

Wilhelm Zauner — Johannes Singer

A REMÉNY JELEI

OMC, Bécs, 1988

A REMÉNY JELEI

Wilhelm Zauner — Johannes Singer

A REMÉNY JELEI

OMC, Bécs, 1988

Egyházi jóváhagyással

A mű eredeti címe és kiadója:

Wilhelm Zauner — Johannes Singer: Zeichen der Hoffnung
Herder, Wien, 1982.

Fordították: Esztergomi Érseki Papnevelő Intézet volt növendékei

Copyright 1988. der ungarischen Übersetzung
by Verlag Opus Mystici Corporis
(in Verbindung mit dem Österr. Pastoralinstitut)

Satz: Eigenbetrieb des Verlages

Druck: Novographic 1238 Wien

Megrendelhető:

OMC Könyvkiadó, A-1090 Wien, Boltzmannng. 14.

ELŐSZÓ

A kezünkben lévő gyűjtemény az Osztrák Katolikus Nagygyűlés alkalmából, 1982-ben kiadott „Zeichen der Hoffnung” magyar fordítása. Eredetileg a könyv anyaga az osztrák rádióban akkor elhangzott, tízszer félórába foglalt beszélgetések rögzítése.

Aki az egyház hitében és életében a remény jeleit kutatja, első sorban Jézus Krisztusra gondol — „Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye” (Kol 1,27) —, magára az egyházra, mint a népek közti üdvösség jelére, és az Írás szavára figyel, amelyben megvalósulni látja a reményt, mint a krisztusi szeretet jeleit. A Katolikus Nagygyűlés mottója ez volt: „Élni a reményt — átadni a reményt!” A szentségeket és szentelményeket e fölhívás köré csoportosítva vizsgáljuk. Mindegyik fejezet fölépítése hasonló: az első bekezdés mindig **„Ilyen az élet”** címszó alatt található, a reménynek arról az oldaláról beszél, amely az egyes szentségeket érinti. A második bekezdés az **„emberi megoldások”**-at latolgatja, ahogyan be akarjuk tölteni ezeket a reményeket, megóvva magunkat a csalódásoktól. A következő két rész Isten válaszára és tetteire mutat rá, amelyek erősítik az ember reményeit. Ezen a szinten az ember reményeinek tökéletesedésére ismer. A harmadik bekezdés: **„Bibliai példák”** az Ó- és Újszövetségből, amelyek rávilágítanak arra, hogyan növekedett az ember reménye egészen a Jézusban kapott teljességig. A negyedik bekezdés a **„Szentségből fakadó remény”** az, ami éppúgy eseménye a liturgikus ünneplésnek, mint a „megélt szentségnek”.

Az előttünk álló szövegek az egyháznak a szentségekről vallott hitét a remény szempontjából tárgyalják. A fejtegetésekből sok megszokott kifejezés hiányzik, másrészt újdonságként az egyházat magát is a II. Vatikáni Zsinat szóhasználata szerint mint a szentségek forrását (alapvető szentség) mutatjuk be. Ezenkívül szerepel a sorban az egyházi temetés is, jóllehet ez nem szentség, viszont a keresztyén ember liturgikus jeleinek sorából nem hiányozhat.

Az egyes fejezetek jól fölhasználhatók a lelkipásztori gyakorlatban az ún. szentségi előkészítők anyagául. Nemcsak a keresz-

ség vagy a házasságkötés szentségének föl vételét, hanem minden egyes szentségét ill. szentelményét jó föl készülésnek kell megelőznie, hogy az ajándékba kapott kegyelem nem csupán „létrehozott”, hanem gyümölcsöző is legyen a fölvevő emberben. Erre buzdít maga a Zsinat is, azért, hogy a szent cselekményekben tudatosan, tevékenyen és gyümölcsözően vegyünk részt (vö. Konsztitúció a szent Liturgiáról, 11), másrészt az az egyre növekvő igény is, amely a hívők körében mutatkozik a szentségek és szentelmények teljesebb, gazdagabb megértéséért.

Jelen kötet az Esztergomi Érseki Papnevelő Intézet volt növendékeinek, most már fiatal papjainak fordításaiból állt össze. Lelkipásztori érdeklődésük és szorgalmuk reményteli biztosítéka annak, hogy amit napról-napra az egyház megbízásából tesznek, az elősegíti a szentségeken keresztül megújuló keresztény életünk gazdagodását, üdvösségünk nagy művét. Ezért köszönet a könyv szerzőinek és fordítóinak egyaránt!

Esztergom, 1986. december 25.

Dr. Pákozdi István
a pasztorális teológia tanára

BEVEZETÉS

ÁTÉLT ÉS MEGÉLT SZENTSÉGEK

I. Jellemző megmozdulások a mai társadalomban

A mai társadalom megmozdulásaira és kialakulására pillantva hét jelentős irányzatot figyelhetünk meg. Bocsánat azért a célzatosságért, hogy ez pontosan hét. Ez éppen olyan finom célzatosság, mint az, amivel a XIII. században a szentségek katalógusának fölállításánál meghatározták, hogy ezek száma hét, „nem több és nem kevesebb”, ahogyan ezt a Trienti Zsinat ünnepélyesen kihirdette.

1. Az alternatív mozgalom

A fiatal generáció életfölfogása az utóbbi tíz évben teljesen megváltozott. Körülbelül 1970-ig a technika hallatlan bővületében élt. A fiatalság egységesen érdeklődött a motorok és a gépek iránt. A technikai vívmányok gyors fejlődése a bámulat, a szabadság és a világ fölötti uralom érzését keltette bennük. — Ehhez járult még a humán tudományok előrelépése azzal az emberi manipulációval, mely egyfajta öntudathoz vezetett: úgy szervezhetjük és alakíthatjuk a társadalmat, hogy az működjön; egy új emberiség kialakításán dolgozunk, mely a jövő záloga.

Ez a haladásba vetett hit, mely körülbelül 1972-ben érte el a tetőfokát, állandó hanyatlásban van. A fiatalság kétharmad része már nem hiszi, hogy ez az emberiség jobb jövőjéhez vezet. A „nagy tagadás”, ahogyan Horbert Marcuse mondta, a hippy-irányzatban találta meg először a lecsapódását. Ez egy új „alternatív” életstílus keresésében és gyakorlásában kristályosodott ki. Az ember újra kerékpáron vagy gyalog jár. Műanyag helyett jutát használ. Újra rábukkan a természetre, melyben nem csupán a technika alapanyagát látja, hanem megpillantja a mezők és erdők szépségét, a hegyeket és völgyeket. Az embert többé nem az iskolázottságán, teljesítményén, címén vagy jövedelmén mérik le. „Az

élet az elsődleges”, mondja sok fiatal, és nagyon komolyan is gondolja. Legelőször élni akarnak aztán dolgozni és keresni.

Ennek az alternatív-mozgalomnak van egyfajta szimbolikája, amely a *keresztségre* emlékeztet: újból és egészen másként elkezdni az életet; egy új értékrendszer, amelyben az élet védelme és az élet tisztelete a legfontosabb; a világ (és a környezet) szeretete, noha a jánosi mondás szerint: „ne szeressétek a világot”.

Ami a keresztségben, a keresztelési fehér ruha alakjában csekély szimbólummá zsugorodott, az jelenik meg ott a jutazsákból készült farmerruha képében az új életforma jeleként. Ehhez járul sokszor még egy nagy, fából készült kereszt, vagy egy nyakba akasztott zománcembléma és mindenki látja: ez itt egy új életformát fölvevő ember. Rátalált egy új életmódra ott, ahol az embert termelőeszköznek, munkaerőnek, szolgának, a gépek és műszerek kezelőjének tekintik. Aki ezt az életformát választotta, az nemcsak az életvitelét alakította ehhez, hanem öltözködését is. Aki az alternatív-mozgalom jeleit viseli, az jól tudja, hogy mi minden jár ezzel. Hivatottak résztvenni az alternatív összejöveteleken, mint egy zsinagógában. Vannak szent könyveik, jelekben és beszédben kifejezett közös irányelveik, amelyekre sok időt áldoznak.

2. A karizmatikus mozgalom

A karizmatikus mozgalom csakúgy, mint az alternatív-mozgalom a hatvanas években Amerikában, napjainkban már az egész világon elterjedt. Mindez reakció egy túlzottan teologizált és intellektualizált egyházi gyakorlattal szemben. Nagyobb az érzelmi igényük a melegségre és bensőségességre az ünnepek és ünneplések tekintetében. A Zsinat hatalmas teológiai és reformáló erőfeszítései után az ember újra lelkesedni akart. A vallási határok figyelembevétele nélkül irányul rá magára Jézus Krisztusra. Nemcsak a Szentlélek teológiáját fedezte föl és formálja újfajta módon: hanem az Isten Lelkét magát akarja megérezni, megtapasztalni és közölni. Újra ismertté és gyakorlottá vált a kézzrátétel és a gyógyítás, a nyelveken beszélés és a lélek kiáradása.

Nem nehéz ezt a mozgalmat odaképzelní a *bérmálás* szentsége mellé. Ami a püspök fáradtságos béрмаútjai folytán létrejön

csöndesen, az működteti a karizmatikus mozgalmat, lelkesedés az evangéliumért, Jézus Krisztusért és az egyházért. Ők pedig azt mondják elveikben és magyarázataikban, hogy Isten Lelke minde-nütt jelen van, és jelenlétét műveinek tisztasága jelzi.

3. A „bio-mozgalom”

Az utóbbi években a táplálkozás területére is kiterjedt a „nagy tagadás”. Sokan tartanak a műtrágyák és növényvédő szerek által megmérgezett földtől. Csak bio-gyümölcsöt, bio-zöltséget esznek, csak bio-sajtot vásárolnak és a kenyeret is maguk sütik, olyan gabonából, amelyet megbízható termelőtől hoztak és maguk őröltek. Láthatóan növekszik a vegetáriánusság (a húsfogyasztással szemben). Gépi készítésű táplálékot nem fogyasztanak. Irtóznak a készételek műanyag csomagolásától. A bio-üzletekben vagy a piacok bio-árusainál az egymást szótlanul is megértő emberek egyre növekvő csoportjával találkozhatunk.

Talán furcsán hat, hogy ezzel a bio-mozgalommal az *eukarisztiára* mutatunk rá. Számuñkra mégsem tűnik mindenben olyan távolinak, ha arra gondolunk, hogy mennyire vágyakozunk az után a „másik kenyér”, a „világ életét” jelentő kenyér után. Minden-esetre megvan az emberben a vágy a legtisztább kenyér után, amely egy új és jobb életet hordoz magában, még ha életvitelében feltételekhez és követelményekhez köti is annak vételét. A bio-étkezés valamiféle közösséget alkot. Aki magáévá teszi a bio-étkezést, az gyakran saját életmódjának és világnézetének az apostola. Aki saját maga sütötte meg a kenyerét, amelyben ő hisz, az többször is megkívánja azt, s talán meg is osztja másokkal.

4. A békemozgalom

Több nagy városban, így 1982 elején hetvenezer résztvevővel végbement bécsi és az 1982 nyarán lezajlott new-yorki béke-tüntetés hatásosan tudatosította a világ közvéleményében azt, hogy mi az a mély óhaj, ami a fiatal generációt áthatja, és ezt nagyon komolyan kell vennünk. Talán emögött is egyfajta vágy hú-

zódik meg az értelmesség után, a közösség és a biztonság után: talán többen keresik a békességet önmagukkal, családjukkal, iskolatársaikkal, munkatársaikkal.

Mindenképpen a békét keresik az emberek, és együttéreznek azokkal az embertársaikkal, akik más városokban és országokban összefognak, hogy a „fegyver nélküli békét” feliratú transzparensek mögött fölvonuljanak, vagy egyszerűen a társaik iskolai füzetére rápingálják: „béke”.

A János-evangéliumban olvassuk, hogy amikor föltámadása után Jézus megjelent tanítványai között, így szólt: „Békesség veletek... akinek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva”. A békemozgalmat tehát a *bűnbocsánat* szentségével hozhatjuk kapcsolatba, amely a megtisztulás vágyát fejezi ki. Sokan, akik föl fogják ezt, megpróbálják saját életvitelüket békében, fegyverek nélkül irányítani, és elfogadják az embertársuk feléjük nyújtott kezét. Sokan egy békemenetben való részvétel után többnyire éppen olyan komolyan fognak hozzá, hogy új életet kezdjenek, mint ahogyan mások, akik gyónni mennek — bár mindkettő meglehetősen nehéznek tűnik.

5. A szociális mozgalom

A mai fiatalságban rendkívüli érzékenység mutatkozik az olyan hivatások iránt, amelyek magával az emberrel és annak szükségleteivel kapcsolatosak. Az akadémiák szociális tanszékeire olyan sok a pályázó, hogy évenként többet és többet kell visszautasítani, mert lehetetlen fölvenni őket. A „mozgássérültek évében” nem volt túl nehéz olyan fiatalokat találni, akik a mozgássérültekkel foglalkoztak. A kórházakban az alacsonyabbrendű szolgálatok is egyre inkább tekintélyt nyertek. Megcsodáljuk a fiatalokat, akik a mozgássérültek és betegek gondozásával foglalkoznak, őket rendszeresen fölkeresik és jó szolgálatot tesznek nekik.

A szenvedőknek és betegeknek az a megdöbbenése, értékelő öröme, hogy amikor egy ember melléjük áll testi és lelki bajaiban, határozottan a betegek szentségével hozható kapcsolatba. Úgy fogható ez föl, mint a fölkarolás szolgálata és az elszigeteltségtől való megmentés vágya.

6. A „guru-mozgalom”

Sok nyugati városban lát az ember olyan plakátokat, amelyeken a guruk úgy mutatkoznak be, mint a meditáció vezetérei, akik egy új életállapotot kínálnak föl. A vasútállomás melletti trafikokban csakúgy, mint az iskoláskönyvek és az ifjúsági könyvek között számos olyan mű található, mely a keleti meditációs módokról szól. A „vallásos fiatalok” között számszerint nem talál sok követőre ez a mozgalom, ennek ellenére mégis bizonyos hatást kifejt. Manapság sokan olvassák Lao-csét, vagy olyan könyveket, amelyek a Zen-buddhizmusról szólnak. Különös kereslet mutatkozik a lelkiség után, és akinek efféle tájékozódásra van szüksége, az megtalálja a hallgatóságát és a híveit.

Megkockáztatható, hogy a lelkivezetés utáni igényt az *egyházi rend szentségével* társítsuk. A papszentelésen keresztül válik az ember az egyén és a közösség lelkiéletének vezetőjévé. Ez legalábbis bizonyos tekintetben analógia arra, hogy aránylag többen éreznek hivatást arra, hogy másokat egy meghatározott életállapotra és életvitelre segítsenek, és így a személyiség kibontakoztatásában irányt mutassanak.

7. A partnerkapcsolat-kereső mozgalom

Először talán erőltetettnek tűnik, hogy ezt a kortűnetet a már említett mozgalmak mellett tartsuk számon. Mégis indokolt, mivel az utóbbi tíz évben a házasságkötések száma körülbelül egyharmadával visszaesett. Ez csak akkor érthető, ha figyelembe vesszük a házassági szemlélet megváltozását. Azt a tényt, hogy valóságos ez az esés, azt különböző fölmérések igazolják. Mindez abból ered, hogy a közfelfogás a házasságkötés nélküli együttélés értékeléséről nagymértékben megváltozott. Időre szóló kapcsolat, szabad és privát megegyezés alapján, ez ennek a mozgásnak a célja. Az ember keresi az együttélés új formáját, de ezen kapcsolatnak új, deklarált formáit is. El kell ismerni, hogy ezen a területen valamiféle társadalmi folyamattá szélesedett mozgolódás tűnt föl, melyet komolyan kell vennünk. Magától értetődő, hogy ez a folyamat a *házasság szentségi kapcsolatának* problematikájához rendezhető.

II. Átvett szentségek?

Kíséreljük meg először, hogy az említett jelenségeket a mi témánk szemszögéből bíráljuk meg.

1. Közös ismertetőjegyek

Ezek a mozgalmak egy jelen állapotra való reakciók és ennek az általános értékelése, mindenekelőtt a fiatalok körében. Ez mint egy tükör mutatja a jelen problémákat. Egyfajta apokaliptikus félelem uralkodik, mely az említett mozgalmakban differenciálódik és jut kifejezésre; félelem az élet elhasználódásától és elöregedéstől (alternatív-mozgalom); félelem a társadalom és az egyház ellelketlenedésétől (karizmatikus mozgalom); félelem a mérgezéstől (bio-mozgalom); a háborútól (békemozgalom); az izoláltságtól (szociális mozgalom); félelem a vezető és példakép nélküli élettől („guru-mozgalom”); félelem a partnerkapcsolat és a házasság bal-szerencsés végződésétől (partnerkapcsolat mozgalom). Tehát egy hétszeres félelem, egy hétszeresen veszélyeztetett remény.

Nem úgy kell ezeket elképzelni, mint mesterségesen létrehozott mozgalmakat. Ellenkezőleg, ezen mozgalmak résztvevőit és hallgatóságát nem kell megszervezni. Nincsenek funkcionáriusai, nincsenek hivatalaik, nincs közigazgatási szervezetük. Nincs ezeknek alapítójuk és rendezőjük sem. Maguktól jöttek létre, csöndes beleegyezéssel. Úgy tekinthetők, mint spontán létrejött közösségek. Egy önmagában, a többi mozgalom közül kiemelve nem képvisel erőt; ugyanakkor viszont szövetséget kötnek egymással, több mozgalom jobban hallgathatja hangját.

2. Átvett szentségek?

Az említett mozgalmaknak — többé kevésbé kifejező — sajátos rítusai vannak. Megvan a maguk ételük, mint ahogy a bio-mozgalom tagjainak, egyéni öltözködésük, mint az alternatív-mozgalomnak, saját „rituális gyűléseik” és „eljárásmódjuk”, mint a békemozgalomnak. Fölfoghatjuk ezt úgy, mintha szekularizálód-

tak volna, a világba visszalopták volna a szentségeket? Nem ugyanarra az alapra épülnek és azt veszik át, amit mi a szentségeinkkel szeretnénk elérni?

Nem mondhatjuk el mi is, ahogy Pál: „Azt hirdetjük nektek, akit ti ismeretlenül is tiszteltetek”? De az athéniaknak mondott beszédében megmutatkozik, hogy ez egy másfajta tisztelet, mint amit Pál hirdetett. Ilyen gyorsan azonban nem lehet ezeknek az áramlatoknak a vizét saját malmainkra hajtani, mert ezek is sok hordalékot visznek magukkal. Mindamelletts viszont tagadhatatlan, hogy kapcsolatban vannak az üdvösségünk szempontjából egyedi és fontos szentségeinkkel.

3. A szentségekkel kapcsolatos ismeretek

a./ A leírt mozgalmak jegyei a hét szentség témái

Ha a mindenkori mozgalmak által adott válaszok nem is egyeznek meg azokkal, melyeket a szentségek tartalmaznak, a kérdések mégis hasonlítanak: mi éltet bennünket? Hogyan érzük el a szabadságot és a békességet? Miért tud az ember még lelkesedni? Kit követhet? Miként alakítsa úgy az egymással való viszonyát, hogy az boldog és szabad, ugyanakkor kötelezettségekkel járó és biztonságos legyen?

Ezek a remény kérdései. — A szentségi pasztorációhoz nem elegendő, hogy az embernek kezében legyen az új rituálé (liturgikus szövegek könyve), és néhány egzegetikai és liturgikus ismeretet tartson észben. Ott kell tartani a kezünket korunk ütőerén és szemünket a társadalom csoportjain szintúgy, mint a reménység érzésein és az emberiség gondjain.

b./ Az egyes mozgalmak jegyei és a szentségek témái közötti összefüggést komolyan kell venni

Ezt az összefüggést gyakran nemcsak azok nem ismerik föl, akik távol állnak az egyháztól, de azok sem, akik az egyházban élnek és ünneplik a szentségeket. A szentség úgyszólván sokkal távolabbra megy vissza. Még mindig erősen ritualizáltnak tűnik és

mindenekelőtt a köztudatban „tisztán vallási”-nak. Sok ember igen kevésbé ismeri azt, amit létrehoznak a szentségek az ő ügyekben, életükben, reménységükben. A szentségi jeleken gyakran nem értenek többet, mint egy divatjamúlt aktust, vagy akár olyan jeleket és folyamatokat, amelyek függetlenek az egyháztól, mint például a keresztségkor történő különös rítusa az értelem megnyílásának és amelyek az egyes mozgalmak paraliturgikus részei. Érdekes lenne azt is átgondolni, hogy az emberek vajon nem a körmenetek elhalványodása miatt szervezték újjá a tiltakozási fölvo-lásokat. Az egyházi zászlókat az ősi világ dokumentumainak tartjuk, az ember pedig meggyőződéssel menetel a transzparenszek mögött. A liturgikus ruhákkal gyakran pontosan azoknak van problémájuk, akik maguk is életállapotuknak vagy funkciójuknak megfelelő ruhában járnak. A szekularizálódás folyamata figyelhető meg ebben; és úgy tűnik, hogy inkább azt kellene megértenünk, hogy mi ezeket a jeleket nem bérbe vettük, és hogy ezek a jelek általánosan emberiek, melyek mint jelképek meghatározott magatartást és értéket közvetítenek. Sokkal inkább érthető lenne ez, ha nagyobb jelentőséget tulajdonítanánk annak, hogy a maradandó szentségi jelek mennyire mélyrehatóan egyengetik a ma emberének a gondjait és reményeit is.

III. Az átélte és megélt szentségek

A társadalmi folyamatok megfigyelései és korunk szellemi irányzatai, továbbá azok a próbálkozások, amelyek ezeket megítélik, olyan értékek, amelyekből szentségeinkkel kapcsolatosan tanulhatunk valamit. Rá kell mutatnunk, hogy a szentségek a remény jelei, és pedig pontosan azoké a reményeké, amelyek a jelenkori elkülönült, túlzott mozgalmakban tűnnek föl. Most az a kérdés, hogy a szentségek megünnepelhetők-e úgy, hogy kifejeződjék bennük az emberek tényleges vágyaira és reményeire adott felelet. Ezenkívül föl kell tennünk a kérdést, hogyan lehet megélni a szentségeket, azaz hogyan lehet a szentségben megjelenített, ünnepelelt és végbement reményt a liturgikus ünneplésen kívül az együttünneplők életvitеле által megjeleníteni és közvetíteni. Megkísérlünk tehát a fentiek alapján néhány következtetést levonni.

1. A szentségek ünneplésének előkészületeinél figyelembe kell venni a reménység és a csalódás, a gondok és a félelmek vonatkozásait, melyek a ma emberét foglalkoztatják. Lehetőleg konkrétan kutassuk föl a remény gyöngye pontjait, melyek „gyöngítik” az együttünneplőket. Ezáltal azt a reményt kell megünnepelni, ami a szentségből fakad, és azt a résztvevők életével összekapcsolni. Ez megelőzi a rítus és a jelek magyarázatát, melyet inkább *közvetlenül kell működésbe hozni.*

Itt van például egy epizód, amelyet nemegyszer átélhetünk a bérmlálásnál. Valamelyik bérmlalkozó *mindig* elfelejtkezett a bérmacédulájáról. Bevitték a sekrestyébe és odaállították a püspöki titkár elé, mint egy külföldit, akinek nincsenek papírai. Az ellenőrzést, hogy a bérmacédulát valóban elvesztette-e, de azért a főlkészüléssén részt vett, a szükséges vizsgáztatás követte. Először a három isteni személyt kérdezték meg tőle, aztán a püspök ruházatát. Amikor a bérmlalkozó tétovázás nélkül meg tudta mondani: „Atya, Fiú és Szentlélek; mitra, pásztorbot, mellkereszt és gyűrű”, akkor bocsátották a bérmláláshoz. — El tudom képzelni, hogy elég lenne csak arról megkérdezni a bérmlalkozót, hogy mit vár a bérmlálástól. És odaengedni a bérmláláshoz, ha például ezt tudja mondani: „Az előkészületben megismertem közelebbről az egyházat és az ő művét. Ettől föllelkesültem és szeretném ezt ünneplésemmel is kifejezni. Azt várom tőle, hogy megőrzi számomra ezt a lelkesültséget és gyarapítani fogja.”

2. A szentségek ünneplésénél ki kell emelni azt a reményt, amelyet az a szentség tartalmaz. Ez történhet a miseszövegek és énekek kiválasztásával, a prédikáció és a különféle jelképek által. A használt vagy fölhasznált jeleket összhangba kell hozni a mindennapok szimbólumaival, adott esetben a jelenkor mozgalmait által használt szimbólumokkal is.

Nézzük csak a kézzátételt, amely ismert módon mind a hét szentségnél előfordul. A betegek keneténél kifejezésre jut, hogy a beteget nem hagyták magára sem az emberek, sem az egyház sem az Isten. A Gondviselés védelmező keze alatt áll betegségében is és betegsége ellenére is. Ezt fejezhetik ki a szövegek, ezt jelezheti a kézzátétel is: össze lehet ezt kapcsolni a mindennapok szertartásával, amelyben minden résztvevő egymás után megfogja a

beteg kezét vagy kezét nyújt neki. Ha ezek közül valaki még azt is mondja: „Ezentúl naponta vagy hetente meglátogatlak; gondozni foglak téged”, így a beteg ezáltal a kifejezésre juttatott kevéske remény által is valamiképpen részesedik a betegnek megígért legnagyobb reménységből.

3. Föl kell ismernünk a szentségek önazonosságát. Természetes, hogy nem tudunk minden várankozást beteljesíteni és minden jogos reményt elismerni. A szentség egy megkülönböztető jel is, amely megtisztítja a reményt és elveti a tisztátalan reményeket. El kell viselnünk a különbséget a földi egyház és Isten országa között. Isten országa nem válik láthatóvá ebben a világban, még a szentségek ünneplésén keresztül sem. Azért, mert a szentségek a remény jelei, éppen a „még nem” keserűségeit is tartalmazzák, amely az ünneplésből kiérezhető. A reménynek azokat a közvetlen útjait, melyeken korunk számos mozgalma halad, türelmesen kell szemlélünk.

Hadd említsük a karizmatikus mozgalom számos tünetét. Sokan azt hiszik, hogy az Isten országa már elérkezett és a Szentlélek van ott jelen, ahol ők extázisba esnek és elragadtatásban beszélnek. A „lelki keresztség” valami más, lényege az eredeti bértámasz, vagyis mégiscsak az egyház szentségéé.

A betegek szentsége is a remény szentsége és nem a beteljesedés, a türelemnek és a várankozásnak egy állomása és nem a végállomás. A szentség identitását nem ismeri föl az, aki a mindig újraismételt betegek kenetével, a kézrátétel által és a gyógyulást kérő imádság segítségével szósz szerint ki akarja erőszakolni a beteg egészséjét.

4. Az átélte szentségnek megélt szentséggé kell válnia. Ha az egyházat a II. Vatikáni Zsinat dokumentumai „szentségként” tüntetik föl, ez nem vagy nem csupán a benne ünnept szentségek miatt van így. Leginkább azt jelenti ez, hogy az emberek összessége, akik az egyházat alkotják, akik viselkedésükön keresztül a remény jeleivé válnak, Jézus Krisztusban az Istent adják az emberi ségnek.

Ez nem csupán egy normális kíváncsiság, valami ilyesféle: megbértámasz vagy, most már a Lélekből kell élned. Bocsánatot nyertél

bűneidre, most már le kell mondanod önmagadról. Sokkal inkább arról van szó, hogy a megélt szentség a megünnepeelt szentségnek egy nélkülözhetetlen alkotóeleme. A házasság szentségénél látszik ez a legvilágosabban. Nem a házasságkötés szentségéről, hanem a házasság szentségéről beszélünk. A megélt házasság tehát része a szentségnek; a liturgikusan megünnepeelt házasságkötés önmagában nem a házasság szentsége. Az igazán nem lenne rendkívüli művészet, hogy megrendezzünk egy szép lakodalmat. Abban van a művészet, hogy úgy éljünk meg egy házasságot, hogy az Krisztus egyháza iránti szeretetének tükré legyen. Ez csak a megélt szentségen keresztül lehetséges: a szentség megünneplése csupán egy kezdet és egy szimbolikus művelet, annyiban, amennyiben ez a kegyelem szükséges jele.

A többi szentség esetében sem kisebb jelentőségű a megélt szentség. Ismerjük Jézus szavait az eukarisztiával kapcsolatban: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az bennem marad és én őbenne”. Így mégsem mindegy számunkra, hogy „őbenne maradunk”-e, „őbenne élünk”-e — tehát, hogy megéljük-e a szentséget —, mivel a szentség megélése a szentség alkotóeleme. A papi szolgálatról és életről szóló dekrétum (6) így beszél az eukarisztiáról: „Az eukarisztikus ünneplésről csak akkor mondható el, hogy szívből fakad, hogy teljes értékű, ha mindenkit a szeretet cselekedeteire és egymás megsegítésére készítet, ha gyümölcse a missziós tettvágy és a keresztény tanúságtétel a maga különféle formáiban”. Ezen nem a szentáldozás morális következményét értjük. A Zsinat beépíti a megélt szentséget az átélt és megünnepeelt szentség fogalmába. Hasonlóképpen kell ennek a többi szentségnél is történnie. A remény megvalósulása, amely a szentségben fejeződik ki és talál megünneplést, a megélt szentségen át válik láthatóvá. Ennek kell az emberek reményeit megragadnia, megtisztítania és elmélyítenie. A szentségek bizonyos mértékben reményt hordoznak a világban, amennyiben a szentségben részesedők maguk is szentséggé válnak — a kegyelem fontos jelévé, a remény jelévé.

AMÍG ÉLEK, REMÉLEK

(A szentségek mint a remény jelei)

I. Ilyen az élet

1. A jövő nyitott

Két római konzul, — így mondja a legenda, — hivatali évüket isteni előjelek kíséretében kezdték meg. Röviddel pirkadat előtt elfoglalták figyelőállásukat, hogy az eget figyeljék. Amikor aztán a reggeli szürkületben balkéz felől egy fényjelet láttak föltűnni, amely ha olyan volt mint egy villámlás, akkor ez szerencsés jele volt az ő hivatalbalépésüknek. Ez azonban akkor is érvényes volt, ha egy erre illetékes hivatalszolga jelentette. Rendszerint ő valami valótlant mondott. A konzulok ezt jóhiszeműen igaznak tartották. Egyszerűen jó előjelre volt szükség, máskülönben nem sikerült sok fontos cselekvés.

A jövő az embereknek mindig is problémát jelentett, nemcsak a rómaiaknak. Mindaz, amit akkor a csillagjósok, jóvendőmondók és jósok gyakoroltak, a történelem ritkaságai közé tartozik. A bél-olvasás, a fekete macska és a méregkeverés csak példák.

Ezek a fortélyok azonban nem nevetségesek. Gyakran egy bizonyos kíváncsiság fejeződik ki bennük. Ez hozzánk tartozik, emberekhez, hogy nyitottak legyünk az újra. Sosem kérdezzük: „Mi volt régen?” Sokszor bizony az ilyen gyakorlatban merő kétségbeesett erőlködés mutatkozik, hogy a jövőt megtudjuk, azért, hogy annak ne legyünk kiszolgáltatva. Magától értetődő, hogy csak egy jó jövőről lehet itt szó, amiért maguknak a római tisztviselőknek is hazudniuk kellett. Sajátos gyümölcse van a jövő görcsös birtokbavételének. Pontosabban nem akarja magát az ember a jövőnek valamint a kockázatnak kitenni. Keresi annak elkerülését. A próbálkozás emberi dolog, és van benne valami igazság is: ti. hogy *a jövőnek van jele*. A jövő annyiban mutatkozik meg, amennyiben a jelenben elkezdődik. Gyakran az ember az ilyen jeleket csak futólag

értelmezi. Ahogy az első világháború az anyák katasztrófája volt évszázadunkban, annak a jelentőségét csak most tudjuk. (Az, hogy a balkezünkkel legyintve boldog újévet kívánunk, más lapra tartozik.) A jelenben megmutatkozik egy kezdődő és jó jövő, és mi ezt a remény jelének nevezzük.

2 Tájékozódás a jövő felé

Gondoljunk még a jövőn keresztül valami másra is. A mi ittlétünk egy út. Életünk múlt, jelen és jövő. A múlt az út kezdetén helyezkedik el, a jelen közepe az útnak, a jövő pedig az út vége. Ott van a cél. Más utakat is megtehetünk ellentétes irányba, de az életutat nem, legfőlegbb gondolatban. Az életutat mi csak előre haladva járhatjuk. A jövő felé irányulunk, jövőre utaltak vagyunk.

Létünket nem birtokoljuk egyszerre. A múlt van legtöbbször a birtokunkban, a jelen már csak a „most” pillanatában, a jövőt először meg kell élnünk. „Jövőt bírni” korántsem jelenti azt, hogy már birtokba vettük. Így van ez akkor is, amikor már azt gondoltuk, hogy a jövő hozzánk tartozik. Annak először el kell következnie. És akkor egészen más formában érkezik, mint ahogy elváránk.

A jövő a legemberibb az idő három dimenziója közül, — abban az értelemben, hogy az nekünk mindig új, szabad döntéseket tesz lehetővé a megjavulásra, továbbá hűséget követel.

A jövő nyitottsága örömteli, de ugyanakkor fájdalmas is egyszerre. „Szerencsére nem tudjuk, mit hoz a jövő”. Visszatekintve hálások vagyunk, hogy nem tudtuk előre. Hogy ez a nyitottság fájdalmas is, mutatja az aggódó kérdés: „Mi mindent hoz még a jövő? Mi minden fog még bekövetkezni?” Mert a jövő fenyegető is lehet számunkra.

3. Viselkedési mód a jövő láttán

A jövő veszélyét látva egy egész sorozata adódik az emberi reakcióknak. Néhány fontosabbat bemutatunk.

Először is a *félelem*. A gyerekek félnek a fekete ember érkezésétől. Az ember fél a vad, mérges állatoktól. Ezek konkrét dolgok,

amelyektől az ember fél. Egy neves görög filozófus, Arisztotelész (+ Kr.e. 323) a félelmet így írja le: „A félelem egy fájdalom, vagy zavar, egy közeledő megsemmisítő vagy fájdalmasan rossz jelenség alapján.”

A *rettegés* egy további reakció. (Nem kell amiatt aggódnunk, hogy megkülönböztessük a kettőt.) A szorongás egyre nagyobb mértékben válik a mi jelen életérzésünkkel, sőt divatos lett.

Itt már nincs szó olyan fogható tárgyról, mint a félelemnél, amitől félek. A rettegésben inkább a Semmiség jelentkezik, amivel szemben gyámoltalan vagyok. Vegyük például a gyermeket és az ő világát. A gyermekek világa a szülők. A gyermek retteg, hogy számára ez a világ el fog tűnni. Ettől az ürességtől fél. A szerelmes világa a szeretett lény. A szerelmes retteg az ürességtől, hogy számára ez a világ megszűnhet. A diktátor világa a hatalom. Attól retteg, hogy világa kétséssé válik. Ezért tart rettegésben mindenki mást.

A rettegés szorongás „az egyedüllétől”. Végzetes lehet az, hogy a másik az én világomba vagy az én létembe beleszólhat; hogy úgy vélekedik, amitől én nem tudnék jobb lenni. Félek, hogy a világ nem tud többé eltűnni és elviselni. A rettegés ebből a kilátástalanságból adódik: „tönkremegyek a rettegéstől”. A rettegés gátlás: „Összeszorítja a torkom”. Félek, hogy a világ erőszakosan ellenem fordul és megsemmisít. Márpedig a teljes elhúzódás a világtól a halállal egyenlő. Minden rettegés előképe a halálfélelemnek.

A jövő látása kétségbe tudja ejteni az embert. Lemond minden reményéről, arról, hogy a jövő még jót is hozhat. Tagadja ezt a lehetőséget. Ennek a reménynek a beteljesületlenségével számol. „De-sperare” — mondja a latin. A kétségbeesés a remény ellentéte. A kétségbeesett desperat, reménytelen.

A kétségbeesés rokona *reménytelenség*. „No future” — divatos szó lett. Ezzel tárgyilagosan nézve semmi jót sem vár. De tovább kell élni. Egy ilyen élet pokollá válik. A középkori költő, Dante Alighieri (+ 1321) ezt írja a pokol kapujára: „Hagyj fel minden reménnyel”.

Ezzel pedig minden jövőre szóló vonatkozás egybecseng, amit reménynek hívunk.

II. Emberi megoldások

1. *A jövőben remélő*

A reményről a görögök már Kr.e. 700 évvel egy találó történetet meséltek: „Pandóra szelencéje” címmel. A hatalmas Prométheusz az Olimposzról ellopta a tüzet, és elhozta az embereknek. Zeusz büntetésül elküldte Pandórát egy bajokkal teli hordóval a földre. Ennek, kíváncsiságból, kinyitották a fedelét, és kiszökött abból a számtalan vesződség és fájdalom. Mielőtt a remény, a legutolsó baj kiszökött volna, Zeusz visszacsapta a tetőt. Ez baj, mivel ez az embereket bizonytalan álmokkal tölti el, ami soha nem valósul meg. Ez csábító hatalom a semmittevőknek. — Később a történetet másképpen mesélték: a hordó az ismert boldogságokat és áldásokat tartalmazta. De mivel a földről minden elszökik, így maradt a remény a hordóban, hogy az embereket megvigasztalja.

A remény ezután további tévhitekkel társult. Tévhit lett, hallucináció, mivel a tudományos ismereteket fölrúgja. Albert Camus (+ 1960) számára ez egy veszélyes illúzió, Friedrich Nietzsche (+ 1900) számára pedig maga a csalás.

Mi tehát a remény? Baj vagy áldás? A bibliai ember számára a remény várakozás valami jóra. A szomjazó vizet remél. Mi békét remélünk és félünk, hogy háború lehet.

Várunk egy jobb jövőt, ami együttal remény. De ez a válasz nem elég. Mert a jobb jövőt is kétféleképpen lehet fogadni.

2. *Két mód a jó jövőről*

A „jövő” szó kifejezi, hogy valami ránk köszönt, tehát elérkezik hozzánk, vagy hogy mi valamihez érkezünk. Például az élet eljött hozzánk, és a világra jöttünk. Ez jövő volt.

Az első befogadási módja a jó jövőnek, hogy jó adottságokat, jó dolgokat ad számunkra: birtok, jövedelmező munka, egészség, jó idő. Legtöbbször saját magunk megyünk elébe ezeknek a dolgoknak úgy, hogy fáradnunk kell érte. „Remélek valamit.”

A második befogadási módja a jó jövőnek még szebb: hogy tudniillik egy kedvező személy közeleg, elérkezik hozzánk, hogy jót tegyen velünk. „Remélek benned” — így tudnánk ezt a várakozást leírni. Van remény a szó eredeti értelmében is. Azáltal, hogy remélek benned, remélek tőled valamit: szavadat, tetteidet, ajándéko-dat. A legvégső esetben a remélt dolog, ami a másik részéről jön, az ő közelsége és szeretete. Remélek benned és számítok rád.

Az lehet a véleményünk, hogy az ember számára a személy, a „te” lehet csak a jövő. Az „eljövendő” tudvalevőleg egy spontán kezdetekből adódik, hogy ki a „te” a másik számára. Ezek a meg-gondolások az evangélium megértésére segítenek.

Remélni semmiképpen sem ésszerűtlen. Az egy nagyon reális dologra támaszkodik, arra ami már nagyon becses, arra, amit mi előlegnek nevezünk. Egy jó adakozónak jó adománya mindig jobbnak tűnik. A készséges elfogadó még többet vár. Ez így van, ha a kimondott elvárás ahhoz járul, ami a jövőendő jólét ígérete.

3.A remény jelei

A kökörcsin a tavasz reményének jele. De ez nemcsak azt mutatja, hogy jönni fog a tavasz, hanem azt is, hogy benne már elkezdődött a tavasz. Hiroshima romjain csakhamar kiszöndültek legalább a gyomnövények. Ezekben már az élet mutatkozott, mint jövő.

Az emberek közötti kapcsolatokban vannak igazi jelei a reménynek. Például egy súlyos beteg, segítség nélkül, reménytelenül, a halálnak kiszolgáltatva él. Az orvos tudásával a remény egy jelét mutatja neki. A beteg számára egy új jövő mutatkozik meg.

A „remény jelét” magunktól is megérthetjük. Ezt egyikünk a másiknak mutatja, ahogy ő remél. Az életben maradt lakók a háború végén hozzákezdtek szétbombázott városukban az eltakarítás-hoz. Vagy ültettek egy-egy fát, mint reményük jelét.

„Az osztrák katolikus napok mottója így hangzik: Élni a reményt — átadni a reményt... a jelen konkrét szükségleteiben számtalan lehetőség van arra, hogy reményt adjunk. Bárki tud tetteket véghezvinni, amely reményt is ad, azt is, akinek magának kevés a reménye. Ezáltal ő fog reményt kapni” (Pásztorlevél a Katolikus Nagygyűlés bejelentéséről).

III. Bibliai példák

1. *Krisztus a remény*

Majdnem kétezer év óta a történelmen keresztül vezető nyugtalan útván egyedülálló kísérője és testvére az emberiségnek: Jézus. Mi az egyedülálló benne, akit Jézusnak hívunk, és akit az övéi mindig Krisztusnak (Fölkent) neveztek? Az az egyedi vonás, hogy emberré lett. Egyedi ember amiatt, mivel egyedülálló viszonyban volt az Istennel. Isten az a kezdet, akitől mindnyájan származunk, Jézus egyenesen tőle érkezett, mint Fiú. Akik kezdettől fogva vele érintkeztek, tanúskodásukban elmondják a vele való tapasztalataikat: hogyan lett az életük egészen más, világosabb, tisztább. Olyannyira, hogy csodálkozva kérdezték: „Miféle ember ez?” (Mk 4,39-41; Lk 8,25)

Egyedülálló ez az emberség azért is, mivel ő egészen mások számára létezett. Embernek lenni mindig nagy és nehéz feladat volt. Jézus Krisztus az emberré válás lehetősége mindenki számára, akik ebből a tiszta forrásból egy igazi és jó emberséget akarnak meríteni; ami igenis sikerül, és nemcsak bukással járhat. Az ő követésében, vele életközösségben kell legyen „életünk, mégpedig bőségben”. Ezért jött el ő (Jn 10,10), és számtalan tanítványa lett ennek a mesternek. Ha megkérdéznénk egy keresztényt, melyik tanítóhoz és melyik iskolába jár, hogy emberi létet tanuljon, büszkén felelheti: Jézus Krisztushoz.

Ha az emberi lét mély kérdéseiről van szó, tőle várhatunk választ. Ezekhez a kérdésekhez tartozik az is, amit a filozófus Emmanuel Kant fogalmaz meg: „Mit remélhetek?” A II. Vatikáni Zsinat így fogalmazta meg a kérdést: „Mi az ember? Mi a célja és iránya életünknek?... Mi az a végső kimondhatatlan titka létünknek, ahonnan jövünk és ahová megyünk?” (Nyilatkozat a nem-keresztény vallásokról)

2. *Jézus, mint aki remél*

Ő saját magát adja másoknak, saját maga ismeretére tanítja

őket. Ez érvényes a reményre is. Általa, a Remélőn keresztül kell másoknak is reménykedőkké válni.

Jézus, mint remélő áll az emberiség tudatában. Ameddig az ember lélegzik, remél, és szeretne egy jó jövőt látni maga előtt. Izrael a reményt úgyszólván lényegének tartja. A remény a zsidó lélek lényegi ismertető jele (Franz Rosenzweig).

Már az Isten neve, Jahve is egy állandó eljövétel, ígéret: „Én vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14). A segítő melléállás előremutat. Jahve már a múltban olyannak mutatkozott meg, aki a rabszolgaságból és száműzetésből egy új jövőbe vezet. Ahol Izrael a Sós-tengernél a halál torkában állt, ott Isten megnyitotta neki az élet kapuját, és hosszú vándorláson vezette a jövőjébe. Izrael imádsága a zsoltáraiban egy kemény szakaszon átmenő remény kifejeződése. „Jahve napjának” szimbóluma a próféták szemléletében a világra szóló ítélet az üdvösség beteljesedése lesz az idők végén. Ez Izrael reménye: a végső időkben Jahve bebizonyítja, hogy az ég számára öröm és a föld számára, mint király mutatkozik. Ő fogja az eget és a földet újjá teremteni (Iz 65,17; Zsolt 22,28-30).

Izraelnek ezt a reményét élte Jézus a beteljesedésben és adta tovább tanítványainak minden időre. Az Abba-Atya neki egy személyes jövő. A Fiú az Atya szerető támogatásából létezik. Mindaz ami ő, és amije van, az Atyától adatott át neki (vö. Mt 11,27). Élete sohasem megállás vagy visszafelé haladás, hanem mindig az Atya felé való vándorlás a kereszttel és a föltámadással, mint csúcsponttal. A Fiú elébemeny a szembejövő Atyának. Sürgeti a jövőt. Szigorúan tartja magát ahhoz, hogy „keresztisége” még nem teljesedett be (Lk 12,50). Jézus örül azért, hogy Isten hatalommal hozza az üdvösséget ide a jelenbe (Mt 11,25 k). Isten országát úgy lehet megfogalmazni, hogy rátalálunk. Ha ő gyógyítani megy az emberekhez, Isten országa jön közéjük (Mt 12,28). Üzenete reményüzenet, ami egy új jövőt nyit meg, új módot embernek lenni. Jelenléte önmagában egy nagyobbak az ígérete, mustármag összehasonlítva a fával (Mt 13,31). Reményének komoly próbája az erőszakos halál. Mintha a kereszt elhagyatottságában az Atya nem jönne már többé feléje, és ő mégis hozzá tér — imádkozva. Ez a legmerészebb lehetőség kimerítése arra, hogy reméljen.

3. Jézusban remélni

Jahve eljövele megtörtént Jézus eljövetelében, az Atya eljövele a Fiú eljövetelében. Az Istenre irányuló remény a Fiú reményében valósul meg. Ezért azok a keresztények, akik ebben az életben reményüket Krisztusba vetik (1Kor 15,19). A tesszalonikai keresztények azok, akik szilárd reményükkel Jézus Krisztusban dicsekednek (1Tessz 1,3). Krisztus a keresztények reménye (1Tim 1,1). Krisztus a megdicsőülésünk reménye (Kol 1,27). A reményen keresztül is Jézus példáját és nyomait kell követnünk. Azok az emberek, akiknek semmi reményük nincsen (Ef 2,12 sk), az ő életének utánzásában reménykedőkké kell válniuk.

4. Jézussal remélni

„Általa hisztek Istenben, aki föltámasztotta őt a halottak közül, és megdicsőítette, hogy higgyetek és reméljete az Istenben” (1Pét 1,21). Krisztus tehát az Istenbe vetett remény közvetítője.

Az igazi keresztény egészen személyesen köti le magát Urához. Azt a módot, ahogy Mestere ember, akarja magáévá tenni. Mestere egy Istenben remélő ember volt. Valódi értelemben halad Krisztus még most is egy jövő felé. Amikor mindennek alávetette magát, amikor végérvényesen legyőzte a halál világhatalmát, átadja az Atyának az uralmat (1Kor 15,24-28). A tanítványt magához fogadja Mesterének hatalmas reménye. Nem mindegy, hogy a beteg egyedül remél a bizonytalan gyógyulásban, vagy egy hozzáértő orvos bátorítja abban.

5. Jézus, mint a remény tanítója

Először is arra tanítja az emberiséget, hogy az ember lényegileg remélő lény. Remélve halad a jövőbe, remélve afelé az Isten felé, aki a világot nagyon szereti, (Jn 3,16) aki a reménység Istene (Róm 15,13). Ez a remény természetesen nemcsak egy lelki, belső tett. Ez olyan remény, mely fárasztó úton az emberekhez és velük együtt az Atyához vezet. Mások, mint Istenben nem remélők a

jövővel jóson keresztül foglalkoznak, és ezáltal vakmerően bíznak az emberi erőben; ez már az Ószövetség óta ismert jelenség: Saul meghalt, mivel a jóson kérdezte meg, és nem az Istenbe vetette reményét (1Sám 28,3-25; 1Kron 10,13 sk). Izrael erősen remélt Istenében és nem a szekerekben és a lovakban (Zsolt 20,8). Ez az aggódó kétségbeesés a jövőért nem illik Jézus tanítványaihoz (Mt 6,25-34).

Másodszor ő az igazi remény tanítója. Ez a különbség a felszínes, mindennapi remény, amely az érzékelhető tárgyakra irányul és az alapvető remény között, mely magára a létre irányul. Jézus az emberek felszínes reményét példásan beteljesítette. A vakoknak visszaadta látásukat, a bénákat meggyógyította, az ördögöket kiűzte, és az éhezőknek kenyeret adott. Annnyira vállalkozott Jézus erre a reményre, hogy egy sereg beteget hozzá vittek, mivel benne egy könnyű és olcsó orvost láttak az emberek. Működésének első szakasza egy tévedéssel zárul le: Jézus csak egy csodatevő, egy tanácsadó és mindentudó. Ezek tulajdonképpen nem is keresik őt, és nekik csak a testi éhség lecsillapítása számít (vö. Jn 6,26 sk). Királlyá, kívánság-beteljesítővé akarják tenni (Jn 6,15).

A felszínes remény beteljesítésén keresztül föltárta Jézus a mélyebb reményt, az alapvetőt. Visszaadja a látást, de nem pusztán egy szemorvos módjára. A vakoknak látást ajándékoz, teljes valóságában, „igazi világosságot, ami minden embert megvilágosít” (Jn 1,9; 9,1-41). Ördögöket űzött ki, de nem pusztán egy pszichiáter módjára, hanem új lelket adott nekik. — Az éhezőknek kenyeret adott, de nemcsak a pillanatnyi jóllakáshoz, hanem a lét-éhség lecsillapításának előérzetét rajta keresztül: „Én vagyok az élet kenyere; aki hozzám jön, többé nem éhezik, és aki bennem hisz, nem szomjazik soha” (Jn 6,35).

Jézus tudatossá teszi, hogy a sok emberi reménykedés egy alapvető remény létezésének jele, amely minden emberben ott szunnyad. Ennek először föl kell ébrednie, meg kell erősödnie, csak akkor kerülhet felszínre. Jézus bátorítja az embereket, hogy igényteljes reményük legyen.

IV. A szentségből fakadó remény

1. A szentségek — mint a remény jelei?

Mi a kapcsolata a katekizmusból számunkra oly ismert szentségeknek az egész életet átható emberi reménnyel? Elég váratlanul vágunk most bele a szentségek témájába. Idáig egészen más dolgokról beszéltünk. Mire való néhány silány szó vagy gesztus, ha egy örök emberi törekvésről van szó? Nem válnak gyanússá, papoló varázslattá azzal, hogy embereken keresztül fejtik ki hatásukat? Fönnáll a gyanú, hogy mostanáig nagy hanggal hirdették azt, amivel összehasonlítva a válasz igazán siralmas. Biztos, hogy legalább egy jó jövőt jelent, hogy a válasz a jelenben jeleket mutat, amely már jobb, mint a semmi. De mégis milyen jövő ez, és mennyiben adja éppen az egyház szentségeiben eljövételének jeleit? De úgy van ez mindig, hogy az ilyen életfontosságú emberi remények beteljesedése nem szenvedhet halasztást. Nem tudunk, és nem akarunk várni, a megvalósulást rögtön és egyszerre akarjuk, és nemcsak azoknak ismertető jeleit.

Ezért kell a legnagyobb jelentőséggel aláhúzni, hogy a szentségekben ez nem önmagukért van, hanem sajátosan és egyedül Krisztus miatt. A szentségekben Krisztussal kerülünk kapcsolatba, mindent Krisztussal teszünk. A jelek nem önmagunk kedvéért vannak. Krisztushoz olyanformán van közük, amennyiben a remény jelei, ez kell egyre jobban tudatosuljon bennünk. Jézus eljövételével a remények beteljesülését nem egyszerre hozta, ami bizonyára sajnálatos számunkra, hiszen még nem a teremtés tökéletes helyreállítására jött. Bár nehéz, mégis tisztelte emberlétünket, aminek szabad döntésben kell megvalósulnia. Ahhoz pedig idő szükséges, ami a „már” és a „még nem” között van.

A szentségek értelme tehát sajátosságosan és egyedül Krisztus. Isten fölkentje teljességgel a remény jele, nem pedig más. Benne testet öltve mutatkozik meg, hogy Isten eljövendő. Ameddig Krisztus a világért adatott, addig Krisztus a világban van — annak végéig, ahogy azt nekünk megígérte (Mt 28,20). — A világban él az „eljövendő”, aki az emberséges szeretetet hirdeti. Hogy Krisztus még mindig érettünk van, és hogy a világ még mindig az Isten sze-

rető gondviselését élvezi, ez a remény jele. Sokkalta jobban a remény jele, mint ahogy a világ tulajdonképpen Krisztus előtt arra rászolgált, és ma még kevésbé szolgál rá. Mögötte egy független szeretetnek kell állnia.

A reménynek ezen a jelén, amely Krisztus, maguk az emberek reménykedve igazodnak el. Ezáltal válnak kereszténnyé. A hitben és a keresztségben sorsközösséget vállaltak Krisztussal. Így van megalapozott reményük, hogy beteljesedését is megosztja velük, ahogy azelőtt keresztségében és halálában is részesültek. A keresztény ezután abban a reményben nyugszik meg, ami előtte áll. A cél ott lebeg a szeme előtt, fut a győzelmi díjért: a mennyei hivatásért, amit Isten Krisztusban ajándékozik neki (Fil 3,10-14).

Mindenkinek rá kell jönnie arra, hogy Krisztusból részesedjék, mert csak a vele való életközösségben válhat tökéletes emberré.

2. Hiteles krisztusi ígéret

Krisztus alapította a tanítványok közösségét. Egyházának közösségében történik hatékony módon Krisztus megvallása, ez ennélfogva küldetés. Ebből a krisztusi ígéretből az apostoli küldetésben való részesedés által nő ki föltartóztathatatlanul a Krisztushit és az egyház: „Mindenkinek, zsidónak és görögnek ugyanaz az Ura, aki bőkezű mindazokhoz, akik segítségül hívják. Mert mindenki, aki segítségül hívja az Urat, üdvözülni. De hogy hívhatják segítségül, amíg nem hisznek benne? És hogyan higgyenek abban, akiről semmit sem hallottak? És hogyan halljanak róla, ha nincs aki hirdesse? És hogyan hirdesse az, akit nem küldtek?” (Róm 10,12-15).

Egy ilyen hivatalos meghirdetés a meghatalmazott hírnökön keresztül, egy ilyen „hirdetés” több, mint egy információ Krisztusról. Nemcsak egy történet elmesélése lesz, vagy egy történet róla. Nemcsak fölvilágosítást ad magáról, nemcsak egy ismertetést ad létezéséről és tevékenységéről, amely a távoli múltban játszódtott le. Valamiképpen hasonló ahhoz, ahogy a mostani ember Szókratészről (+ Kr. e. 339) és tanításáról információkat gyűjt, és elfogadja a róla szóló tanítást. Az evangélium több, mint egy tanúvallomásra szóló jegyzőkönyv. Nemcsak tudósítás egy elmúlt dologról, hanem a most is működő föltámadott Úr meghirdetése.

A remény jele Krisztus, akinek az emberi élet középpontjában kell állnia. Nem a távoli Krisztusról szóló idegen információ szabaddt meg, hanem egyedül és kizárólag Ő maga. Közlés helyett az ő önközlésére van szükségem, hogy tökéletesen megossza önmagát velem. Nem információra, hanem kinyilatkoztatásra. Ahogy egy törvény csak akkor lesz hatékony, ha az hivatalos, hivatalos lesz egy meghatározott kihirdetés által. Vagy ahogy az igennél a házassági oltár elé lépve: ott az emberek nemcsak egy alapvető szeretet kívánságán keresztül értesülnek egymásról, hanem az egyik a másiknak a szavakon és mozdulatokon keresztül azt jelenti ki, hogy egy sajátos fölbonthatatlan, sírig tartó életközösség, egészen a halálig. A keresztény Pál elmondhatja magáról: „Nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 12,20). Nemcsak egy ismeret Krisztusról, hanem maga Krisztus. Az egyház nem vitaklub Krisztusról. Nem azért létezik, hogy urak és hölgyek csevegve vagy kedélyesen Krisztusról beszélgessenek, és egyik a másiknak egy megértő beszélgetésben a rosszat megbocsássa. Azt ők nemcsak egymásnak okozták, hanem egy harmadiknak, egy egész közösségnek, és legvégső soron Istennek.

Konkretizáljuk: hogyan is néz ki előttünk a krisztusi ígélet? Az Üdvözlő hogyan fogja üdvösségre vezetni az üdvösségkeresőket?

Ahogy a pünkösdi egyházzal elkezdődött, úgy történik itt is. Péter hirdette a missziós beszédben a Krisztus eseményt. Ezt követték a megtérések és a keresztség. A megkereszteltekből lett az egyház ősi sejtje. Ők egy bensőséges közösséget alkottak tevékeny felebaráti szeretetben, imádságban és az eukarisztiában (Ap-Csel 2,14-47). Három lépésben mutatkozik ez meg: szó — szentség — élet. A krisztusi ígélet szóban és szentségben válik új életként és új közösségként hatékonnyá.

3. Szó és szentség

Az előbb ismertetett eseményből megtudhatjuk, hogy Jeruzsálemről fogva az ősegház tagjai, noha különbséget tudtak tenni a szó és a szentség között, azt mégsem választották szét egymástól. Ez egy krisztusi ígéletnek két fázisa van.

Ezek tehát megkülönböztethetők: amint Péter befejezte be-

szédét, azok kérdeznek, akik idáig csak hallgattak, mit kell tenniük: keresztkeljenek meg! A prédikáció és a keresztség különböznek egymástól. A prédikáció úgyszólván az első aktus, a keresztség a második. Igaz, az első sokszor megmarad a hallgatásnál, de a keresztségig nem jut el.

Ezek azonban össze is tartoznak: a meghallgatás és a megtérés vezet be a keresztségbe. Egyébként a keresztség értelmetlen lenne. A szentségek csak azok számára a Krisztus jelei, és mint ilyenek, a remény jelei, akiknek Krisztus jelent valamit, akik hisznek Krisztusban. — Már a szóban hatékonyan kimondják Krisztust: Mert ez „szíven találta őket” (ApCsel 2,37) és a megtéréshez vezetett. Az ember kész Krisztussal találkozni, de először csak belsőleg. Csak az igazán „Jézus Krisztus nevére” történő keresztség, hatékony krisztusi ígélet, ami a meghirdetett szóban megkezdődött annak beteljesedése. A megtért, akin ez kívülről is látszik, az ember nyílt közösségében ellentmond a bűn uralmának (ApCsel 2,38) és Krisztusé lesz; a tanítvány Krisztushoz tartozása megsziárdul és kinyilvánítást nyer.

A szóval és a szentségekkel úgy vagyunk mint a lélekkel és a testtel: megkülönböztethető, de együtt alkotják az embert.

4. A szeretet hét arcúata

Megpróbáljuk a szót és a szentséget még közelebb hozni egymáshoz, hogy azoknak sokrétűségét megérthessük. A Zsinat az „ige asztalát” bőszégesen tárja elénk: Az istentiszteleten sokkal többet hallunk hitünk írásos dokumentumaiból, mint azelőtt. A szentségek iránti érzékünk a korábbiakkal szemben veszteséget szenvedett. Ezek már nem annyira magától értetődőek számunkra, sőt talán idegen dolgok. A szó és a szentség számunkra elkülönültek egymástól. Az lenne jó, ha azokat együtt tudnánk látni.

Maradjunk a tényeknél: minden szentséget szavak által kapunk, kettőt közülük — a bűnbánatot és a házasságot — különösen csak szóban. Miért nem elég a szó, miért kell még a cselekedet is? Miért kell a szájhoz még a kéznek is hozzájárulni? Nyilvánvalóan a krisztusi ígélet egy nagyobb intenzitásának kell kifejeződnie. És ez az intenzitás sosem tud elég hatékony és elegendő lenni.

Ez egyébként így van a mi életünkben is. Az egyik ember szeretettel van a másik iránt. Először ezt a „szívébe” rejtí.

De nem tud ennél megmaradni. Egy híres ifjúsági nevelő mondta, hogy szeretni kell a fiatalokat, és ezt feléjük ki is kell mutatni. Tehát a szeretetnek közöltnek kell lennie. Ezt a beszéden, a szavakon keresztül tesszük meg. Ahhoz, hogy közlésünk még intenzívebb legyen, hozzátesszük ehhez a kezünket, kézszorítás vagy kézrátétel formájában. Sőt még egy adományt is a kezünkbe veszünk, egy ajándékot. Mindezekben a kifejezésekben alapjában véve önmagunkat adjuk. Ezért nem látható be, hogy a Krisztusban való részesedésnek miért kell csak szavakban megtörténnie. Csak ebben az esetben mutatkozik meg a rész-adás és a részesedés intenzitása.

Ez az eset valójában létezik, amióta az egyház van, és benne a krisztusi ígéret. A száj szavához jön a kéz; a kézrátétel éppen olyan ősi, mint amilyen általános és csodálatos gesztus. De ez még nem elég. A kéz azokat a kedves dolgokat adja, amelyekből élünk: vizet, kenyeret, bort, olajat. Élelmiszert tehát, kellékeit az életnek. Annyira az emberhez tartoznak ezek, hogy ez mással semmilyen fejlődés mellett nem pótolható. Hát nem boldogítóan emberi, hogy Krisztus éppen ezen az úton adja magát az embereknek? Ő, aki elmondhatta magáról, hogy ő az élet (Jn 14,6) és „eledele” a világ életének. Azelőtt az adomány tartalma valami kedves dolog volt, ami most maga Krisztus, aki az embernek emberen keresztül ajánlódokozza magát.

A szó és a szentség kapcsolata azt jelenti, hogy a szentség a szó fölfokozása. Azt is mondhatnánk, hogy a szentség a végsőleg kimondott szó. Mennyiben? A szó sokfélét jelenthet, mivel mindenkinek „szívhezszóló” szeretne lenni. Gyakran van ez így. Krisztusnak nem elég ez, ő mindenkire külön akar szólni: a szentségben, amely mindig „egyedi szolgálat”. Így ér tehát a krisztusi ígéret a végére, a céljába: hozzám és hozzád, személyesen. Ha tudatossá válik bennem, hogy az Úr testében részesülök, akkor azt is tudom, hogy ő egészen személyesen gondol rám. Nem más a helyzet a bűnbánat szentségében sem, a krisztusi ígéret szavaival: „Én föloldozlak téged bűneidtől”, miután és előzőleg már úgy tárom föl magamat, mint ez a bűnös és nem más. — Ez még mindig nem elég: Krisztus az egyes emberhez életük különböző helyzeteiben

akar szólni. Ez mindig ugyanaz a kegyelem, ugyanaz a Krisztus, de másképpen működve, másképpen gyógyítva: Krisztus, aki az ő életével életre kelt, a lelkével lelket önt, tápláló és kiengesztelő, a betegségben és a halálküzdelemben erősítő, házassági kapcsolatra és a közösségben való szolgálatra küldő Úr.

Annak, aki hagyja magát a szentségekben megajándékozni, annak nagyobb a kötelezettsége, mint aki csak a szót hallgatja. A szentség egy kiállást és egy előrelépést követel.

5. A remény ünnepei

Krisztus kedvéért van a részt-adás és a részesülés belőle mindenki számára, az ajándékozó és az elfogadó számára, de az egész egyház számára is ünnep; a remény ünnepe. Hiszen a szentségek kihívást tartalmaznak, hogy megtörjék a felületességet, a felületes reményeket elmélyítsék és azokból reményt kovácsoljanak.

A szó a lélek gyógyítója. A szentségek még átfogóbban érintik a testhez tartozó életet a szolgálatban, azt, amit a munka, a betegség és a romlás gyakran veszélyeztetnek.

A szentségek egy új kezdetet jelentenek, hogy egy új jövőbe lépünk. „Nélkülem semmit sem tehettek” (Jn 15,5). De vele egy örök jövőt nyerünk.

A szentségek kihívások az emberréváláshoz: Krisztussal az életre jutni.

A szentségek ünneplésében fejeződik ki az ember és az ő reménye. Megkeresztelteti gyermekét abban a reményben, hogy azon keresztül Istennek egy különleges ajándékát kapja. Sok előkészülettel és gonddal megy az ember a szentmisére, hogy vigasztalást és erősítést kapjon a közösség által Krisztustól és az egyháztól. Azok, akik máskülönben az egyházi életben ritkán vesznek részt, egyházi házasságot akarnak, mert azt mondják, az ad áldást, amit együtt mélyebben kötünk, mint egy civil házasságkötéskor. Így talán eggyel több okunk van az egymáshoz való hűséghez s több erőt kapunk a bizalomhoz.

Ameddig az ember lélegzik, ameddig él, elkísérik a szentségek, mint a reménység jelei a halálon túlra is.

MINDENKI ÉLNI AKAR

(A keresztség mint az új élet kezdete)

I. Ilyen az élet

1. *Gyermeink született*

Sok milliárd gyermek született már. Mégis mindig újult izgalmal kísért esemény, ha gyermek jön a világra. Fiú vagy lány? Egészséges-e? Hány deka, hány centi? Kire hasonlít? „Minden ember azt tartja, hogy az ő gyermeke a legszebb az összes között — ez nálunk is így van” — mondta egy házaspár...

Ajándékokkal érkeznek a rokonok; jól ismert dolgok ezek, amelyekkel a gyermek mit sem tud kezdeni: virágerdő, aranytá-nyér, ezüst hamutartó, takarékbetétkönyv. Szimbólumok és lehetlenségek megható keveréke ez. Így szólnak az emberek: Mi is örülünk a gyermeketeknek. Szeretnénk valami maradandó dologgal megajándékozni és kívánjuk, hogy sokáig éljen.

Mindezek a gyermek boldog és értelmes életéhez nagyon kel-
lenek — vallja pl. Ausztria lakosságának 83 %-a (P.M. Zulehner, Religion im Leben der Österreichen, Wien 1981, 135). Valóban nagy ünnep az „élet öröme”: a gyermek, az unoka. A gyermek „úgy tűnik, mint maga az élet”, üde, nyugodt, ártatlan — az élő re-mény. Az élet megy tovább. Tudja már az ember, hogy miért és ki-ért él, dolgozik, még akkor is, ha korlátozva van és le kell mondania érte sokmindenről. Minden gyermekkel egy új élet veszi kezdetét.

2. *Az élet, amit szeretünk*

Az élet a szeretettől válik értékessé. Az elfogadás, a bizton-ság, a kedvesség, a szeretet a gyermek fejlődéséhez elengedhetet-len. Így épül ki a gyermekben az ősi bizalom. Így válik egész lényé fogékonyra magára a szeretetre is. A szeretetre való képessége

életképességet is jelent számára. Csak az élet szeretete adhat értéket azt életnek, és csak a szerető ember élheti meg az élettel való legmélyebb barátságot. Az élet sikerességének foka tehát a szeretet mértékétől függ.

A szülők számára ez egy hallatlan nagy követelmény. Úgy kell elfogadniuk a gyermeket, és úgy kell szeretniük, ahogy van: az ő testi állapotában, érdeklődésével és talentumaival, de korlátoltságaival és terheltségeivel együtt is. A gyermeket nem szülei egyéni elvárásainak és kívánságainak teljesítésére kell nevelni, hanem a jó szeretetére, amely a gyermekben kezdettől fogva megalapozott. Nem ahhoz a kívánsághoz kell igazodniuk, amely nekik volt szükséges és lehetséges a műveltség és a pályaválasztás területén.

Az ember szeretete az egyetlen út, amelyen járni lehet. Ez tud kapcsolatot teremteni a komoly áldozatok és a csalódások között.

A gyermek születése fölött érzett első öröm már gyakran keveredik azzal a fölismeréssel, hogy a gyermek szeretete lemondásokkal és nélkülözésekkel jár. A szülők életében rendkívüli változást idéz elő az első gyermek születése. Nem tudják többé olyan szabadon beosztani az idejüket, csak ritkán tudnak együtt kiruccanni és az esti programjaikat is föl kell adniuk. Sokan ezt szívesen, minden különösebb sajnálkozás nélkül teszik. Semmilyen áldozat nem túl nagy ahhoz képest, hogy a gyermeket szerető emberré tegyék.

Vannak gyermekek, akik nagyon kevés szeretetet kapnak, szüleiknek nincs elég idejük és türelmük. Számos gyermek egész életén keresztül rendkívüli szeretetétiséget hordoz magában, miközben ő maga nem képes szeretetet adni a másoknak. A legtöbben képtelenek is tartós kapcsolatok kiépítésére és a hűséges szeretetben való kitartásra. Az élet sikerességének foka pedig a szeretet mértékétől függ.

3. A veszélyeztetett élet

Több fiatal szülő szégyenlősen meséli, hogy első gyermekük születése után gyakran előfordul, hogy éjszaka fölriadtak: vajon él-e még a gyermekük. Nyilvánvalóan mélységesen szomorú fölisme-

rés, hogy az emberi élet halandó, még akkor is, ha az ember fiatal. Egyik napról a másikra úgy múlik el egy ember, mint az árnyék, és ezt senki sem kerülheti el. „Meg kell halnom, de nem tudom, mikor; meg kell halnom, de nem tudom, hogyan...” — Ez általában egy elméleti kijelentés marad. Mégis, aztán csak belevillan a tudatába és fölfedezi, hogy milyen bizonytalan az élet.

Az életet nemcsak a halál fenyegeti. A szülőknek állandóan attól kell félni, hogy gyermekük valamilyen veszélybe sodorja magát, amellyel elveszti további életének nagy lehetőségeit, vagy egy egész életre szóló fogyatékosságot szerez.

Nem lehet mindig azon gondolkodni, hogy mi minden történhetne a gyermekkel. Az így átvirrasztott éjszakákon a szülők legnagyobb örömeiből életük legnagyobb gondja lenne. Az ember boldogsága törékeny, nem csupán azért, mert a szeretet és a hűség érzékeny dolgok és minden emberi kapcsolat csalódással végződhet; azért törékeny, mert az ember maga, egészsége, élete törékeny.

II. Emberi megoldások

1. Az orvostudomány segítségével

A mai orvostudomány minden elképzelhető módon siet a szülők segítségére. Sikerült a gyermekhalandóságot egészen minimális százalékra csökkenteni. Már a gyermek megszületése előtt, a terhesség alatt vizsgálatokat végeznek, tanácsokat adnak a várandós anyáknak, hogy különféle intézkedésekkel segítsék és megkönnyítsék a terhesség időszakát és a szülést. A szülésnél sem minden az orvosi segítség. Az utóbbi években mind jobban igyekeznek az apák részvételével egy jó és emberi légkört teremteni, valamint az újszülött és az anya lehetőleg mind hosszabb idejű együttlétét elősegíteni. Óriási választékok állnak rendelkezésre a tudományosan fölülvizsgált bébiételekből és a kifinomult gyermekfehérneműkből. A szülők orvosi tanácsadáson vesznek részt, az állam létrehozza az anyát és gyermeket megillető védelmet.

Gyermekorvosok és gyermekkórházak állnak rendelkezésre. Mind sűrűbben olvassuk, hogy itt is ott is egyik pillanatról a másikra helikopterrel szállítják az újszülöttet a kórházba, hogy megmentse az életét. A szülők tehát támogató szövetségesre találhatnak az orvostudományban, az egészségügyi ellátásban, mely az ő gondjaikban jár el, gyermekük életét és boldogulását segíti elő.

2. A pedagógia segítése

A gyermekek nevelése nemcsak a szülők feladata. A tanácsadók nyomtatékosan mutatnak rá a nevelés fontosságára tekintetben a kisgyermekkorai nevelés tudományos eredményeire. A gyermek fejlődési zavarainál a pedagógia és a gyermekpszichológia siet a szülők segítségére. Fontos tudnivalókat közölnek ezek a tudományok azokról a dolgokról, amelyek a gyermek viselkedésében közrejátszanak, például az idősebb gyermek féltékenysége a fiatalabb megszületésekor. Ők mélyebben belelátanak a gyermek szociális nevelésének problémájába, a családtagok és más gyermekek viszonylatában. Az óvoda többé már nem csupán egy gyermek-megőrző, hanem értékes nevelési segédeszköz is. Az iskola már korán átveszi a szülőktől gyermekük nevelésének és fölkészítésének egy jelentős részét.

3. Szociális segítség

A múltban a gyermeknevelés egész terhét egyesegyedül a család viselte. Napjainkban a családok ténylegesen sok segítséget kapnak: gyermeksegélyezés, iskolabusz, kedvezményes étkeztetés, bérlet, iskoláztatási támogatás stb. Ha egy gyermek szorul orvosi ellátásra, nagyobb odafigyelésre számíthat sokszor, mint a felnőtt. A fogyatékos gyermekek számára segédeszközök és intézetek állnak rendelkezésre. Ha maga a gyermek gyógyíthatatlanul károsodott és ezzel munkaképtelenné válik, nem kell csupán a szüleinek támaszkodnia. A segítségre szoruló szülők és gyermekek a továbbiakban sincsenek magukra hagyva, mert az erre a célra alapított intézmények továbbra is a segítségükre sietnek.

4. Az alternatív élet

Sok embernek ennek ellenére is ma az az érzése, hogy az egyén és a gyermek életében az orvostudomány és a pedagógia, a pszichológia és a szociális segélyek nem nyújtanak tényleges biztonságot. Mélységes bizalmatlanság él bennük a fogyasztói társadalommal szemben, mindenben adminisztrációt és üzletet látnak. Nem akarnak minden szenvedésükre érzéstelenített és minden fájdalmukra gyógyírt. A biztos jövőt várják saját maguk és embertársaik részére, de nem a műveltség javulásától, a kifinomult technikától, a fejlődő orvostudománytól.

Elindulnak, hogy egy új életet kezdjenek: egyszerű étkezés és ruházat, egészséges életmód, kapcsolat a természettel, a szép szeretete. Szabadulni próbálnak a munka rabságától és a mindig növekvő jólétől. Barátokat keresnek maguknak, de nem a kicsapongásban, hanem a fegyelmezettségben, a csöndben és meditációban. Azt keresik, ami az egész világon az „élet”-et jelenti, egy olyan választást, hogy a veszélyekkel szemben életüket könnyedén, szabadon, megszorításoktól mentesen élhessék. Van egy ilyen „másik élet”?

III. Bibliai példák

1. Az „élet” az Ószövetségben

Izrael népének meggyőződése az volt, hogy az elveszíthetetlen élet egyedül az Istenben van és az Isten az, aki mindent életre hív: „Az idő kezdetén te teremtetted a földet és az ég a te kezed alkotása. Ezek elmúlnak, de te megmaradsz, és mint a köntös, elavulnak mind. Cseréld őket, mint a ruhát, és megváltoznak. De te ugyanaz maradsz és éveid nem érnek véget” (Zsolt 102,26-28). Az Isten az, aki az emberélet mértékét és határát megszabja: „Uram, add tudtomra végemet, napjaim számával ismertess meg, s tudni fogom, milyen múlandó vagyok. Lám, néhány arasznyira szabta napjaimat, színed előtt életem a semmihez hasonlít. Minden ember olyan, mint a fuvallat” (Zsolt 39,5-6).

A pusztán biológiai élet nem jelent semmit. Az Isten távolsága a halál, az Isten közelsége az élet: „De most már mindig nálad maradok, hiszen megfogtad jobbomat. Szándékod szerint vezetsz majd engem, s végül fölveszel a dicsőségbe. Különben kim lenne a mennyben? De ha nálad vagyok, nem kívánok semmit a földön. Testem és szívem elenyészik, de sziklám és osztályrészem örökre az Isten. Lám elvesznek, akik elszakadnak tőled, megsemmisíted mind, akik hűtlenül elhagynak. Nekem jó az Istenhez tartozni: Az Úrban találok menedéket, hogy hirdessem minden tettetted.” (Zsolt 73,23-28).

Izrael népének a halál utáni életről eltérő a szemlélete. Viszont ennek az életnek a milyensége az Isten akarata szerinti földi életről függ. Mózes halála előtt ezt köti népe lelkére: „Nézd, ma szemed elé állítom az életet és az üdvösséget, a halált és a kárhozatot. Ha engedelmeskedsz az Úr, a te Istened parancsainak... és szereted az urat,... életben maradsz... Ha azonban elfordul a szíved s nem engedelmeskedsz... menthetetlenül elpusztulsz... Ma tanúul hívom ellened az eget és a földet: életet és halált, áldást és átkot tárok szemetek elé. Így hát válaszd az életet!” (MTörv 30,15-19). A nép hűsége az Istennel kötött szövetséghez, az Isten népéhez való hűség, és az Isten kívánságainak teljesítése kimondottan az „élet”-et jelenti az Ószövetségben, az életet, amely sikeres és boldog.

2. Az „élet” az Újszövetségben

A pusztán biológiai élet nem jelent sokat. „Ne aggódjatok életek miatt, hogy mit esztek vagy mit isztok, sem testetek miatt, hogy mibe öltöztök” — hangzik a hegyi beszédben (Mt 6,25). „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt” (Mk 8,35).

Az igazi élet Istenben van. „Amint ugyanis az Atyának élete van önmagában, a Fiúnak is megadta, hogy élete legyen önmagában” (Jn 5,26). Jézus Krisztus „élet” fogalma a legmélyebb alapon nyugszik ígéhirdetésében: „Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen” (Jn 10,10). Aki vele szövetségben van, az Isten életéből részesedik: „Én vagyok az út, az igazság és az élet: senki sem jut az Atyához, csak általam” (Jn 14,6). „Aki hisz a Fiúban, az örökké él” (Jn 3,36).

Ezt élték át Jézus barátai is. Péter így szólt Jézushoz: „Uram, hová menjünk? Az örök élet igéi nálad vannak” (Jn 6,68). Ők hitték, hogy: „Ha nem eszitek az emberfia testét és nem isszátok az ő véré, nem lesz élet bennetek... Aki ezt a kenyeret eszi, az örökké él” (Jn 6,53.58). Aki tehát életközösségben van Jézus Krisztussal, attól még a halál sem rabolhatja el az igazi életet.

A Krisztussal való életközösség egy „új születést” adományoz: „Aki nem születik újjá vízből és Szentlélekből, az nem mehet be az Isten országába. Ami test szerint születik, az test; de aki lélek szerint születik, az lélek” (Jn 3,5-6). A „vízből való újjászületés” a keresztség. Így szólt Péter azokhoz, akik püünkösdi beszédét hallgatták és hittek benne és magukhoz az apostolokhoz akartak tartozni: „Keresztelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát” (ApCsel 2,38). Aki megkeresztelkedett, az egy új és elmúlhatatlan életet kapott: „Nem tudjátok, hogy akik Krisztus Jézusban megkeresztelkedtünk, az ő halálában keresztelkedtünk meg? A keresztségben ugyanis eltemetkeztünk vele együtt a halálban, hogy miként Krisztus az Atya dicsőségéből föltámadt a halálból, úgy mi is új életre keljünk. Mert halálának hasonlóságában egybenőttünk vele, úgy leszünk föltámadásában is. Ha Krisztussal meghaltunk, hisszük, hogy vele együtt élünk is” (Róm 6,3-5,8). A keresztségben kapott új élet minden ember üdvösségére adatott: „Aki hisz és megkeresztelkedik, az üdvözü” (Mk 16,16). Az Isten minden ember üdvösségét akarja, ahogyan a keresztelei parancs szól: „Menjetek, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsátok meg őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok minden nap a világ végéig” (Mt 28,19-20).

IV. A szentségből fakadó remény

1. A keresztség szertartása

A keresztséget korábban úgy szolgáltatták ki, ahogyan azt a

Római levél írja (6,3-5): A keresztelendőt alámerítették a vízben. Tehát valóságosan egy „vizes gödörbe” tették, mintegy a Krisztus sírjába, ahonnan a föltámadás végbement. Ezzel a megkeresztelt nemcsak erre az életre részesült Isten védelmében, hanem az örök életre. Rá egy másfajta jövő van bízva, mint a többiekre, akiktől egy természetes létmód várható el csupán. Aki részesült a keresztségben, nemcsak meg fogja kapni az örök életet, hanem már most önmagában birtokolja azt.

A keresztség tehát egy életre szólóan jelenti az Isten odafordulását az emberhez. Ezért van értelme akár a gyermek-, akár a csecsemőkeresztségnek is. Éppen ezért szokás kezdetől fogva (a felnőttkeresztség mellett) a gyermekkeresztség gyakorlata is az egyházban, hogy ez az isteni odafordulás anélkül, hogy az ember valamit is előre tett volna, különleges módon létrejöjjön. Szüleik, akikre első fokon van rábízva gyermekük életének ügye, a keresztség által nyilvánítják ki, hogy számukra gyermeküknek nem a földi élete az egyedüli gondjuk, nem ez a legfőbb és a legfontosabb: Gyermekük az elveszíthetetlen életet kapta meg!

Ma a keresztséget nem alámerítéssel, hanem a homloknak vízzel való leöntésével szolgáltatják ki. Ez többé nem az eltemetésre és a föltámadásra, hanem a lemosásra emlékeztet. Ennek is van értelme, mert az új élet akadály a bűn. A mosakodás mindannak a letisztítását jelenti, ami az új életet megakadályozza.

A megtérés szimbólumaiban a keresztségben kapott remény tűnik elő:

A víz jelenti az életet, az életörömet, a tisztaságot, az üdéséget és a teljességet. De ugyanúgy a halál szimbóluma is, ha az ember a mélyvízre, az árvízre, a tengeri viharra gondol. Arra, hogy a víz „a torkomig érhet”, vagy hogy „a hullám átcsaphat fölöttem”. — Így a víz már önmagában a halálnak és az életnek is a szimbóluma. Minden vallásban a víz, mint kegyelemközvetítő szerepel; úgy mint szent forrás, szent folyó, rituális mosakodás, vízzel való megáldás. Így kell a szenteltvíznek is mindig újra a keresztségre emlékeztetnie, és ezzel az új életre.

A keresztelés *formája* erről a legmélyebb alapokon nyugvó reménységről beszél, arról, hogy a megkeresztelt a szentháromságos egy Istent ölti magára. A keresztelő nevén szólítja a keresztelendőt és ezt mondja: „Én téged megkeresztellek az Atya és a Fiú

és a Szentlélek nevében". A vízzel való leöntés és a keresztelés formájának szavai képezik a keresztelés szertartásának lényegét. A további jelek történeti jelentőségűek.

A kenet mint pecsét szerepel. Arra emlékeztet, hogy a keresztség és a bérmlálás összetartoznak. Az ortodox egyházban ma is együtt szolgáltatják ki a kettőt, amennyiben csecsemőt keresztesznek. A keresztelést követő ún. „kis bérmláson” át azt hangsúlyozzák, hogy minden megkeresztelt az Isten Lelkét is megkapja és ennek a Léleknek megfelelően kell élnie. A keresztelő szavai, melyekkel a megkenést kíséri, arra a méltóságra vonatkoznak, amelyet mindenki elnyer a keresztségben: „A mindenható Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, megszabadított téged a bűntől. Vízből és Szentlélekből új életet ajándékozott neked. Most pedig fölken téged az üdvösség krizmájával, hogy szent népéhez tartozzál, és tagja maradj Krisztusnak, aki főpapunk, prófétánk, királyunk és így elnyerd az örök életet”.

A *kézzátétel* egy óvó mozdulat, de egy küldetés és hatalomátadás is, élet, amely az ajándékba kapott reménységből ered. A kézzátételnek jelentős szerepe van majdnem minden szentségnél. Az első kézzátétel mindenki életében először a keresztségnél szerepel.

A keresztelésnél kapott *fehér ruhácska* egy új életformát jelent: „Ez a hófehér ruha legyen keresztény méltóságod jele, hogy ezt a méltóságot tisztán megőrizd az örök életre!”

A *keresztezési gyertya* az élet jelképe; az élő tűz éppen úgy kettősség jele: az életnek és halálnak, ahogyan a víz és a kereszt. A keresztelő a gyertya meggyújtása után így szól a szülőkhöz és a keresztszülőkhöz: „Vegyétek Krisztus világosságát! Kedves szülők és keresztszülők! Rátok van bízva a világosság: a hit és a kegyelem fénye, amelyet ez a gyertyaláng jelképez. Óvjátok gondosan, hogy gyermekeitek, akire ma ráragyogott Krisztus fényessége, szüntelenül a világosság fiaként járja az élet útját! Maradjon áthatatos a hitben, és amikor az Úr eljön, élébe járulhasson az összes szentekkel együtt a mennyei hazában.”

A *kereszt jele*, melyet a keresztelő, a szülők és keresztszülők a keresztelendő homlokára rajzolnak, a halálnak és a föltámadásnak jellemző keresztény szimbóluma. A keresztény ember egy életen át hordozza ezt a jelet: ha templomba lép és szentmisén vesz részt,

ha imádkozik, ha keresztet vet, amikor embertársai között megvallja hitét. És ez a végső jel is, amelyet sírja fölé tűznek.

2. A megélt szentség

Minden megkeresztelt számára a keresztség az örök élet reménységébe tett hitvallás. Nem az a fontos, hogy hány éves volt a keresztelő pap, hogy a kegyelemnek milyen fokán állott. Ahogyan Albert Camus mondta egyszer a megkereszteltre vonatkozóan: „Mi protestánsok a halál ellenségei vagyunk”.

A megkereszteltnek először a Gonoszt és a halált kell legyőznie, minthogy ellene kell mondania a Sátánnak és egy új életet kell kezdenie. Ezt fejezik ki a kettős szimbólumok, a víz, a kereszt és a fény. A megkeresztelt élete egy döntő választást jelent. Egyik alternatíva a nehézségekkel küzdő, pusztán biológiai élet, az emberi élet velejárója a munkával, a termeléssel és a szenvedéssel. A másik az egy életen át kibontakoztatott, a keresztségben kapott adomány, amely nyugodtabbá, szabadabbá és békésebbé teszi az életet. Nyugodtan és szabadabban kell vállalnia a halált. „Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55). — Pontosan a halálban mutatkozik meg annak a reménységnek a lényege, amelyet a keresztség biztosít.

A keresztségben nem csupán egy-egy megkeresztelt reménykedik, hanem az egész emberiség, amely számára rendeltetett: „Az Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére” (1Tim 2,4). Újra és újra föl kell hívni a megkeresztelt figyelmét arra, hogy keresztségük nem egy szükséges ismeretközlés; hogy nem egy terhektől mentes élet, és hogy főleg nem egy egyszeri megszabadulás. Annak ellenére, hogy sok megkeresztelt nem él tökéletesen, mint egy új életre támadott, mégis egy új lehetőség légkörét teremti meg. Akkor is, ha némiképp idegennek tűnik, hogy egy kisgyermek kereszteléséhez oly nagy reményeket fűzünk, ez mégis jelent valamit, sőt a közösség együtt-ünneplésén felül jelenti azt, hogy akik összegyűlnek az ünnepre, mindig azt az embert keresik, aki az ő életüket továbbfolytatja. Minden ember élni akar: a megkeresztelt emberek tudják, hogy ők élni fognak.

LELKESEDÉS AZ EVANGÉLIUMÉRT

(A bérmlás mint a lélekből fakadó élet melletti döntés)

I. Ilyen az élet

1. Többnek lenni, mint egy állat

Ilyen az ember élete — más, mint egy állaté. Sokan büszkék erre, és egyedülálló méltóságukat látják benne. Mások sajnálják és szenvednek miatta, hogy a szabadság kényszerűségébe és kínjába vannak taszítva, maguknak és magukról kell dönteniük.

A természet és az ember között fájdalmas szakadék tátong, mint egy vérző seb; mintha a természet lényegének szilárd egysége törést szenvedne. Az ember mintha a természet ellensége lenne, és mintha valami rothadó penész borítaná el a földet. Mégis milyen könnyű egy virágnak, milyen könnyű egy állatnak. Másra nincs szükségük a létükhöz és fennmaradásukhoz, mint hogy hagyják magukat a természet által irányítani! Csak élnek, egyébként semmi mást nem tesznek.

Mégis — a vak kullancs számára a melegvérűek és azok bőrpárolgása jelenti a „külvilágot”. A világ kifogyhatatlan gazdagsága az ő fényével, színeivel és hangjaival, minden tudható dologgal a kullancs számára nem létezik. Sőt a legfejlettebb állatok az összevalóságnak csak egy kis zugában tanyáznak. Minden más hely alapvetően kizárt számukra, a világ nekik csak ennyit jelent. Számukra kimerül a világ a maga fölmérhetetlenségével abban, ami egy etető, egy odú vagy egy istálló. Az ember olyan, mint senki más; „értelmes lény”: éberség jellemzi, amely más életjelenségekkel szemben jut kifejezésre. Állatbarátok hasztalan kísérlik meg, hogy kedvencüket ebből az álomból fölébresszék.

A fejlődés egy pontján beláthatatlan és messze kiható ébredés lépett föl a korlátok tágulása által: kiszabadulás az állati lét korlátaiból — a világra való nyitottságra, az emberi együttlétre, a világ egészéről, annak titokban rejtőző eredetéről és jövőjéről való gon-

dolkodásra. A népek vallásaikban értelmezni próbálták a világ egészét, és annak alapját, azért, hogy a létet megértsék és alakítsák.

2. Rosszra való hajlam

„Veszedelemes dolog, ha hagyjuk, hogy az ember elárulja, mennyire hasonlít az állatokhoz, anélkül, hogy saját nagyságára fölhívnánk figyelmét. Az is veszélyes, ha érezni hagyjuk saját nagyságát anélkül, hogy alantasságát megmutatnánk. Azonban még veszélyesebb, ha őt mindkettő tudatlanságában hagyjuk” (Pascal).

Az ember nyitott mindenre és mindenre képes, minden gonoszságra is. Szétrombolja világát, emberségét és saját magát is. Az állat a saját maga javára ösztönei által saját határain belül ügyel, az ember az, aki mértéktelen, aki halálra zabálja és issza magát. Képes fásultan és brutálisan élni, embertelenül, állatiabban mint az állat, azonban emberségétől sem tud megszabadulni. Éppen emiatt tud megfordulni, megtérni. Nap mint nap látom magamat számtalan kis ügyben és néha nagyobbakban is válaszütt elé állítva, emberi mivoltomban megfelelek-e vagy sem. Lelkiismeretként, parancsolólag hív engem emberségem megvalósítására, és megtiltja az elmulasztását, vagy akár az attól való elállást. Igaz embernek lenni egy állandó feladat és kihívás, olykor borotvaélen való táncolás is.

3. A lélek mint a megkülönböztetés eszköze

Ilyen az ember élete — más mint egy állaté. Hogyan van az ember jelen a világban? Egy régi tradíció, amelyet mi nyugati emberek vallunk, abban látta az ember megkülönböztetett sajátosságát, hogy esze van, és lelkesedni tud, hogy hagyja lelkesíteni magát, és lelkes létező. Az embernek szüksége van valamire, amiért érdemes lelkesen élnie.

A *lélek* olyan mint egy kristályosodó mag, amennyiben az embernek jelleget ad. A lélekből származó, életre szóló döntés mindekelőtt azt jelenti, hogy amellettt határoz, ami az embert emberré

teszi: a legmerészebb lehetőség, ami ezen a világon létezik, azaz embernek és emberinek lenni, nem pedig megtagadni azt.

A nagyságnak ismét az aljasság a kísérője. A lélek sötét árnyéka a lélektelenség, az oly mérhetetlen butaság és szűklátókörűség, sokszor ijesztő humortalansággal párosulva. Sokatmondó, hogy a beszéd ismeri az „állati komolyságot”. Ismertetőjele sok „kritikusnak” és leleplezi azok ideológiáját, mint lélektelenséget. A lélek „Mefisztója” azonban a sátán. Számtalan megjelenési formája van. Beláthatatlanok azok a pusztulások és szenvedések, amelyeket okoz.

Az emberiség széleskörű tapasztalata — ide tartozik a bibliai is — az a meggyőződés, hogy nemcsak gonoszság, hanem Gonosz is létezik. A gonosz szellem túlerejének mély és fájdalmas meg tapasztalása fejeződik ki ebben. A fölvilágosultság, amely erről mit sem akar tudni, föl kell tegye a kérdést, hogyan tisztázza önmagában a gonosz szellem nyers valóságát. Ez a teremtetést szétromboló gonosz szellem inkább nevezhető anti-szellemnek, mint szellemnek, inkább anti-személynek, mint igazi személynek.

II. Emberi megoldások

1. Lélek — mi az egyáltalán?

Első vizsgálatunk a lélek és lelkiesség tárgyában annak mély megértésére irányul, hogy voltaképpen mit értünk „lélek” alatt. Az erről alkotott fogalmunk csak hozzávetőleges, ami persze a hétköznapi érintkezésnek megfelel.

Szerencsére a népek saját nyelvükön hagyományozták át számunkra, mi mindent értenek alatta. A zsidók, arabok, görögök és latinok alapképzete a levegő energiával töltött mozgása volt: a száj lehelete. Életlehelet, lelkület, de szél és vihar is. Ősrégi képzetek szerint éltető erő áll mögötte. — A modern nyelvek valami másra, de alapjában hasonlóra gondolnak: a „lélek” emberfölötti, éltető, isteni erő, az emberen keresztül, észrevétlenül van jelen, önközlésben, a magunkból való kilépésben (exstesis).

Ezek a gyökerek valóban termékenyeknek bizonyultak. A Grimm testvérek német értelmező szótára a „lélek” szó harminc jelentését ismeri. Mi az ember lelkéről beszélünk, egy nemzet lelkéről, barokk lélekről, vagy egy közösség lelkéről, beszélünk a sport és az ellentmondás lelkéről; lelkek az egymástól elválasztott szellemi létezők, akár őseinket kísértik, akár egy angol kastély állománya-hoz tartoznak; az „élő szellemek” állítólag „lelki (szesz) italok” által ébrednek föl stb.

A legértékesebb értelmezések egyike a szólásban rejtőzik: „Mióta ott vagy, új lélek van a házban”. „Új szél fúj”. Ez a lélek nem kísértet, a világért sem zárkózik be. Pl. volt egy közösség, amely nem létezett többé, mert nem lehetett élni benne, csak egy-más ellen, jövő és remény nélkül. S akkor történt egy csoda. Egy „új lélek” egy hús-vér ember került oda. Egyszerre újra lehet élni ebben a házban, hozzá lehet tartozni a többiekhez. A „jó lélek”, amelyet ez az ember „kiíraszt”, ő maga.

2. „Magánkívül”

Aki nem fél, hogy elgondolkodjék, azt meghívjuk, hogy maradjunk a léleknek a „magánkívüli állapotánál”. Az ember, mint szellemi képességgel rendelkező lény nem képes csak magánál és csak magának maradni. Ami rajta kívül van, a tárgyi világ és az emberi világ az életének „háza”. Az ember nem elég önmagának. Minden élőlény kilép önmagából, belép a környezetébe, magába építi környezetét, levegő, ital, táplálék formájában — csak az ember egészen más. Ő minden határ fölé emelkedik, és kilép azokból, először minden jelenlegi időpont fölött a jövőbe. A megszokottságból, otthonosságból és várakozásból való kiszakadás az emberi műveltséghez tartozik. Kilép mindenből, ami van, ami volt és ami lesz. Minden végetség fölött kilép valami végtelen titokhoz, ahhoz, ahonnan jött és amerre tart. Az állat számára zárva marad ez a dimenzió. Az ember története azonban a vallás története is. Az ember sokmindent kimondhat, az ember az a lény, aki képes túllépni önmagán: a lélek = öntúllépés, önmagunkból való kilépés.

Miközben az ember „önmagán kívül” van, vissza is tér magához. Olyannyira önmagánál van, mint egyetlen más élőlény sem,

mert az ember önmaga. A Te-ben az ember Én-né válik, ahogy ezt gyakran idézzük. A lélek egyszerre világföltárás és önföltárás is. A lélek az önmagunk megtalálásáról való lemondás. Emlékezzünk Jézus szavaira: „Aki meg akarja menteni életét, elveszti azt” (Lk 17,33). Az Isten Fia „kiüresítette önmagát” (Fil 2,7), hogy ember-ré váljon és az emberekkel együtt ember(fia) legyen.

3. Lelkesedés a szeretetre

Foglalkozni a lélekkel annyit jelent, mint az emberréválással és az emberi léttel magával foglalkozni. E kérdés azonban nem merülhet ki a lélekről való teoretikus gondolkodásban. A lélek több mint a teória, a lélek: tett. Az ember legszebb létmódja az „önmagán kívül levés” abban áll, hogy a *szeretetben* a másikért vagyunk: a másik „léte” sajátosan párhuzamos folyamatával, amely részt kínál nekünk a teljesebb emberi létből, hogy ezáltal többekké válhasunk emberségünkben. Az újkori filozófia mindenesetre végzetes hibát követett el, mert az anyagot és a szellemet elszakította egymástól, holott az ember, teremtésénél fogva egységes, és annak is kell lennie. A szeretet ugyan a legnagyobb értéként szerepel a filozófusok értékelésében, de megfoghatatlan, és mással összeköthetetlen marad: a „szellemiekben” ahogyan az ember helytelenül mondja. Egy ilyen „lélek” túl kevés önmagán kívül, és túl kevés másoknál!

A lélekkel való foglalkozás azt is jelenti, hogy termékeny foglalkozás mindennel, ami jó, igaz, szép. Az ezek utáni éhség nem csillapul, minden generációnak meg kell ezért küzdenie, gyakran fájdalmakkal és lemondásokkal. Ez mindig új kérések, kutatások, formák felé hajtja az embereket. Szent Ágoston megjegyzi, hogy ez a nyugtalanság csak a végtelen jóban, igazban és szépben, Istenben oldódhat föl, nyugodhat meg.

4. Lelkesedés a tudásért

A lélekkel való egyetemes törődés a *tudással*, az ismerettel és a megértéssel van kapcsolatban. Ez szisztematikus módon törté-

nik, fogalmi tisztázás útján, s így tudománynak hívjuk. A tudományosság jelenkori életérzésünk uralkodó nagysága, még ha az utóbbi években meg is rendült. Az emberi lét tudománya beláthatatlanná vált: a természet, az emberek, a történelem, a lelki működések, a nyelv és irodalom, a művészet, a jog, politika, filozófia és vallás tudománya. A tudomány megduplázódásának időtartama mind rövidebb lesz. Ha egyszer az embereknek előlról kellene kezdeniük, amit korunkban az összes tudományok magukban egyesítenek, biztosan lehetetlenségre vállalkoznának.

5. Lelkesedés a szabad cselekvésért

A lélekkel való törődés mutatkozik az *akarat* vonalán is. Az ember számára lehetőség, de megszábas is, hogy szabadon rendelkezhet és rendelkeznie kell saját maga fölött. Beláthatatlanok a következményei annak, miként rendelkezett az ember saját maga és mások fölött lélektelenül a történelem folyamán — és ezáltal hogyan csinált történelmet. Az ember rendelkezik a tárgyi világ fölött is, miközben tudományát tettekre váltja. Meghódít, fölfedez, fölta-lál. A technika a törekvés kifejeződése.

Mi, mai emberek, hálás szívvel ismerjük el, hogy mennyi mindent adott és ad hozzá a lélekkel való foglalkozás az emberré váláshoz. Haszonélvezői vagyunk egy állandóan növekvő hagyománynak, még ha sokminden újból el is vezett. Ebből a bőségből élünk. Beláthatatlan sokat tesz az emberi szellem alakulása a természeti és társadalmi törvények hasznosításában. Beláthatatlan kulturális értékek állnak készen. A műveltségre és annak fejlesztésére fordított befektetések hatalmasak. Az iskolahálózat minden eddiginél kiépítettebb. Az út, amelyet az ember megtett, hogy a jelen magaslatára érkezen, egyre hosszabbá és nehezebbé válik. Mind több fáradságot, időt és pénzt fordított az emberiség arra, hogy saját nemzedékét fölnevelje. Nem kevésbé nehéz a felnőtt korban lépést tartani a fejlődéssel. A pedagógia, a pszichológia és a szociológia igen népszerűek. Az ember szemmel láthatóan a maga urává válik az öntudatban és az önrendelkezésben. Mégis, mint mindig, ma is nagy esemény, ha egy gyermek először kimondja: „én”.

6. A gonosz szellem fenyegetése

A lélekkel való foglalkozás árnyoldala is megmutatkozik: a kudarc. Sok oldalról fenyeget a gonosz szellem. Nemcsak a jószellem és az emberiesség birodalmában élünk. A jóért, igazért és szépért való küszködés oly gyakran zátonyra fut. A világ a gonosz szellem mellett való döntés miatt kezdettől fogva hajlik a negatívumra. Mindenkinek, aki a világra jön, mint sajátját kell ezt a helyzetet vállalnia. Ezt a kereszténység áteredő bűnnek nevezi. — Elég gyakran megtagadjuk emberi mivoltunkat. Kezdetől fogva gyilkolja testvérét az ember. Mint ügyes, számító elme, a gonosz szellem ostobaságaként állítja be az önzetlen szeretetet.

Az ember visszaél tudományával, rombolásra és mások megsemmisítésére használja azt. Félelemmel kell föltennie magának a kérdést: szabad-e nekünk mindent tudnunk, amit képesek vagyunk tudni? Nagy a kísértés arra is, hogy saját tudásterületét abszolutizálja az ember. S akkor, mint egy matematikus, azt mondja, hogy neki ateistának kell lennie, mert az ő tudományában nem bukkan föl az Isten. Arra nem figyel föl, hogy ő a világnak csak egyetlen arculatával foglalkozik, nem a világ egészével, létezésével és végső eredetével. A jó akarása gyakran oly gyönges, s a világgal való rendelkezés oly kevésbé kíméletes; sokkal inkább önző, kapzsi és romboló. Egyáltalán, az ember belső világa, „szíve” a harag forrása (Mk 7,21). A világnézeti dolgokba a divatosság is belezúszik, amely haladó szellemű szabadságnak tünteti föl magát, valójában azonban szolgálásra vető gonosz szellem.

7. Szomorú kérdések

Bizonyos, hogy a kérdés fölvetésének képessége minden létezőtől elkülönítő módon az emberi szellem nagy lehetősége. Szomorúak lesznek azonban a kérdések, ha nincs remény a válasza. Ha az ember rákérdez, ha a kérdések szurkálják a lelkét, mint töviskorona a fejet. Mert vannak alapvető kérdések: Mi az ember? Mi az értelme a fájdalomnak, a haragnak, a halálnak? Miért vannak győzelmek, ha oly drágán kell megfizetni értük? Mit adhat az ember a társadalomnak, és mit várhat el tőle? Mi következik a földi élet

után? — Sokan egyfajta gyakorlati materialista életvezetéssel terelik el figyelmüket ezekről a kérdésekről, vagy pedig a nyomor súlya alatt nem képesek többé foglalkozni velük (vö. Lelkipásztori konstitúció az egyház és a mai világ viszonyáról, 10).

III. Bibliai példák

Létezik egy elpusztíthatatlan jó lélek, amely hatalmasabb minden rossz szellemnél: a Szentlélek, az Isten Lelke, az ő Fiának, Jézusnak lelke. Hitünk írásos dokumentuma helyesen mondja: „Lélek az Isten” (Jn 4,24). Egészen más ez mint a test (hús), mint az ingatag és önző módon zárkózott ember. Ez a tapasztalatuk azoknak, akik Jézussal tartottak, és „leolvasták” róla, a Fiúról, hogy kicsoda és milyen az Abba-Atya. Lélek az Isten, Lélekként adja magát, Szentlelkét adja.

1. Lélek az Isten

Izrael Istene, és Jézus Krisztus Istene és Atyja szintén nem a világ ismeretlen alakja, nem egy magába süppedt, magába visszahúzódtott legfelsőbb lény, nem tétlen Isten a távolban, a csillagsátor fölött, nem egy saját világán kétségbeesett, elgyöngült aggastyán fehér szakállal, nem egy köldökszemlélő keleti istenség, nem olyan, mint egy nyugodt, csöndes hegyi tó. Jézus Istene és Atyja szerencsére egészen más, pontosan az ellenkezője: állandóan működő dinamika. Mindig munkálkodik (vö. Jn 5,17). Ő maga az önközlés, aki túl tud lépni önmagán. Isten, mint Szentlélek, teljes egészében életadó erő. Ez az Isten létezik. Dinamikusan „kinyúl” magából, hogy a világot a lét terébe helyezze.

Létünk sikere attól függ, kicsoda és miféle ez a titok, ahonnan jövőnk és a hová megyünk. Isten szava fölteszi számunkra a megoldandó kérdést: Lélek az Isten. Isten a világ számára és a világgal élő Isten. Az evangélium — valóban jó hír! Amit az ember lelke állít, azt csak az Isten Lelke teszi érvényessé: „magunkon kívül lenni”, hogy „másoknál és másokért legyünk” — ilyesmi csak az isteni dimenziókban megy végbe. Isten él, és élni hagy.

A teológusok a kifejezések egész sorával szoktak előhozakodni, ha Isten Lelkéről és annak műveiről szólnak. Ő egy saját magában fönnálló dinamikus, kreatív, spontán, hajtó, sürgető, minden megszokott körülményt fölrobbantó, forradalmasító, minden merev törvényességet legyűrő, fölszabadító, megváltoztató princípium kell hogy legyen. De hová tart ez a „szél”? Az általános, absztrakt, ún. „lelki”-be? Az Írás az ellenkezőjét állítja: Isten Lelke a világ és az emberré válás irányába nyitott.

2. A teremtés, mint Isten Lelkének működése

Isten önmagából való merész kilépése egy világot hoz létre. Az egész teremtés, kezdetét és fönnállását Isten Lelkének köszönheti. Ez a meggyőződése a hívőknek, már Krisztus előtt. „Szeretsz mindent ami van, és semmit sem utálsz abból, amit alkottál; ha gyűlöltél volna valamit, nem teremtetted volna meg. Hogyan maradhatna fönn bármi akaratom nélkül, és hogyan állhatna fönn, ha nem Te hívtad volna létre? Te kímélsz mindent, mert a sajátod, Uram, életnek barátja. Mert a Te múlhatatlan szellemed van mindenben” (Bölcs 11,24-12,1). „Az Úr Lelke betölti a földkerekséget” (Bölcs 1,7). „Kiárasztod Lelkedet, így lesznek mind megteremtve, és megújítod a föld arculatát” (Zsolt 104,30). Elihu mondja Jóbnak: „Isten Lelke teremtett engem, a Mindenható Lehelete adta nekem az életet... csak agyagból vagyok megformálva” (Jób 33,4-7). „Isten Lehelete”, Lelke teszi emberré az anyagot (vö. Ter 2,7). De ez is megfelelő: „Ha Lelkét és Leheletét visszavonná, minden testnek el kellene pusztulnia, az ember visszatérné a porba” (Jób 43,14).

Ez az Isteni Lélek olyan, mint az éltető víz (Iz 44,3), de olyan is, mint a tűz, amely megsemmisít és tisztít (vö. Joel 3,1-5). A bírákat, (Bir 3,9) a királyokat (1 Sám 16,13) és a prófétákat (Iz 61,1) Isten Lelke hatalmazza föl, hogy Isten népét megszabadítsák.

Reményteli az a tény, hogy az Isten megígér egy, a Lelke által újjáteremtett egzisztenciát: „egy másik szívet és egy új lelket adok nektek” (Ez 11,19).

3. Isten emberré-levése mint Isten Lelkének működése

A legmerészebb kilépése Istennek önmagából maga az emberre válás, az emberi lét, és hogy ember maradt.

Isten Fia, Isten az Istentől, „testté lett a Szentlélek által Szűz Máriától, és emberré lett” — mondja a niceai hitvallásunk. Ezért Krisztusnak hívják, ami annyit jelent, hogy „fölkent”. Oly egyedien kente föl a Szentlélek, hogy „Krisztus”-nak hívják mindjárt a kezdetben tanítványainak közösségét is.

A tanúk tanúsága szerint, ahogy ezt az újszövetségi iratok hátrahagyták, Jézus első pillanatától kezdve a beteljesedésig teljesen a Szentlélek műve. A Szentlélek száll édesanyjára, és a Magaságbelinek ereje borítja be árnyékával (Lk 1,35): és ő fogan a Szentlélektől (Mt 1,18.20). A Szentlélektől telve hagyja el a Jordán vidékét (Lk 4,1). A Lélek viszi a pusztába (Lk 4,1). A Szentlélek erejével telve tér vissza Galileába (Lk 4,14), és názáreti föllépésénél magára vonatkoztatja a prófétát: „Az Úr lelke van rajtam, mert fölkent engem” (Lk 4,18.21). Ez a mondása egész életére és tevékenységére vonatkozik. A Szentlélek erejével űzi ki a gonoszleket (Mt 12,28), a Szentlélekben ujjong föl (Lk 12,21). Az örök Isten Lelke által adja saját magát áldozatul (Zsid 9,14), Isten Lelke támasztotta föl a halálból (Róm 8,11).

Ha a Szentlélek a végrehajtója az emberré levésének, akkor az eredmény tökéletes. A II. Vatikáni Zsinat pasztorális konstitúciója ezért nevezi Jézus Krisztust „tökéletes embernek”, és II. János Pál pápa pedig első enciklikájában ezt mondja: Krisztus maga hirdeti az embernek, az embereknek az emberi lét nagyságát, méltóságát és értékét.

4. Az ember emberré levése mint az Isten Lelkének működése

Isten mint Szentlélek dinamizmus, amely minden működés fölött áll. Nem elég számára a világ teremtése, létrehozza Isten emberré levését. Ez sem elég, az emberré lett Jézus Krisztus által létrehozza az ember és az emberiség emberré levését. Mert az ember a gonoszlelek rabszolgaságában vergődik. „Hiszünk a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben” — imádkozzuk a Hiszekegyben.

Amit az Atya Lelke teremt, az Krisztus és a Krisztus formájú emberek, a Fiú és a fiak. Nincs ennél nagyobb és szebb dolog. A Léleknek ebben a Jézustól való átáramlásában tanítványaira Isten Lelke Jézus Lelkévé válik. Jézusra érvényes először valóban: „Mióta itt vagy, egy új Lélek van itt.”

Már halála és föltámadása előtt Jézus tulajdonosa Isten Lelkének, aki az elesett emberiséget lábra fogja állítani. Meggyógyítja a tisztátalan lélektől megszállottakat (Mk 1,23 k.), és azokat, akiket betegség szelleme gyötör (Lk 13,11 k.), s ezáltal a remény jelét nyújtja.

A keresztes és föltámadás óta beteljesült Ő a világ számára; azóta valóban új Lélek a világban. Krisztus és a Lélek azonosságának (2Kor 3,17; Jn 6,63; Róm 1,4). Az egész világon tanítványai lesznek ennek a Mesternek, hogy nála igazat és jót, sikerült emberséget tanuljanak azáltal, hogy az ő sikerült emberségében részt vehessenek: a keresztyén olyan ember, akiben Krisztus formát ölt (Gal 4,19). Jézus tanítványai megkapják a Fiú Lelkét. Szívükben, emberségük közepén az Abba-Atyának Fiaivá válnak. Ez az emberre levés egészen más lehetősége, mint egy brutális és vak világi hatalom rabszolgájának lenni (vö. Gal 4,1-7). Ez az isteni dinamika, amely másokat igenel és létezésben tart, élte a tanítványokat, hogy harcoljanak a gonoszlélek ellen, és az önzés válaszfalait lerombolják. Közösség, Krisztus tanítványainak közössége jön így létre, az egyház. A Szentlélek gyümölcsei: szeretet, öröm, békeség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás (Gal 5,22-23). Ő az egyesítő, a megszabadító. A fájdalmak és szorongatások reménnyel és türelemmel való elviseléséhez segít (Róm 5,3 k.).

A halál, az élet ellen támadó egyetemes uralom az élet szolgálatába állítható: „Ha pedig bennetek lakik annak Lelke, aki föltámasztotta Jézust a halálból, ő, aki Krisztus Jézust föltámasztotta a holtak közül, a halandó testeteket is életre kelti a bennetek lakó Lelke által” (Róm 8,11). A halál tehát befejezett emberre vezet: „Oda megérkezve leszek én ember”. Ezt a nagyszerű mondatot az antióchiai püspök és vértanú, Ignác (+ 110) írja a rómaiakhoz intézett levelében, halála előtt. A Fiú képmásának felöltéséből (Róm 8,29) a tanítvány földi létének átváltoztatását várja (Fil 3,21).

Ő tudja csak egyedül, mi mindent hozott Isten Lelke a világba

Krisztus által emberségben, melegségben és létörömben. Hagyott azonban maga mögött egy fénylő, mindig jobban erősödő jelet is: a szenteket, a névszerintieket és a névteleneket, azt a sereget, akit senki sem tud megszámolni (Jel 7,9). Áldássá váltak a világ számára: „Ez által a szentség által az emberi társadalomban is emberibb életmód folytatására segít” (Dogmatikai konstitúció 40.) A szentek között Máriának, az Úr édesanyjának egyedülálló a rangja. Oly közel áll az üdvöt hozó Krisztushoz, ahogyan egy második alkalommal ez nem lehetséges.

IV. A szentségből fakadó remény

1. A bérmlás ünnepe

„Vedd a Szentlélek ajándékának jelét!” E szavakkal történik a bérmlás kiszolgáltatása. A bérmlásban tehát különösképpen működik a Szentlélek. Ugyan minden szentséget a Szentlélek erejében szolgáltatnak ki, és nem az emberi kiszolgáltató erejében, mégis a bérmlásban erősebb a kapcsolat a Szentlélekkel.

A *kezek kiterjesztése* és a *kézfeltétel*, áldás mozdulatok. A kézfeltétel ezenkívül Lélek adományozást, küldetést és hivatal átadást is jelent. A püspök kéri a bérmlákozók számára a Szentlelket. Az ima mindig beszédes remény is, elsősorban a Szentlélek hívása.

A *megkenéssel* a bibliai előkép szerint hivatal átadása történik. A krizma Krisztusra, a Szentlélekkel fölcentre emlékeztet. Oli-va olajból és balzsamból áll. Az olajfa olajának gazdag jelentősége van az ember számára, mivel táplál, erősít, tisztít, gyógyít és világít. A bérmlásban betöltött szerepe mindezeket fölülmúlja, mivel a Szentlélek jelévé válik. A balzsam fájdalomcsökkentő, tisztító és gyógyító hatású. A jó illatú anyag a rothadás legyőzését jelenti és mindenki számára kellemes, a Lélek ajándékainak „kellemes illatát”, a szeretetet, a barátságot és a jóságot.

A *homlokra rajzolt kereszt* a Megfeszítettbe, a Föltámadottba és az eljövendő dicsőségbe vetett hitet jelenti. A püspök minden

bérmálkozót a nevén szólítja egyenként, megkapják az adományt, amely maga a Szentlélek. Ez egy jövőre irányuló ajándék! A megbérmált így válaszol: Amen. Ő az Isten lelkétől megjelölt, Krisztus szerinti ember akar lenni. A püspök békét kíván neki. Biblikus gondolkodás szerint ez minden jónak a foglalatja.

2. Bérmálás és keresztség

A bérmálás különös közelségben van a keresztséggel. A keresztség új jövőt nyitott meg, mást és jobbat, mint ami természetes módon előttünk állt, mert Krisztus jött hozzánk. Ezt az új tájékozódást a bérmálás pecsételi meg. A keresztség tudatossá válik, szabad elhatározás szerint nyer jóváhagyást, megerősödik és kibontakozik. A bérmálás a keresztség jövője, tehát összetartoznak. A Krisztusba avatás beteljesedik. A szótlán keresztelt megszólal saját szájával. A Krisztussal való életközösségnek két arculata van. Az egyik a húsvéti: közösség vele mint az Atya Fiával. Ez a keresztségben nyilvánul meg inkább. A múltat a bűnnel, a rosszal eltemetjük, és új élet kezdődik. A második arc a pünkösdi: a lélekosztó Krisztussal való közösség, aki az új életet a beteljesülés felé vezeti. Isten fiait Isten Lelke vezeti (Róm 8,14), ami inkább a bérmálkozásban jut kifejezésre. Ez a keresztség a Szentlélek nevében.

A bérmálást is egyszer szolgáltatják ki, mint a keresztséget, egyszer mindörökre. Isten Lelke és a megbérmált örökké összetartoznak. „Eltörölhetetlen jegy”-nek nevezi a teológia ezt a Krisztushoz tartozást. A bérmálás a keresztséggel együtt egy új kezdet, amelyet nem lehet megismételni.

A bérmálás neve latinul megerősítést (confirmatio) jelent. Értelme: megszilárdít, állóvá tesz, erőssé tesz. Ennek megfelelően mondja a keleti szóhasználat „pecsét”-nek, „jel”-nek, „pecsétel”-nek.

Rendes kiszolgáltatója a püspök, azonban minden pap kaphat rá fölhatalmazást. A kiszolgáltatók többnyire olyan papok, akik különleges felelősséget hordoznak a helyi egyházban. Azt jelenti a bérmálás, hogy a bérmálkozót az egyház nagyobb egészébe fogadják, az emberiség között a beteljesülés felé zárandokoló Isten népébe.

3. A megélt bérmlás

A bérmlás kulcsszavai: lelkesedés és elhatározás.

Lelkesedés az élet, sőt lelkes élet: készség az áldozatvállalásra, lendület, tűz és lobogás, elragadtatás. A megélt bérmlás tehát önmagunknak az Isten Szellemétől való áttűzesedését jelenti. Mire lelkesít? Az eddigi megfontolásokból csak egy következtetést kell levonnunk.

Isten Lelke az evangéliumra lelkesít minket. Ez az ősegyház tapasztalata. Pünkösöd óta az előbb szétszórt tanítványokra nem lehetett ráismerni. Az Apostolok Cselekedetei kiterjedt elbeszélésfolyamatban vázolja a történeteket. Félelem nélkül hirdetik az evangéliumot, és félelem nélkül tesznek tanúságot a főtanács előtt (4,1-23). Az apostolok örülnek, hogy Jézus nevéért gyalázatot és ostromozást viselnek el (7,54 k). István megbocsát és úgy hal meg (7,54 k). A tanítványok karizmákat kapnak, prófétákká (2,4 stb.), misszionáriusokká és Krisztus tanúivá válnak (8,29 stb.).

A Szentlélek tehát Jézus művét viszi tovább. Hogy a mai napig a kemény ellenállással dacolva növekszik Jézus tanítványainak száma, ez abból fakad, hogy Ő lelkesít. Ami a Szentlélek az egyház számára, ugyanaz lesz minden megkeresztelt számára a bérmlásban.

Lelkesít az evangéliumra, lelkesítés Isten számára. Egy olyan Isten, aki Lélek, és lelket ad, már önmagában is lenyűgözőbb, mint egy olyan, akiről nem tudni, hogyan él és mi közünk hozzá. Fontos a lekesítés Isten ügyéért, mint abszolút jóért.

Lelkesítés a "fölfoghatatlan gazdagság" (Ef 3,8) számára, az Ő módjára embernek lenni. A Szentlélek működik ott, ahol Krisztus embereket talál meg és megragad.

Lelkesedés az emberségért. A fáradt késői korokban ez jótétemény. Isten Lelke hajt a Krisztus módjára való emberré levésre: „Aki Krisztust, a tökéletes embert követi, az maga is jobban emberré válik” (Egyház a mai világban 41). Isten Lelke mindenféle önmegsemmisítés ellenereje. Oda vezet, ahova az ember legbensőbb törekvése szerint eljutni szeretne, az élet sikeréhez, és megóv attól, amitől az ember legmélyebben fél, a megsemmisüléstől. Isten Lelke csalogat az emberré levés jóváhagyására: nem Istenné lenni, de nem is semmivé vagy embernél kevesebbnek lenni. Örömet

okoz mind az egyénnek, mind másoknak. Halálos ellensége a világ szellemének. Földoldja a jóval szembeni gátlást, a szeretet nagy tet-teire sarkall, ahogyan azt semmilyen törvény nem írja elő, és a kis szerető meglepetésekre segít, amelyek jogosan a kereszténység báját adják. Azokkal marad a Lélek, akik a világot a Lélek által embe-ribbé teszik.

Az újkori gyanúnak így nincs igaza, hogy az evangélium kény-szerszolgáltatás, amely az embereket nem engedi emberré lenni. A Szentlélek nem ellenséges konkurenciája az ember szellemének. Isten Lelkének működése az, amikor Krisztus és övéinek társasága nem nyomasztó idegenek egymás mellett, hanem egymás szívü-gyeivé válnak.

A „karizmatikus megújulás” meg van győződve róla, hogy Is-ten Lelkének föltűnő működése ma is előfordul, akárcsak az ősegy-házban. Szent Pál azonban a szeretetet tekinti a legnagyobb ke-gyelmi ajándéknak. Erre a Lélek ajándékára kell az embernek első-sorban törekednie (1Kor 12,31-14,1). A Szentlélek föltűnésmen-tes lelkesítésén könnyen áttekinthetünk. Ha valaki nehéz időkben a hitet hűen megőrzi, Istent és felebarátját a mindennapi robotban — különösebb nagy érzelmek nélkül — szereti, a szenvedésben tü-relmesen kitart és nem akar mindent birtokolni, hogy lélekben sze-gény maradjon.

A bérálás *döntés* egy ilyen életre, amely Isten Lelkéből fa-kad: Krisztus határozott és lendületes követése. A bérálás azok-hoz a fontos elhatározásokhoz tartozik, amelyeknek ifjúkorban meg kell történniük. Igent mondani az önálló küzdelemre a jó után, igent az egyházi közösségre, együttes felelősségre annak misszió-jában, szolgáló kötelességvállalásra Jézus Lelkében emberek és különböző csoportok irányában.

A lelkesedés és határozottság csak az imádságon keresztül marad ébren. Jézus megígérte nekünk, hogy az Atya a Szentlelket azoknak fogja adni, akik Őt kérik (Lk 11,13). „Jöjj Szentlélek Úris-ten” — ennek állandó imává kellene válnia: „Jöjj, alkotó Lélek!”

SOHA TÖBBÉ NEM ÉHEZNI

(Az eukarisztia mint közösség Krisztussal és a keresztyékekkel)

I. Ilyen az élet

1. Éhség a kenyér és a közösség után

Egy anya a kisgyermekével együtt folyóba ugrással akar végetvetni életének az 1945-ös inséges évben. Nincs már semmijük az élethez. Egy asszony, aki áthalad a hídon, egy pillanat alatt fölfogja a legvégső veszélyt. Azt adja, amije még van: egy kis darab kenyeret.

Ez a kétségbeeseteket reménykedővé teszi. Ez a két ember már nem reménykedhetett jobb jövőben. Egy darab kenyér, amely a jóllakottsághoz alig elég, csodákat művelt. Két ember és valószínűleg még egy harmadik, a még haza nem tért férj és apa számára föltárta a jövőt. Az élet megváltoztatását jelentette, ha valaki hozzájuthatott egy darab kenyérhez. Nem a halál ellen küszködött, hanem az életért.

A darab kenyérrel rendelkező asszony révén lettek újra fölvéve az élők közösségébe azok, akik már halálraítéltek voltak. Ez abban mutatkozik meg, hogy életüket, amit már nem tudtak többé szeretni, valaki más szerette, sőt nélkülözések ellenére szerette. Gyakran ismétlődő jelenség-e ez, vagy sem, senki sem tudja...

A kenyér utáni éhség és a közösség utáni éhség ugyanabból a gyökérből származik: az önfenntartás könyörtelen kényszerűségéből. Az éhség és a szomjúság olyan mélyen gyökereznek az emberi természetben, hogy azokat mindenképpen ki kell elégíteni. Egyébként egy meghatározott küszöbtől elviselhetetlenek lesznek. Nem kevésbé elemi és ellenállhatatlan a másik éhség: a máshoz való tartozás szükséglete. Az ember nem akar és nem tud magányosan, teljesen egyedül élni. Az elszigeteltség az, amitől a leginkább rettegünk. A másokkal való kapcsolat élet-halál kérdése.

Életünk úgy függ egymástól, mint egy darab kenyértől. Mások

nélkül nem tudnánk létezni, egyszerűen nem lennénk itt. Ezt minden szinten meg kell köszönnünk egymásnak, mind fizikailag, mind lelkileg — tegnap, ma, holnap. Beláthatatlanul sok, amit mi egymástól kapunk, és így ajándékozva egymásnak nyújtunk.

2. Éhség a szeretetre

A legértékesebb adomány az ember maga. Ha egy ember saját magát adja, ezt szeretetnek nevezzük. „Nagyobb szeretete senkinek nincs, mint annak, aki életét adja barátaiért” — mondja az Úr. Saját magáról mondta ezt, és megkövetelte tanítványaitól is (Jn 15,9-14). Soha sem olyan jó egy ember, mintha a saját életével a másik életét igenli, ahhoz szívből hozzájárul, és vele teljesen együtt él. Titokzatosan és bátorítanul tekint az ember létlehetőségének pozitívumára, — véli Martin Buber; az ön-lét „égi kenyerét” az emberek nem tudják saját maguknak nyújtani, hanem csak egy más valakinek. A szeretet az életet, a másik halhatatlanságát akarja, azt, hogy ne haljon meg. A szeretet a halál halálos ellensége. A szeretet jövőt tár föl, amelynek önmagában nincsenek korlátai.

Más szeretetére nagyobb szükségünk van, mint egy darab kenyérre. Már a gyermek elemi erővel küzd a gyöngédségért és szeretetért. Ez az éhség azután egy életen keresztül megmarad, és a szeretet mindig más formáiban akar lecsillapodni.

3. Csillapíthatatlan éhség

Ez azonban sohasem sikerül. A föld az általunk szeretett élet éhségét oltotta belénk, amit nem tudunk lecsillapítani. Ennél még rosszab az, ha megtagadjuk egymástól a szeretetet, amelyre mi nagyon is alkalmasak lennénk. Megmérgezzük és szétromboljuk a másik életét. Minden gonoszság, amit egymás ellen teszünk, elárult, meggyalázott szeretet. Szeretetnek álcázzuk egoizmusunkat, és szemérmetlenül kihasználjuk a minket szerető felebarátot, nem törődve védtelenségével. A legmagasabb értékek sebezhetők meg a leginkább. Önteltségünkben másokat ítélünk el. Nyíltan vagy titokban tápláljuk a faji-, osztály- és párharcot, mint a cselekvés

normáját. Ellenségeképeket állítunk föl, sőt népek nevelkednek szisztematikusan az egymás elleni gyűlöletre.

Szinte vér- és könnyfolyam, kétségbeesés az emberiség történelmében. Az átok tovább gyűrűzik: a szeretet nélküli élet szolgai élet, alkalmatlan a továbbszeretetre, mert az ismert félelemből mindig agresszív önigazolást keres. Egy ilyen világban semmi jót sem várhatunk, a jövő fenyegető. Megvan azonban az emberben a vágy, hogy soha többé ne éhezzen — abban az értelemben, hogy az élet soha ne legyen halálosan fenyegető, sohase fenyegetse „éhhálál”, hiszen ebben a helyzetben egy szerető közösség kenyere táplálékot jelent számára. Ez a vágy határtalan, idegen tőle az utálat.

II. Emberi megoldások

1. Emberi szeretet

Szerencsénkre meg volt és meg is van a határozott erőfeszítés, hogy szeretetben csillapítsuk a kenyér és közösség iránti éhséget. Ennek nagy tetteit azok gondolták el, akik az egymás iránti szeretetet akarják jelenvalóvá tenni és nem a gyűlöletet: anyák, apák, férjek, fivérek és nővérek, barátok, akik kicsi és nagy dolgokban egyaránt önzetlenül gondoskodnak másokról, akik vagyunk és javaikat, egészségüket és életüket adják oda, akik még elenségeiket is szeretik. Ezt mindannyiunknak megköszöni az emberiség, mert kiállták a halálos veszedelmeket, és új jövőt tudtak nyitni. Azt, hogy milyen értékű dolog történt itt, csak az Isten tudja egyedül, akinél semmilyen érték nem tűnik el nyomtalanul.

Mégis minden szeretetmegnyilvánulás korlátozva van. Az emberek szeretni akarnak — és adósok maradnak a szeretetben. Az ilyenek egy hatalmasabb lényben reménykednek, aki még jobban szeret.

Tudják, hogy az emberi fáradozás önmagában a betegségben nem képes úrrá lenni.

2. Élni tanulni hiányos szeretettel

Szerető közösség hiánya esetén is mindenképpen tovább kell élnünk. Így az adott pillanatban majd megoldjuk életünket. Voltak, akik elnyomták éhségüket és úgy tettek, mintha az számukra nem létezne, és letagadtak egy ősi ösztönt, mint egy betegséget. Nem ér föl ez egy öncsonkítással? Emellett tudjuk, hogy a szorongás lel-kileg beteggé tesz. A kenyér utáni éhség sem hagyja magát elnyomni. Ismét mások beérik egy nyomorúságosan szeretett élettel, amellyel meg kell elégedjenek, miközben elkeserednek miatta. Vagy van talán elég erejük, hogy a létnek ezen töredékeit, mint a remény jeleit lássák? Mások egy kőszívű igazsághoz mérik életüket, a „szemet-szemért”, „fogat-fogért” értelemben. Mivel senki nem jó hozzájuk, ők sem jók másokhoz. Túl sokan öngyilkossággal tiltakoznak a szerető közösség hiánya ellen. Hagytak veszni minden reményt. Az életnek nincs többé jövője. Csak egy szeretetteljes életnek van értelme. Egy „öngyilkosjelölt” mondja: „Senkinek sem hiányzom”. Félelmetesen „sarokba lett szorítva”, kilátástalan helyzetbe került. És ez a helyzet félelmet okoz. Az élettől való félelme nagyobb, mint a haláltól való félelem.

3. A kollektíva mint otthon

De vajon a tömeg tudja-e csillapítani az igazi közösség utáni éhséget? Képes-e olyan otthonná lenni, amelyben lehetséges az ember emberré válása? Teljesen aligha, hiszen az ember a maga egyszerűségében és fölcserélhetetlenségében, az ember, mint személy a tömegben nem szempont. Névtelenül pusztá számmá válik. Az, hogy sajátos egyediséggel rendelkezik, a számozás szempontjából fölösleges, sőt zavaró. De nem éppen arról van szó, hogy a tömegbe beleveszünk, s ebben föloldódunk? Ebben megmaradni nem kis nehézséget jelent. Kitörni azonban nem lehetséges, legfőlőbb látszatszabadulásként. Egy ilyen „hozzátartozás” — egy tömeghez tartozni — átmenetileg magával tud ragadni, mint a mámor, aztán annál fájdalmasabban hagy egyedül. A tömeg idegenek összessége, s ezen idegenek mindegyikével csak növekszik a magány. Ez félelmet eredményez, nem reményt. Az ősi féle-

lem, hogy az embert nem fogadják el, az emberben megmarad a közösség utáni éhség.

Hogyan lehetne ezt lecsillapítani, amikor oly nagy, hogy a közösség még a szélsőséges torzképeket is fölkapja. Mint az olyan vezető is, aki saját magáért mások halálát akarja ahelyett, hogy önmagát adná oda mások életéért. Hiszen éppenséggel az lenne a szerető közösség ajánlata.

Ami a világméretű testi éhségre vonatkozik, lehetséges lenne, hogy azt legyőzzük. Az emberiség képes arra, hogy magát táplálja. Ehhez azonban sok minden hiányzik, de mindenekelőtt megfelelő közösség.

III. Bibliai példák

1. Jézus „lakomái”

Barátaival lakomát tartott és embereket tett barátaivá, miközben velük evett és ivott.

„Csak nem böjtölhet a násznép, míg vele a vőlegény? Amíg velük a vőlegény, nem böjtölhetnek” (Mk 2,19). Minden nap ünnep volt tehát vele, mint egy lakodalom. A böjtölés egyszerűen „nem illett” hozzá. Ha barátaival lakomát tartott, az az ünnep csúcspontja volt, a végidő reménybeli lakomájának elővételezése. Közösségüket ünnepelték. Boldogan és csodálkozva tapasztalták, ahogy életük új értelmet nyert. Megélte előttük, hogy hogyan kell újszerűen embernek lenni, nem a múlt (gyakran rossz) példái szerint élni, hanem a jövő távlatában, az Abba-Atya által, ki Benne, a Fiúban eljött közénk. Életük olyan világos és reménytelivé vált, hogy nem is tudtak volna többé elszakadni tőle (Jn 6,68).

Ám nemcsak a Tizenkettő volt az asztaltársa. Mindenkivel leült egy asztalhoz, a kiközösítettekkel, a vámosokkal és a bűnösökkel is. Ha velük evett és ivott, az Isten országa jött közéjük. Ezeket az elveszetteket is fölvette közösségébe, hogy a rossztól elszakadjanak, és életük igazzá legyen. Mindez megtörtént a közösségi lakomán.

Jézus mint az egész világ Házigazdája körvonalaiban akkor válik láthatóvá, amikor a kenyérszaporítás csodájában ezreket jóllakat. Ő maga válik a világ életévé (Jn 6,51).

2. Az utolsó vacsora

Jézus erőszakos halálát előre látva tanítványaival búcsúlakomát tartott. Ez mint az „Utolsó Vacsora” került be tanítványai közösségének történelmébe. Remény és jövő maga és övéi számára, ez a tartalma ennek az utolsó ünnepi együttlétnek.

Az első három evangélium szerint ők ekkor a húsvéti bárányt ették. A pászkalakoma, az évenként visszatérő húsvéti emlékűnnep állt az utolsó vacsora háttérében. A pászka abból az elszürkült hajdankorból származott, amikor az izraeliták nomádok voltak, és a pászkát mint tavaszi ünnepet ünnepelték. Az Egyiptomból való szabadulás óta más tavaszt ünnepeltek: Izrael a Sós-tengernél a halál kapui előtt állt, és ekkor az élet kapui nyíltak meg számára. Ez sokatígérő jövővel kecsegtetett. Ekkor Jézus a pászkalakomának újabb tartalmat adott. Az Atyához való odafordulásban Ő maga Bárány és a lakoma. Ebben az átmenetben tör utat övéinek. Ez közvetítő út testvéreihez és nővéreihez.

Föláldozta magát, beleolvadt az Atya világ iránti gondoskodásába, hogy mindenek megmentője legyen. Zsidók és pogányok, szabadok és rabszolgák, görögök és barbárok ezért vele tudnak újrakezdeni.

A házigazda Jézus Krisztus éppen az utolsó vacsoránál mutatkozik nagyon reménykedőnek. Életében beilleszkedik népe remény-hagyományába, amely Istene révén mindig a „jövő népe” volt és marad. Atyái Istene Egy, „aki a halottakat életre kelti és létrehívja a nem létezőket” (Róm 4,17). Remény, jövő és az ő Abba-Atyja Jézus számára azonosak. Reménybeli létének legnyomósabb példája az erőszakos halál. Maga előtt tudja ezt, de legyőzi a föltámadás bizonyosságának győzelemre biztató reményében: Isten országában fogja az újat inni a szőlő terméséből (Mk 14,25). Ő és övéi bíznak a jövőben. Az utolsó vacsorát az Isten országának jövőbeli lakomájára előretekintve ünnepli, amely most már — az Ő személyében jelenvalóvá lett. A mustármagban jelen van a fa is.

3. Az eukarisztia kifejtése

A lakoma ősrégi rítusban folyik le. A résztvevők tudják, mi következik. Itt mégis valami váratlan új történik — a kenyérrel történnő gesztusok, majd ugyanígy a borral, és hozzáfűzött értelmező szavak: ők nem a saját kenyerüket eszik többé, hanem az övét, nem saját borukat isszák többé, hanem az ő kelyhéből részesednek. És ez a kenyér és ez a bor Ő saját maga. Éppoly egyszerű, mint amilyen nagy gesztussal fejezi ki, hogyan értette életét és halálát: ez én vagyok értetek. Először valóban vére ontásából mint vértanú. Ő maga az ajándék, amelyet ad, és adja az ajándékot, mely ő maga (Mt 26,26-29; Mk 14,17-25; Lk 22,14-23; 1 Kor 11,23-28; Jn 6,22-59).

A régi közben valami hallatlanul új történt: minden pillanatban újból — a régít fölülmúlva és attól megszabadulva — bele tud lépni tanítványai életébe. Mindig meglepi övéit saját magával úgy, hogy szívük lángolni és szemük fényleni kezd (vö. Lk 24,31 k).

4. Apostoli megbízatás

Tanítványai számára jövőt nyit meg. Ugyanezt szabad és kell nekik is tenniük, és ugyanez valósul majd meg. Hamarosan örömmel és hálaadással fogják az eukarisztiát ünnepelni. Miközben mindig újból adja magát nekik, az emlékezetükbe idézi magát, és az egyház közösségébe szólítja őket. Éppen ezért az eukarisztia nem pusztán emlékeztetés egy múltbeli eseményre, hanem mindekelőtt biztonságérzet a zarándoklás útján, hogy a tanítványok az ő szeretetében vannak és maradnak. Amíg Krisztus a világnak adja magát, addig az az Isten kegyelmében és kiengesztelődésében van. Ettől nem fosztja meg soha. Ez az ő meghívása (vö. Mt 28,20). Amikor és ahol az Oltáriszentséget ünneplik, ott a „Bárány menyegzős lakomájából” részesednek. A tanítványokkal töltött búcsúlakoma, és ennek következtében minden eukarisztikus ünnepelés egy nagy, jövőbe való megindulást jelent.

A remény tulajdonképpeni jele a világ számára most és mindig Jézus Krisztus. A halált végérvényesen maga mögött hagyta, az életet maga előtt látja. A húsvéti Krisztusban válik világgossá, hogy

mi visszavonhatatlanul a világ jövője. Ami a világ végső sorsaként várható, az nem a rombolás, hanem a beteljesedés. Krisztus az örökzöld fa egy folytonosan öregedő és elpusztuló világban. Krisztus a horgony, amely segítségével kapaszkodik a világ a jövőjébe, Istenbe.

IV. A szentségből fakadó remény

1. A lakoma mint a remény jele

Ami Jézus övével folytatott lakomáiban végbement, ami az utolsó vacsorakor és az emmauszi tanítványokkal kapcsolatos húsvéti asztalközösségben megkezdődött, valamiképpen ez folytatódik minden egyes eukarisztikus ünnepleskor.

Aligha köti össze az embereket oly szorosan valami, mint a közösen elfogyasztott kenyér, és a közösségben örömet jelentő bor. A lakoma a család és a háznép összetartozásának a legtermészetesebb kifejeződése. A vendégnek sem lehet megtiszteltetőbb fogadtatásban része, mint amikor befogadják az asztalközösségbe. Így többé nem lesz már idegen, hanem hozzájuk tartozik. Régebben például ha egy ember idegen földre indult, magával vitte szülőföldje kenyerét, hogy azzal a legszorosabb kapcsolatban maradjon. Az emberiség halotti lakomái folytatni kívánják a megholttal az asztalközösséget, és ezzel a halhatatlanság égi lakomájára akarnak utalni. A lakoma alkalmával átélhetjük a földi adományok nagyszerűségét és az asztalközösség fölemelő erejét. A kenyér és a közösség egybetartoznak. Az ilyen adományok bátorságot adnak az élethez és bátorságot a továbbéléshez. Megsejtetik a mindezek mögött álló Adományozót, aki övéinek Atyja. Kétségbeesésnek itt nincsen létjogosultsága. A lakoma a remény jele.

Jézus tanítványaival folytatott lakomáitól kezdve az eukarisztának különleges karaktere van, az ünnepi lakoma jellegzetességeit hordozza. Különösen Jézus utolsó vacsorájára vonatkozik ez, amely a zsidó ünnepi lakoma keretei között történt.

Az ünneplés beleegyezés a világba, annak helyeslése, az élet iglenlése: az élet minden más ellenére jó és jó marad. Az ünneplés

ígéret, hiszen az ember az ünnepekben maga mögött hagyja a hétköznapi fáradalmait. Egy fölszabadult létet sejt meg, amely olyan, amilyennek lennie kell. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy Isten számára a lakomák, az ünnepek és Jahve egybetartoznak: „Menjetek és egyetek zsíros ételeket és igyatok édes italokat!... Ne szomorkodjatok, hiszen az Úrban való öröm az erősségeitek!” (Neh 8,10). Az eukarisztikus ünneplés mint boldog emlékezés a szeretetre, amellyel az Isten Krisztusban szereti életünket, mindig ünnep lesz: ünnepélyes keretek között, ünnepélyes zenével és ünnepi ruhába öltözött emberekkel. Az ünnep és az ünnepi lakoma annak megvallása, hogy az életnek jövője van.

2. A kenyér és a bor mint a remény jelei

Már több évezred óta áll a kenyér és a bor az emberi élet szolgálatában. Páratlan, jövőt hordozó lépés volt, ahogyan az ember a vadon termő növényeket gabonává és szőlőtővé nemesítette. A hajdan vadászó és gyűjtögető emberek földművelőkké lettek. Az emberi élet számára így beláthatatlan jövő tárult föl. Összehasonlíthatatlanul több embert tudott a föld táplálni, mint korábban, a „kultúra” szó mindenkori alapjelentése tehát: „megművelni”.

A kenyér a mindennapok tápláléka. Jézus és övéi számára — és szinte mostanáig a mi számunkra is — ez volt a legfőbb táplálék, tehát az élet adományozója. Sokáig tartott, amíg a tépett kalászból, a nyers táplálékból kovászos kenyér lett. Egyébként az évszázadokon keresztül a gazdagok kiváltsága volt. A kovásztalan kenyér, amelyet Jézus a kezébe vett, és mi is mint adományt ajánlunk föl az eukarisztiában, a történelem folyamán a szegények kenyere volt. Ez szintén a remény jele: Krisztus kezdettől fogva az ő barátjuk volt.

A bor ünnepi ital, nem a hétköznapi szomjoltója. A bor értékesebb a víznél, a bornak más a jelentősége. Hiszen a bor jókedvre derít, örömet okoz az életben: „Megvidámítja az ember szívét” (Zsolt 104,15), megmámorosít, bátorít és gyógyít. A bor a bőség itala.

Tekintsünk még mélyebbre. A táplálék ajándék. Az étel és az ital önmagukat kínálják, mások számára adjuk tovább, illetve má-

sok számára készítjük. Csak úgy lehet a miénk, ha ajándékba kapjuk. Újra és újra megajándékoznak bennünket velük, nem tudjuk azokat egyszer s mindenkorra magunkhoz venni. A napi kenyér kegyelme ez, amiért az Úrhoz imádkozunk. A kenyér ajándék marad akkor is, ha azt a munkánkkal megszolgáltuk. A megajándékozottság tudata azonban jövőt nyit, mert a jó ajándékok még több jót föltételeznek.

Ezek az ajándékok, az étel és ital, a kenyér és bor, egyedül azért vannak, hogy az életet szolgálják. Adják és fönntartják az életet. Egészen föloldódnak abban, maguknak nem tartanak meg semmit. A táplálék, jóllehet önmagában élettelen, közvetlenül átlép az életbe. Örömmé, egészséggé és erővé válik. A kenyér és a bor úgymond „érte” van, egészen az emberekért, másképpen, mint az annyira áhított arany. Az arany nem adhat önmagában semmit, az arany nem segít azon az emberen, akire az éhhalál vár.

3. Krisztusi jelek

Láthatjuk, a kenyér és bor úgy teremtetek meg, hogy a személyben rejlő élet és jövő fejeződjék ki bennük. Jézus Krisztus a remény jeleit, a kenyeret és bort a remény olyan jelévé változtatja, ami Ő saját maga. A kenyér és a bor olyan jövőbe helyeződnek át, amelyet önmagukban még nem jelképeznek: Krisztus testévé és vérévé válhatnak. Ez a kenyér olyan élet számára tart meg, amely nem zárul végül is elrothadással. Ez a bor egy szétrombolhatatlan életöröm előíze. A húsvéti Krisztus a „halhatatlanság gyógyszer”: aki hagyja, hogy Krisztus átalakítsa, jövőt nyer, amelyre önerejéből sohasem lenne képes eljutni.

Aki már szenvedett valaha éhségtől vagy szomjúságtól, az tudja, hogy ilyen esetben egy darab kenyér és egy korty víz milyen ajándék, az élet lángját lobbantja föl újra. A kenyér és a bor természetüknél fogva alkalmasak arra, hogy kifejezzék azt a legnagyobb ajándékot, amely az emberiségnek szeretetből valaha is adatott, Jézus Krisztust. Ő az Atya ajándéka, aki Őt, mint igazi kenyeret adja (Jn 6,32). És ez a Fiú is maradéktalanul adja magát, hogy mások általa élni tudjanak. Halála önzetlenségének csodája. Nem mások ellenében ontotta vérét, hanem másokért.

4. Az Isten ígéje és az imádság mint a remény jelei

Jézus vacsorája több volt, mint egy lakoma, több, mint jóllakítás és asztalközösség, ami egyébként egy bankettre jellemző. Talán inkább stilizált lakomának nevezhetnénk. Hiszen ez fölülmúlja a pusztai emlékünnepet; mint amikor Izrael Isten nagy tetteire gondol, például az Egyiptomból való kivonulásra. Izrael szent történelme, amely a szent iratokban ígévé lett, jelenné vált — mint egy még tágasabb jövő ígérete. Ez a vacsora meghaladta az áldással és dicsőítéssel, hálaadással és alleluja-zsoltárokkal járó kérő istentiszteletet. A lakoma istentisztelet volt.

Az eukarisztikus ünnep sem egyszerűen lakoma. A lakomaforma szegénysége arra mutat, hogy nem a testi jóllakítás az egyedüli cél. Az eukarisztikus ünnepség ige- és istentisztelet is, magába foglalva a meghívást is, és a jövőre való nyitottságot.

Amikor az eukarisztia ünneplésében az Isten ígéje fölcsendül, akkor ez sohasem az egyre távolodó múlt eseményeinek a közlése. Már egy ember szava is több lehet mint pusztai információ. Cselekménnyé válhat: az esküvői oltárnál kimondott „igen” házasságot hoz létre, és új jövőt nyit a férfi és a nő számára. A szó hatalom, hiszen olyat hoz létre, ami idáig nem volt. Az Isten ígéje valóban hatékony hatalom. Így hívta létre a világot és annak jövőjét. Az Isten legkedvesebb és leghatékonyabb ígéje Jézus Krisztus, az ő személye, tettei és szavai. Mindig, amikor ez a jó szó fölhangzik a tanítványi közösség számára, Jézus jelenik meg közöttünk, ahogyan hajdan Galileában a tizenegy elé lépett (Mt 28,18). Micsoda közénkjövetel, milyen sokat ígérő jövő! Isten szava föl hívás a Krisztussal való üdvös találkozásra. A hit üzenete a reménység üzenete, a hitvallás a remény megvallása: „Remélek Istenben, az Atyában, a Mindenhatóban... és Jézus Krisztusban... Remélek a Szentlélekben...”

5. Az eukarisztia mint imádság

Ha logikusan nézzük, az eukarisztia egyben az ember felelete is Isten szavára: vagyis imádság. Az evangélium hívő és remélő elfogadása imádságként nyilvánul meg. Az emberek az evangéliu-

mon keresztül lesznek meghívottak és egybehívottak. Válaszolnak, miközben egyedül és közösen imádkoznak. Az imádkozók előre szögezik tekintetüket, hogy az elénkbejövő Istennel találkozhassanak. Hiszen a megelőzés az Isten sajátossága. Ez Fián olvasható le. Az imádkozó a jövőbe néz. Várja ezt a megelőzést. Az imádkozó jóleső fénybe helyezi magát, az előlről sugárzik rá. Ezért könyörög, ezt köszöni meg, imádja és magasztalja. A magárahagyott és aggódó ember átélte az Istenével való közösséget. A kétségbeesett emberek, akik semmilyen kiutat sem láttak, imádkozva új jövőre találtak. Átélték, hogy a jó Úrhoz tartoznak, és Ő hozzájuk. Az imádság a remény egy módja.

Az őskereszténység az utolsó vacsora ünneplésekor a maga és Jézus anyanyelvén kiáltotta: „Maranatha” (1Kor 16,22), mint a Jézushoz való tartozás megvallását: „A mi Urunk eljött”. Azonban ez kérés is volt az eljövételéért: „Urunk, jöjj!” Ennek megfelel az igen szépen megújított liturgiánkban a közös fölkiáltás az átváltoztatás után: „Halálat hirdetjük, Urunk, és hittel valljuk föltámadásodat, amíg el nem jössz” (vö. 1Kor 11,26), ezt az eljövetelet kérjük másképp is: „Adj kegyesen békét napjainkban, hogy mindenkor bűn és baj nélkül éljünk, míg reménykedve várjuk az örök boldogságot, és Megváltónknak, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljöttét”. „Hittel valljuk, hogy föltámadt, fölment jobbra a mennybe, és dicsőséges eljövetelet várva följajánljuk néked testét és véréd...” Várjuk a beteljesedő Isten- és emberközösséget, „Jöjjön el a te országod!” Magunk számára, akik „meghívottak vagyunk a Bárány menyegzőjére”, örökkévaló boldog életet várunk: „Ezek múlandó adományok lesznek számunkra, a halhatatlanság gyógyszerévé.” „A mindenható Isten vezessen minket az örök életre”. „Bocsáss be minket szentjeid körébe.” „Elnyerhessük a mennyei örökséget országodban.” Ezt az életet halottaink számára is kérjük: „Elhunyt testvéreinket pedig, és mindazokat, akik a te kegyelmedben költöztek el ebből a világból, fogadd be jóságosan országodba, ahol, reményünk szerint dicsőségedben örökre gazdagon részesülünk.” „Kérünk, Urunk, add meg nekik, és minden Krisztusban elhunyt hívőnek a boldogság, a világosság és a béke országát.” Imáinkban bátran reménykedünk az egész teremtet világgért: „Te elveszed a világ bűneit.” „Az egész teremtet világgal, mely megszabadul a bűn és a halál romlandóságából, téged dicsérjünk.”

6. A Krisztusban megélt szentáldozás

A biblikus alapszó közösséget jelent a szentáldozásra (kommunióra) közösséget, mint részesedést és továbbadást. Mi magunk ajándékozottak vagyunk és másokat ajándékozunk. Minden gazdagság másokra akar átáramlani. Az az értékes jó, melyben mi mindannyian összeköttetésben vagyunk egymással: az emberség. Egymást gyarapítani, ez a legmélyebb értelme a közösségnek. A legértékesebb emberség az Isten Fiáé, Jézus Krisztusé. Az Ő beteljesedett húsvéti emberségét, ezt a „fölfoghatatlan gazdagságot” (Ef 3,8) maradék nélkül minden ember számára elhatározta. Gazdagságából részt ad mindenkinek, aki abból részesedni akar, hogy Vele és Általa az üdvös, teljes emberségre eljuthassunk. A Krisztussal való hitben kapcsolatnak addig a szentáldozásban van a csúcspontja, míg majd örökké az Úrral leszünk” (1 Tessz 4,17). A legjobb közösség, mármint a közösség a legjobbakkal a szentáldozásban jut kifejezésre. Ez a közösség emeli föl legjobban az embert a jövő számára. Krisztus tér be hozzám a szentáldozásban, Ő tehát az én jövőm. Ha tehát az Úr teste javamra válik, ez azt jelenti: elláttott vagyok. A legjobb jövő előtttem áll. Az eukarisztikus Krisztus a remény jele. Ebben mutatja meg magát itt és most, mint jövő, bevezet engem ebbe a jövőbe, hív ebbe a jövőbe — és ezáltal szólít reménységre az aggodalomból és kétségbeesésből. Ismerjük szavait: „élek és ti is élni fogtok majd” (Jn 14,19).

Ezután szeretni fogom saját életemet. Biztonságot ad egy beteljesedő jövő számára, hogy magamat szeretett személynek tudom. Erre a szentáldozás kézzelfogható bizonyíték. Nem tudom és nem is szabad magamat gyűlölnöm, nem tudom és nem is törhetem össze magam a szeszélyek és kétségbeesés miatt, nem eshetem kétségbe saját magam miatt. Az eukarisztia, minden szentáldozás azt mondja nekem: szeretett életű vagyok, jövőm van — akkor is, ha talán magamtól semmi lehetőséget nem látok, hogy életemet értékesnek tekintsem.

7. A másokkal átélt szentáldozás

A szentáldozás fölélesztett folyamata tovább folyik. A tanít-

vány részesedése Mesteréből továbbadása lesz az embertársak felé. A tanítvány Urának közösségében tudja magát, és ezután embertársát is fölveszi saját részéről a maga közösségébe. A tanítvány szeretett személynek tudja magát, és így föl szabadul a továbbélésre. Krisztus megajándékozta Zakeust, miközben annak vendége lett. Zakeus erre vagyona felét odaadta a szegényeknek (vö. Lk 19,1-10). A szentáldozásban először a tanítványt ajándékozzák meg, hogy aztán valamit tovább tudjon ajándékozni, tudniillik saját magát. Akit Krisztus fölvesz a szeretetközösségébe, az gazdagabbá válik, és „boldog adakozó” lesz (vö. 2Kor 9,7).

Az, ami után a másik éhezik, az a kenyér és a közösség. Az Úr a bűcsúvacsorakor a kenyeret a remény jelévé tette. A kenyér tulajdonképpen táplálékként szolgál. Az éhezőknek enni adni emberi kötelességünk — ezt Jézus a végítéletről szóló beszédben négyszer is nyomatékosan a lelkünkre kötötte (Mt 25,35.37.42.44). A kétségbeesett aggodás a mai és holnapi kenyérért eltorzíttja a nagyobb reményt. Aki az éhezőknek kenyeret ad, reményt ad nekik az életre. A keresztények mindenütt megértették az eukarisztikus kenyér nyelvét és aszerint cselekszenek. A világ mégis nagy részében kenyér nélküli pusztaság. Sok értékes emberi életnek nincs jövője. Ez olyan, mint Jézus napjaiban: „Ti adjatok nekik enni!” (Mk 6,37). Azt, amijük csak volt a tanítványoknak, szétosztották. Krisztus erejében többet adtak, mint amit maguktól tudtak volna.

Azonban a közösség utáni éhség is a Krisztussal való kapcsolat erejében akar lecsillapodni. Azt bizonyára Krisztus nélkül is ismernénk, hogy úgy szorulunk egymás segítségére, mint egy darab kenyérre vagy egy korty borra. Valójában azonban csak az Úr eukarisztikus jelenléte által válik életünk mélyértelművé. Krisztus által, aki mint kenyér és bor akarja, hogy mások általa éljenek. Az „érte” kell, hogy a keresztények életformája legyen, nem az „ellené”, nem az aggodó és agresszív önfenntartás, talán épp mások kárhozata árán. A másik tudja, hogy szeretik, ez számára a bátorítás az élethez, a remény jele, amely újjá éleszti őt: valami értelmes dolog van az életemben. Az, hogy egymást az életre bátorítjuk, a mi foglaimaink szerint a jelenkor felebaráti szeretetének fő kérdése.

8. „Méltatlan eukarisztia”

Vizsgáljuk meg azt is, nem túl egoista-e a mi kapcsolatteremtésünk gyakorlata? Azt, hogy a szentáldozás közösség Krisztussal, tudjuk már elsőáldozásunk óta. (Helyesebben: „Krisztus közössége velünk!” Az Úr az, aki közösségét ránk bízta. Minden kezdeményezés rajta áll.) Az, hogy a szentáldozás tovább szeretne gyűrűzni, hogy a többi áldozókkal is közösséget jelent, nem, vagy túl kevésbé lett számunkra ismertté. Az őszinte szeretet mozgásának egy folyamatot kellene megindítania: az Úr mindent megoszt velünk, ami az övé, amivel mi is a miénket megosztjuk másokkal. Ez az órának a parancsa, a részesedést továbbadásra változtatni. Hiszen az ilyen szentáldozásból növekszik a remény és a jövő.

Ez volt kezdettől fogva az óra parancsa. A korintusiak ennek nem feleltek meg. Az Úr vacsorája akkoriban agapéval, szeretetlakomával volt összekötve, ahol mindenki jóllakhatott. Már igen korán létrejött egy kis csoport, akik a magukkal hozott dolgokat nem osztották meg a szegényebbekkel. Pál keményen megfeddi őket: „Amikor ugyanis egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, hiszen étkezéskor ki-ki a saját vacsoráját veszi elő, hogy elfogyassza, s az egyik éhen marad, a másik pedig dőzsöl.” Pál ebben Isten egyházának megvetését látta, és azok megalázását, akiknek semmijük sincsen. Ez az elkülönülés, ez a tapintatlanság teljesen az ellentéte annak, amit az Úr akart, ahogyan Ő lakomáját ránk hagyta. A növekvő testvériesség helyébe a szeretetlakomakor a szeretetlenség lépett. Ez „méltatlan szentáldozás” (1Kor 11,17-34). Aki korábban az Úrral volt közösségben és testvéreit súlyosan megzavarta, az a kommúniót komédiává tette. Minden súlyos bűn ennek a közösségnek súlyos zavara.

9. A szentség mint társadalomkritika

Az eukarisztiában egyfajta „társadalomkritika” is megvalósul, ami azonban nem osztályharc által jött létre. Az emberek, akikkel az Isten Fölkentje kapcsolatot teremt, olyan megbecsültek egymás számára, hogy a származásban, nemből, rangban, pozícióban, hivatásban és birtokban, korban, teljesítményben és tehet-

ségben megmutatkozó különbségek másodrangúvá válnak. Ugyanannak az eukarisztikus ünnepségnek a tagjai közül a legkisebbnek van magasabb rangja: Krisztus akaratából. Biztos, hogy ez egy életprogram lehet. Legalább vasárnapról vasárnapra kellene ennek tudatossá válni bennünk. A másokkal való közösség, mint a Krisztussal való közösség következménye hosszabb távon még fölfedezetlen terület. Számítalan lehetőség és kaland vár a résztvevőkre. A folyamat már megindult. Egyének és csoportok merész kísérletet tesznek arra, hogy egymásnak, mint Jézus asztaltársainak szívélyes embertársiassággal reményt és jövőt nyújtsanak.

Áldozat nélkül azonban ez nem megy. Az eukarisztia áldozatból, mégpedig életáldozatból származik, és maga is áldozat. Az Úr gondviselése embertestvérei számára megalkuvás nélküli és energikus. Tanítványainak nem jelentett nehézséget ebbe a gondviselésbe beleilleszkedni. Csakis így törhető meg a jelenkorban mindent átjáró rossz ereje egy jobb jövő felé.

Ételben és italban van részünk a személytelen világban. Éhségünk a kenyér után lecsillapodik. Tovább élhetünk, jövőnk van.

Az emberek közösségében van részünk a személyes világban. Éhségünk a szeretet után lecsillapodik. Így fogunk csak igazán tovább élni. Így van csak igazán jövőnk.

A kenyér utáni éhség és a szeretet utáni éhség az ember egy nagy éhsége. „A szeretet és éhség minden dolog alappillére” — mondja egy orosz közmondás. Sok búzaszemből lesz az az egy kenyér, amely Krisztus és övéinek közössége. A közösségből lesz az egyház egyetlen közössége, keretet nyújtva az áldozatteli, de ugyanakkor boldogító részesedésnek és továbbadásnak. De a szemeket előbb le kell őrlöni, és át kell változtatni.

„Urunk, Istenünk, följajánljuk neked a kenyeret, mely sok búzaszemből jött létre, és a bort, melyet sok szőlőszemből nyertünk. Add meg kegyesen Egyháznak az egység és béke ajándékát, amelyet a följajánlott áldozati adományok titokzatosan jelképeznek” (Ürnap-i följajánló könyörgés).

AZ ÚJRAKEZDÉS

(A bűnbánat szentsége mint fölszabadító kibékülés)

I. Ilyen az élet

1. Ártatlan gyermekek?

A „Történetek egy boldog világból” című könyvben meséli Manfred Hausmann az ötéves Martinról: Amint az apa egy este mellékesen rejtett pillantást vetett a fürdőszobába, látja, hogy Martin egylábon szökdécsel, a harisnyát és az alsónadrágocskát, mely még a lábán lóg, maga mögött vonszolja. Viola fogat mos és jót mulat a dolgon. „Viola” — mondja Martin és ugrál még egy kicsit. „Vioool!” Viola kiköpi a szájvizet: „Igen?” „Viooo, olyan szép az élet!” Az apa ha akarja, ha nem, magában nevet. De ugyanakkor érzi, hogy mélyen, a belsejében milyen kimondhatatlan szomorúságot hordoz. Te ártatlan anyyalka, gondolja, miközben az ajtót óvatosan becsukja — számodra az élet még játék! Sem én, sem más nem tud téged megóvni mindama gyötrelemtől és bűntől, amit a világ tartogat számodra. Nem tudlak megóvni téged, pedig mennyire szeretném. Akkor bűnössé kell válnod? Nincs lehetőség arra, hogy megőrizd a lelki békédet? Nem, ezt nem. Ennek... ennek nem szabad így lennie, mert az életnek, a te életednek is van értelme, csak tévedések áldozata lett, és emiatt az ember önmagában halálosan magára hagyatottá vált, elvesztettünk téged, megtaláltunk, aztán újra elvesztettünk, és újra és újra, te vagy az örökkévaló, te vagy, aki az örökkévalót kerested.

Valóban nincs lehetőségük az embereknek, hogy a „lelki örömet” megőrizték, könnyítsenek magukon és bűn nélkülivé tegyék életüket? Ezenkívül: az örömtánc, amit Martin lejtett, nem az ő tartós életérzésének kifejezése. Egy gyermek nemcsak a lelki öröm tartós állapotában él. Ez nem is mindig olyan „kedves”, mint amilyennek gyakran tűnik. A gyermek tud nagyon egoista és kíméletlen, féltékeny és kegyetlen lenni. Egy tizenhatéves naplójában

olvastam: nem voltam talán mindig dühös, amikor túlságosan keveset foglalkoztak velem? Mikor nagynéném egy zöld kanárit vásárolt és többet foglalkozott vele, mint velem, egy napon, mikor rövid időre magamra maradtam a lakásban, kinyitottam a kalitka ajtaját, megfogtam a madarat és addig szorítottam, míg mozdulatlan maradt a kezemben. Vad öröm töltött el, mikor nagynéném megpillantotta a döglött madarat, hullottak a könnyei és nem tudta megmagyarázni magának, hogyan szállhatott ki belőle az eleven élet. Akkor hét vagy nyolc éves lehettem, és mindenki nagyon szeretetreméltónak tartott.

Egy alig hároméves kislánynak kisöccse született. Nem tudta elviselni, hogy most már nem ő az egyedüli, aki a szülők figyelmes-ségét élvezi. Adtak neki egy babát és azt mondták: „Ez a te kistestvérkéd”. A kislány fogta a babát, földhöz vágta és élvezettel taposott rá a fejére, kiszaggatta kezeit, lábait, és láthatóan szívbéli örömet érzett azon, amit csinált. A „lelki öröm állapota”? Legálábbis ilyen áldatlan megszakításokkal.

Köztudott, hogy nagyon kedves tud lenni egy gyermek. Mégis a szeretetet kell neki elsősorban sok fáradtsággal megtanulnia: önmagát háttérbe szorítani, másokra gondolni, mások örömeivel törődni. Mindenki bűnös marad gyermekkorától fogva és a továbbiakban is, és minél tovább él, annál nagyobb lesz a bűn. Tehát a bűn: bűnösen szerető szeretet.

2. Bűnös felnőttek

A bűn minden ember számára teher. Mégis sokan úgy tesznek, mintha hibátlanok lennének, vagy legalábbis úgy, mintha nem jelentene nekik semmit, hogy nem hibátlanok. Dicsekszenek a bűnnel, és ravasznak, élelmesnek, ügyesnek mutatják magukat. Aki dicsekszik, abból elégünk van, mondja a nép. Arról mindig kiderül, hogy takargat valamit. Aki nem takargat és az igazságban kíván élni, az fájdalmasan tapasztalja: a bűn egy konfliktus; amellyel együtt kell élnünk. Úgy növekszik az emberrel együtt, mint az alkonyattal az árnyék. A meg nem élt élet, a kihasználatlan lehetőségek, a kimutatás nélküli szeretet mind magányosságra ítélik az embert. Ehhez hozzájön még az a fonák állapot, az a tény,

hogy az ember önmagának nem tud megbocsátani — nyomorúság ez annak, aki erre rájön. És akkor akárhogyan palástolja is, minden vágya az, hogy jó legyen és igazságban éljen: „Ha még egyszer kezddhetném, mindent egészen másként tennék” — mondják sokan.

3. Bűnös világ

Nem a legnagyobb újság, hogy sok ember van a világon, aki elrontotta az életét és szívesen kezdené mégegyszer előlről. Sokaknak talán nem olyan súlyos a vétké és bűne, hogy börtönben üljenek. Ezek még súlyosabbak. Sok embernek hatalmas lehetősége van arra, hogy kárt tegyen és bűnössé váljon. Ezek az emberek alááshatnák a társadalmi vállalkozásokat, hogy saját vállalkozásuknak hasznát keressék; olyan intézkedéseket tudnának hozni (vagy figyelmen kívül hagyni), amely az emberek millióit kergetnék éhségbe és nyomorba; olyan törvényeket tudnának hozni, amelyek sokaknak az ember alapvető jogait semmisítenék meg; emberek millióit legyilkolhatnák; háborút indíthatnának; fegyvereket gyárthatnának és használhatnának föl, amelyekkel egész országokat pusztíthatnának el, vagy akár az egész földet lakhatatlanná tehetnék. Nem, a bűn nem egy ártatlan dolog, amelyet az ember szemlesütve el tudna fogadni. A bűn nem csupán egyedül az életet, hanem az egész világot is képes elpusztítani.

II. Emberi megoldások

Nem csupán hívő ember számára probléma az, hogyan élhet az ember a bűnnel: ez minden ember számára súlyos életprobléma. Viselkedési módok sora ez, amelynek nyomását és feszültségét enyhíteni kell, és ez a bűn tudatosításán keresztül teremthető meg:

1. A kompenzáció

Sokan megkísérlik, hogy egy más területen való nagyobb tel-

jesítmény által egyenlítsék ki azt, amiben bűnössé lettek. Aki rossz házasságban él, talán azt kísérli meg, hogy a hivatásában való nagyobb teljesítménnyel egyenlítse ki a hiányt. Aki a hivatásában nem eredményes, hobbjával vagy sportteljesítményével tesz szert elismerésre. Sok esetben érthető és szimpatikus is ez a kísérlet, de azt is eredményezheti mindamellett, hogy az ember örökké a teljesítményeiről beszél, és ez beképzeltté, nagyképűvé teszi. Oda vezethet ez, hogy az emberekből kiváltott túlságos csodálat az egymásközi kapcsolatokban kellemetlenségeket hoz. Sokan önmagukba nézve érzik, hogy csupán csak pótcselekvést végeznek és a tulajdonképpeni tuskét, amely ott maradt bennük, nem képesek eltávolítani.

2. Az agresszió

Sokan nem bocsátják meg önmaguknak a bűnt és átviszik azt az emóció területére. Ezek az önmarcangolók a bűnök nyomása alatt kifelé fordulnak, és a többiekben kárhoztatják és vetik meg a bűnt; vagy magára a bűnre irányul agressziójuk. Büntetnek, rombolnak, ölnek, akár saját magukat is.

3. Az éber álmok

Sokan eyszerűen álomba menekülnek a bűn realitása elől. Úgy állítják be magukat, mintha egészen máshogyan cselekedtek volna, igaznak és jónak tartják magukat és dicséret illeti őket. A saját álmvilágukban ők ártatlanok és jók, és mindenekelőtt elismertek.

4. A kábultság

Ha már a bűntől magától nem lehet megszabadulni, az ember szeretne legalább tudomást venni róla. Sokan kísérleteznek szórakozással és a mámorral. Fölválthatja ezt a vérmérséklet és lehetőségek szerint a fárasztó munka, a „hóvégi hajrá”, pótolhatja egy sokrétű elfoglaltság és feladat. Mások egészen a sportnak vagy az

utazásnak kötelezik el magukat. Ismét mások viszont belefelelkeznek az alkoholba vagy a kábítószerekbe. Ezek az emberek mind tudnak a bűnükről, de nem akarják beismerni azt.

5. Az elfojtás

Annak a tagadása, hogy valaki a saját bűnét beismerje, olyan nagy lehet, hogy az önvádat elfojtja. Ami többé már nem szerepel a tudatban, az sokszor bőrkiütés, gyomorfekély vagy emésztési zavarok alakjában jelentkezik újra. Sok rejtélyes viselkedést ismer a szakember, kényszercselekvés vagy más neurótikus zavar formájában.

Összesítve, a bűnnek szerencsétlen következményei vannak. Vagy kórosak ezek, mint az agresszió, vagy nem emberhez méltóak, mint a kábultság vagy az elfojtás. Nem alkalmas kísérletek ezek az igazságban való életre, mint ahogyan a kompenzáció vagy az álmvilágba való menekülés sem. Azáltal próbálnak leszámolni a bűnnel, hogy a realitását nem ismerik el. Ha őszintén és becsületesen vizsgáljuk a bűnt, a következő megállapításokat tehetjük:

a.) A bűn fölismerése

Az emberhez nem méltó dolog, ha a bűn fölismerését és a bűntudatot szétválasztjuk. Aki emberhez méltó módon szeretne foglalkozni a bűnével, annak nincs más teendője, mint szembenézni vele, és így világosan fölismerheti azt.

Természetesen nagyon nehéz fölismerni a bűnt. Az érdek gyakran elnyomja az igazságot. Minden emberben megtalálható egyfajta védekezési mechanizmus, amely az egyén bűnének fölismerését megnehezíti. Mi segít rajtunk? Az önbecsülés. Minden ember hordoz magában egy önbecsülési mércét, amely szerint él és ami szerint az életét formálni tudja. A bűntudat csökkenti vagy szétzúzza az önbecsülést és megbénítja az ösztönt. Így minden ember úgyszólván sötét foltként ismeri föl a bűnét. Az ember tényleg könnyebben meglátja a szomszéd szemében a szálkát, mint a

sajátjában a gerendát (vö. Mt 7,3-5). Ezenkívül: az ember a saját arcát csak tükör segítségével láthatja. Tehát segédeszközt használ. Ilyen jól ismert eszköz a közösség reagálása az egyén viselkedésére. Természetesen ez a tükör törött is lehet. Ha a közvélemény egy magatartást lovagias tettetnek ítél, az egyén számára igen nehéz lesz abban egy nagy bűnt fölfedezni. Ezért a csúszópénz elfogadott dolog, ám rossz lelkiismeretet okoz, ha szomszédját megfosztja pénztárcájától. De mindenképpen az egyéni lelkiismeret mellett fontos eszköze a bűn fölismerésének az embertársak reagálása az egyén viselkedésére.

b.) A bűn elismerése

A fölismert bűn még távolról sem elismert bűn. Sokféle magyarázat kínálkozik erre: a kisgyermekkor elszalad, és az egyén mindig újabb, meghatározott módon viselkedik. Tehát nem vétkezik azzal, hogy bűnt követ el. Bűnös a neveltetése, a környezete és az életkörülményei. Vagy nem bűnnek fogja föl, hanem hibának, gyöngeségnek, elégtelenségnek, vérmérsékleti hiányosságnak. Azt mindig mondani tudjuk: igen, rosszul cselekedtem, van bűn rajtam, de én nem vagyok vétkes saját bűnömben. Föl vagyok mentve. Ténylegesen az ember a bűntől menti föl magát a legkönnyebben, sőt nem is követett el bűnt, hiszen ő csak elfelejtette kinyitni a másik előtt az ajtót, vagy csak azt szerette volna tudni, hogy hány óra. És akkor jelenik meg az ajkunkon a könnyed „elnézést kérek”. Ám egy tényleges bűnre bocsánatot kérni mindenki számára nehéznek tűnik, mert ez a bűn elismerését jelenti.

Az ember szertelenül kóborolhat a bűn fölismerése és elismerése között. Előfordul, hogy olyan nagynak állítjuk be a bűnt, hogy a másik megindul rajta, hogyan lehetséges ekkora bűnt még ki is mondani. Vagy rámenősen és pimaszul lép föl, pontosan azért, mert tudja, hogy bűnös.

A bűn nyugodt, higgadt és becsületes fölismerése nehéz. Ez bizalmat tételez föl. Csak akkor lehet a „védekező mechanizmust” legyőzni, amely útjában áll a bűn fölismerésének és elismerésének, ha megvan a bizalom. Ez csak akkor hagyja magát legyőzni, ha az ember nem fél attól, hogy seb keletkezik rajta. Ehhez az ember ön-

magához való bizalma kell, hogy meggyőződjék arról, nem az önbecsülést kell földadnia, ha egy bűnét beismeri. Ez bizalmat ébreszt másokban is, hogy az embert a bűneivel együtt fogadják el. Aki ezt nem gyermekkorától kezdve tapasztalja, az nehezen fogja egész élete folyamán elismerni a bűnt.

c.) A bűnbevallás

A bűn elkülönít. Aki a bűnét fölismerte és elismerte, az még mindig önmagában marad a bűnével. Ezért az az ember, aki távolról érkezett, igényt érez arra, hogy a bűneit szóba hozza. A beszéd egy híd az emberek felé. Ők segítik a fölismerést és erősítik a bizalmat. A bevallás könnyebbé tesz és segít a bűnnel együtt élni. Tehát a bevallást meg kell tanulni és be kell gyakorolni már a gyermeknevelés során és az iskolában. Sok felnőtt egyszerűen azért nem tud a bűnről beszélni, mert gyermekkorukban nem tanulták meg ezt. A bevallási képességnek együtt kell nőnie a felnőtté válással. A házastársakban meg kell lennie annak a képességnek, hogy egymás között a bűnről beszéljenek. A képesség, hogy az ember tárgyilagosan, higgadtan és becsületesen beszéljen a bűnről, az emberi érettség jele.

d.) A bűnnel való foglalkozás eszközei

A bűn nem pusztán egy privát dolog. Minden bűn többé-kevésbé érint másokat is azon a területen. Ezért a bűntől való szabadulás sem pusztán egy privát lehetőség.

Valójában a legfontosabb eszköze a bűnnel foglalkozásnak a *család*. Ez normális módon segíti az első bűnbevallást, és lehetővé teszi a bizalom légkörének kialakulását, melyben a bűn elismerése lehetővé válik. Igenis a család a bűn megtapasztalásának első helye. Leginkább az a helye, ahol a bűnössé lett ember legkönnyebben visszatérhet a reménybe, ahol visszafogadják, ahol segítséget talál.

Az *iskola* is egy olyan intézmény, amelynek segítenie kell a bűnnel való foglalkozásban. Sokan megtanulják társaikkal azt,

amit odahaza nem, vagy csak igen kis mértékben tapasztalnak meg: a megértést, a megbeszélést, a bizalmat, mások elfogadását bűneik ellenére is. Sokan rátalálnak egy komoly tanárra, aki magatartásával vagy szavaival segített nekik abban, hogy megtalálják a bűneikhez való helyes visszavonulást.

Az állami bíróság éppen a bűnnel való foglalkozás intézménye, noha ez az eljárás már valóban keményebb és durvább, mégis az ember bűnnel való foglalkozásának elemeit használja: fölismerés, elismerés és a bűnbevallás, ami olyan nehéznek tűnik, itt gyakran úgy szerepel, mint a megkönnyebbülés eszköze. Sokszor megfigyelhetjük, hogy sokan a bíróság ítéletét követően — amely a bűn ítélete is — egy jól ismert megkönnyebbülést tapasztalnak és a büntetés letöltését is egy olyan lehetőségnek tartják, amely könnyít a bűnökön és egy új kezdetet jelent.

A társadalmi és politikai *közélet* is lehetőséget ad arra, hogy kifejlessze a konfliktushelyzeteken és a hibákon való elgondolkodás képességét. Mert nemcsak az egyén lehet bűnös, hanem a csoportok, a népek is. Amennyiben nem sikerül ezen bűnökkel emberi módon foglalkozni, akkor az emberiség legnagyobb java kerül veszélybe, jön a rombolás és a háború.

III. Bibliai példák

A./ A vétkek és a bűn az Ószövetségben

Izrael népe a vétkeket és a büntetést nem annyira az egyének szembeállításaként fogta föl, hanem az egész nép és nemzetség hibájaként. Azt, hogy minden ember a bűn törvénye alatt áll, legjobban a bűnbeesés története ábrázolja (Ter 3). Ádámhoz és Évához hasonlóak vagyunk mindnyájan — ez az „áteredő bűn”. Ez kezdettől fogva jelzi azt, hogy a bűn nemcsak egy elrontott életet, vagy két ember egymás közti hibáját jelenti. A bűn az Istentől, az élet adományozójától való elfordulás. A bűn halált okoz. „Állj készen a trombitával az Úr háza fölött, mint a sas, mert megszegtek szövetséget, fölláztak törvényem ellen” (Oz 8,1).

Az egyén és a nép mély kapcsolata miatt attól tartottak, hogy egyetlen bűnért való büntetés az egész népet érinti. Az ember tehát elkülönült a bűnöstől (Lev 17,4; 20,3), vagy megölte őt. Áldozatot ajánlottak föl a bűnért; hogy az Isten megkegyelmezzon (Ez 40-48). A főpap egy kost vett a kezébe és így mondta el a bűnvalomást a nép nevében. A nép bűnei átszálltak az állatra; ez lett a „bűnbak”. Akkor ezt a bűnökkel megterhelt kost kiűzték a pusztába, kivetették a nép közül (Lev 16,21-28). Mégsem tudott semmiféle áldozat és ceremónia megszabadítani a bűntől. Magától értődően csak kérték az Istent, hogy vegye el róluk a bűnt és annak következményeit.

B./ A véték és a bűn az Újszövetségben

Jézus egyéni és sajátos módon foglalkozott az emberek bűneivel. Számára ezt a módot istengyalázó tettként tüntették föl és olyannyira kiprovokálták, még az ország vallásos hatóságai is, hogy ez vált Jézus meggyilkolásának alapjává is.

1. Jézus minden ember bűnével számol

Ő ezt a kérést is fölvette a Miatyánkba: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.” Mikor a farizeusok és írástudók egy asszonyt hoztak elé, akit házasságtörésen értek (a házasságtörést a törvény szerint megkövezéssel kellett büntetni), azt mondta Jézus: „Aki közületek bűn nélkül van, az vesse rá az első követ” (Jn 8,7). Az utolsó vacsorán Jézus fogta a kelyhet és ezt mondta: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetségé, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára” (Mt 26,27-28).

2. Jézus szóba hozza a bűnt

Jézus nemcsak általánosságban a világ bűneiről beszél, hanem szól az embereknek konkrétan az ő bűneikről is. Hoztak eléje

egy bénát, aki ágyon feküdt. Amikor Jézus látta az ő hitét, így szólt hozzá: „Bízzál fiam, bocsánatot nyertek bűneid!” (Mt 9,2). Nem ezt várták az emberek, akik idehozták a bénát. Sőt, a jelenlevők közül némelyeket bosszantott az, hogy nem a kívánságuk szerint történt a dolog, nevezetesen a béna meggyógyítása. Mégis az volt mindenekelőtt fontos, hogy a bénával valaki a bűneiről szól. — Amikor egy farizeus házába hívták meg ebédre, odajött egy közismerten bűnös nő és keleti szokás szerint megkente a lábát. Ezen néhányan fölháborodtak, ezért mondta Jézus: „Sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett” (Lk 7,47).

3. Jézus megbocsátja a bűnt

Így ember még sohasem foglalkozott a bűnnel, soha senki nem reagált még így a bűnre. Ő megmondta, hogy van hatalma a földön a bűnök megbocsátására (vö. Mt 9,6). Jogosan kérdezik meg Izrael tanítói: „Ki bocsáthatja meg a bűnt, hacsak nem egyedül az Isten?” (Mt 2,7). Jézus nem azt kéri, hogy az Isten bocsássa meg a bűnöket. Ő bocsátja meg és az ember elhiszi, hogy megbocsátottak neki.

Nem arról van itt szó, hogy valakinek azt bocsátotta volna meg, amit személyesen ellene követett el. Ebben az értelemben mindenki mindenkinek megbocsáthat. Jézus sokkal többet mond: „Bűneid meg vannak bocsátva”. A bűnt ténylegesen megszüntette; nem hibáztatott, hanem megbocsátott, megoldott, eltörölt. Az ember számára nem kérdés többé: mit csináljak a bűneimmel, amelyek megmérgeznek, megbénítanak vagy megnyomorítanak? Jézus ítéletet mondott a bűn fölött (Róm 8,3), megszabadított a bűn és a halál törvényétől (Róm 8,2). A bűnnel megterhelt ember számára egy új állapotot teremtett, egy új lehetőséget ajándékozott: a bűnt föl lehet ismerni. Jézus úgy cselekszik, mint az irgalmas apa a tékozló fiával (Lk 15,11-32).

4. Jézusnak hatalma van megbocsátani

A Föltámadott ott állt a tanítványai között és így szólt: „Bé-

kesség veletek! Amint engem küldött az Atya, úgy küldlek én is titeket.” E szavak után rájuk lehelt és ezt mondta: „Vegyétek a Szentléleket: akinek megbocsátjátok bűneit, bocsánatot nyer, akinek megtartjátok, az bűnben marad” (Jn 20,2-23). — Hűen ezekhez a szavakhoz figyelmeztetik a közösséget: „Feddjétek meg a nyugtalanokat, bátorítsátok a kislelkűeket, tanúsítsatok mindenki iránt türelmet (1 Tessz 5,14). „Viseljétek el egymást és bocsássatok meg egymásnak. Ahogy az Isten megbocsátott nektek, ti is bocsássatok meg egymásnak” (Kol 3,13). A megbocsátás szolgálata mindenekelőtt a közösség előljáróira van bízva: „Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel” (2Tim 4,2).

„A régi megszűnt, valami új valósult meg. De ezt az Isten viszi végbe, akit Krisztus kiengesztelt irántunk, és aki minket a kiengesztelődés szolgálatával megbízott. Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon vétkeinket, sőt ránk bízta a kiengesztelődés tanítását. Tehát Krisztus követségében járunk, maga az Isten int benneteket általunk. Krisztus nevében kérünk: engesztelődjete ki az Istennel!” (2Kor 5,18-20).

IV. A szentségből fakadó remény

A./ A bűnbánat szentségének ünneplése

Az egyház Jézustól kapta a hatalmat, hogy úgy foglalkozzon a vétkekkel és a bűnökkel, mint ahogyan ő maga kezelte azokat. Ez mindenekfölött más lehetőséget tár föl. Ami a család, az iskola és az állami bíróság nevében nem lehetséges, az az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében valósággá válik: az ember ténylegesen megszabadul a bűnétől. Az egyház ezzel Jézus művéhez tartja magát:

1. Az egyház számol a bűnnel

Az egyház Jézus nevében minden embert imádkozni tanít:

„Bocsásd meg a mi vétkeinket”. Minden szentmise az összes résztvevő számára való bűnbocsánat kérésével kezdődik. Van néhány bűnbánati istentisztelet, amely laikusok által is vezethető. Ezeknek az a céljuk, hogy a résztvevőkben tudatosítsák bűnös voltukat, és rávezessék őket arra, hogy bűneiktől megszabaduljanak, minthogy hiszik Isten megbocsátó szeretetét. Föl kell bensőleg szólítanunk az egész közösséget: „Figyelmeztessétek egymást” (Kol 3,16; Róm 15,14). A résztvevők számára hangoztatni kell: „Aki a bűnöst letéríti a tévelygés útjáról, megmenti lelkét a haláltól és tömérdek bűnére fátylat borít” (Jk 5,20; vö. 1 Tessz 5,14; 1Pét 4,10).

Ha valaki belép egy katolikus templomba, fölfedez ott egy vagy több gyóntatószékot. Ezek állandó jelei annak, hogy az egyház számol a bűnnel, azoknak a bűnével, akik a hitet és az egyházat komolyan veszik. Már önmagában is egy fölszabadultságot eredményez, hogy az egyház keretei olyan stabilak, hogy a bűnt elviselik. Az egyház elfogulatlanul számol a bűnnel, mivel tudja, hogy lehetősége van megbocsátani. Ha az egyház bűnösökből áll is, mégsem mérgezi meg a bűn, mivel van megbocsátás.

2. Az egyház szóba hozza a bűnt

A megbocsátás minden formája a bűnbánat szentségében éri el tetőpontját. A bűnbánat szentsége ünneplésének fő pontja a gyónás: itt az egyén néven nevezi és kimondja bűneit. A bűnöket a megbocsátás biztos reményében, félelem nélkül lehet megnevezni és tudatni. A bűnbevallás így a hívő számára az Isten megbocsátó szeretetének megvallása lesz. Ez mindenféle bűnelfojtási módszerrel, az álomba és a kábultságba való meneküléssel ellentétben eredményt hoz. A bűnbevallás művét közvetlenül kell megtapasztalni.

3. Az egyház az Isten nevében bocsát meg

A *föloldozás*, amit a pap a bűnbánat szentségénél ad, így szól: „Isten, a mi irgalmas Atyánk, aki szent Fiának kereszthalála és föl-

támadása által kiengesztelte önmagával a világot, és kiárasztotta a Szentlelket a bűnök bocsánatára, az egyház szolgálata által bocsásson meg neked, és adja meg a békét! És én föloldozlak téged bűneidtől az Atya, és a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.” Minden keresztényt az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében kereszteltek meg. Az, hogy a föloldozásnál a három isteni személyt újra megemlítjük, a keresztségre emlékeztet minket: a keresztségben szerepel az ellenmondás a bűnnek. A bűnösnek bűnei ellenére élete lehet; megjavul a megmérgezett kapcsolat.

A *kereszt jele*, melyet a pap és a gyónó a föloldozás részeként végez, éppen úgy a keresztségre emlékeztet. A halált és a föltámadást jelenti. „Keresztrevetés” a bűn fölött: meghalás és eltemetkezés, hogy egy új ember támadjon föl.

A *kézzátétel*, mely néhány év óta újra előírás lett, nálunk alig ment át a gyakorlatba. Ez is szerepelt már a keresztségnél: az Isten oltalmazó keze nyugszik a bűnösön. Azt is jelentheti, hogy a pap a bűnöst, aki eltávolodott az egyháztól, úgyszólván vállon ragadja és az elszigeteltségből újra visszahelyezheti közösségébe.

B./ A megélt szentség

1. A kiengesztelt és kiengesztelő élet

A szentség nemcsak arra szolgál, hogy az egyén bűneit megbocsássa, hanem arra is, hogy az egyénnek megbocsásson. Ez áll a Miatyánkban: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.” A szentség megtapasztaltatja velünk Isten kegyelmét és irgalmasságát, hogy a szentség fölvevőit kegyelemgazdag és irgalmas emberekké tegye. Jézus példabeszédében mondja el, amit elvár az embertől, hogy megbocsátó legyen: hogy ő maga megbocsásson (Mt 18,23-33). Fontos tehát a „megélt szentség”: hogy az, aki a bűnbánat szentségében részesül, kiengesztelt és kiengesztelő emberként éljen.

2. A világ számára adott remény

Nemcsak az egyház számára jelent valamit, ha benne kiengesztelt és kiengesztelődő emberek élnek. Az a természet és mód, ahogyan az egyház az övéi bűneivel foglalkozik a világ számára is nagy reményt jelent. Azt a gondolatot sugallja, hogy az irgalmas-ság nagyobb, mint a gonoszság, amelyre az ember képes.

Azok az emberek, akik a bűnbánat szentségéből élnek, igen jelentősek a világ békéjének megtartásában is. Jelentős dolog, hogy a békét nem lehet önmagában a jog és az igazságosság útján megőrizni, hanem az embereknek és a népeknek is meg kell bocsátaniuk egymásnak. Abban a korban, amikor a béke megőrzése az emberiség egzisztenciális kérdésévé vált, nagyobb jelentőséget kapott ez a remény. Ami az emberiséget legjobban fenyegeti, az az emberek irgalmatlansága és uralomvágya. Rémületes módon nőtte ki magát ezzel a „világ bűne”. Ha sok olyan ember van, aki higgadtan tud foglalkozni saját bűneivel és bocsánatot tud kérni, ha sok olyan ember van, aki a másiknak szívből megbocsát, akkor az emberiség nem veszhet el.

VÉGRE EGYSZER EGÉSZSÉGESNEK LENNI

(A betegek szentsége erősség a megromlott egészségben)

I. Ilyen az élet

1. Fő az egészség

„Az a fontos, hogy az ember egészséges legyen”. Gyakran ez az utolsó mondat az élet nehézségeiről való beszélgetés során. „Jó egészséget!”, hányszor ez az utolsó kívánság a pályaudvaron a vonat indulása előtt.

Az egészség valóban a földi élet legnagyobb java. „A boldog és értelmes élethez igen fontos az egészség, mondja a lakosság száz százaléka. Egy összehasonlítás ehhez: A boldog és értelmes élethez igen fontos az Istenben való hit, mondja 73 %; hogy az embernek legyen barátja: 87 %; házasnak lenni: 70 %; jólétben élni: 48 % (P.M. Zulehner, Religion im Leben der Österreicher, (Wien 1981, 134-135).

Mit meg nem tesz az ember az egészségéért! Bébiételek, nyers ételek, bio-zöldségek, és mennyi minden ezt szolgálja. Az állam sok pénzt fordít az egészségvédelemre és az orvosi gondozásra. Az újságok és folyóiratok hasábjain ott szerepelnek az orvosi tanácsok, amelyeket még a felületes olvasó is átfut. Mindenki jó közérzetűnek és frissnek érzi magát egy „negatív” láttelep után.

2. Az egészség — törekeny jó

Az egészség mindig újra és újra veszélyeztetett és labilis jónak mutatkozik. A jó közérzet egy pillanat alatt megrendülhet egy étkezés következtében, vagy egy megerőltetés után. Sokan teljesen egészségesnek érzik magukat, noha gyógyíthatatlan betegséget hordoznak magukban. Egy baleset pillanatok alatt életreszólóan tönkretetheti az egészséget.

3. A betegség kiszakít az életből

A hosszantartó vagy gyógyíthatatlan betegség nem mindig jár együtt nagy fájdalmakkal. De a betegség mindig kizár az egészséges világból. Egy időszak kiesik, a megvásárolt belépőjegyeket vissza kell váltani, az emberekkel való kapcsolat a látogatásokra, levelekre és a telefonra korlátozódik.

A kórháznak megvan a maga sajátos ritmusa, ez a beteg világa. Az ember nem szívesen megy kórházba, sem mint látogató, sem mint beteg. A tehetetlenség, amellyel az ember a beteg ágyánál áll, mindig újra megakasztja a beszélgetést. Sok dolog, amit az ember a betegnek nyújthat, értelmetlen és nevetséges.

A svájci író, Heinrich Federer életregényének a címéül ezt adta: „Az ablaknál”. Négy éves korában jelentkezett nála először egy komoly asztmabántalom, és ez a betegsége egész élete során nem múlt el. Ezt írja később erről: „Így kezdődött ez a gyógyíthatatlan betegség, mely a későbbiek során a legszebbet tiltotta meg, amit csak kaphattam volna, mivel mindig több és több időre kényszerített a székbe és lassan eltemetett, még mielőtt a koporsóm elkészült volna”. Ő nem érezte úgy, hogy a világban van, hanem legföljebb az tudatosult benne, hogy „az ablaknál” van a helye. Úgy tapasztalta meg a betegséget, mint egy válaszfalat, amely elválasztja őt az egészségesek és erősek világától.

II. Emberi megoldások

1. Erőfeszítés a betegség ellen

Annak alapjául, hogy az ember aggódik az egészsége miatt, gyakran egy római mondás szolgál, miszerint ép lélek csak ép testben lakhat. A költő Juvenalis, akit most idézünk, egészen másként gondolkodik. Ezt írta: „Az embernek imádkoznia kell azért, hogy ép testben ép lélek is lakjon”. A testi egészség tehát önmagában nem elég. Semmiképpen sem igaz az, hogy az emberiség nagy erőfeszítéseit egyedül az egészségesek végzik. Bámulatra méltó el-

lentmondás erre az, hogy sok híres ember évekig, évtizedekig tartó testi betegsége ellenére nemcsak egészséges, de igen produktív, sokszor humoros lélekkel rendelkezik.

A francia lelkiélet egyik leghíresebb személyisége, a fizikus, a matematikus és író, Blaise Pascal (17. sz.), tizennyolcadik életévében nem töltött egyetlen napot sem fájdalmak nélkül. Amikor egy éjszaka a rendkívüli fájdalmak nem hagyták aludni, megkonstruálta a számológépet, ami őt húsz év alatt híres emberré tette.

A költő, Heinrich Heine (19. sz.) „Szegény, eltemetetlen halott”-nak nevezte magát. Egész életén keresztül fejfájásban szenvedett, tizenhat éven át gerincvelőgyulladás bénította meg, és zárta be az ő „matrackriptájá”-ba.

Sok más híres költő szenvedett évtizedekig tuberkulózisban, aminek akkoriban áldozatul is estek, mint ahogyan Schiller, Petzold, Csehov és Kafka. Christian Morgenstern is évtizedekig komoly tüdőtuberkulózisban szenvedett. Sokan közülünk, akik ma is értékeljük az ő humorát, és a verseit kívülről tanuljuk, tudjuk-e azt, hogy milyen fájdalmak közepette íródtak ezek a mondatok?

A híres orvos, és a pszichoanalízis megalapítója Sigmund Freud huszonöt éves korában iszonyú kínokban szenvedett, harminchárom operációt kellett rajta végrehajtani. Álmatlan éjszakáin fizikát, matematikát és nyelveket tanult.

A költő, Rainer Maria Rilke egész életében beteg volt és végül vérrákban halt meg.

Adalbert Stifter utolsó éveiben komoly depresszióban, szorongásban, álmatlanságban, ugyanakkor májbetegségben szenvedett. Aki olvasta műveit, amelyeket betegségében írt, soha ragyogóbb irodalmi alkotást nem fedezett föl.

Folytathatnánk továbbra is a felsorolást. Számos művész, tudós és politikus, de anyák és apák, fiatalok és idősek példája mutatja, hogy nemcsak a betegség gondolatával lehet élni, hanem a betegség ellenére is (sok esetben úgy látszik: a betegség miatt) rendkívüli erőfeszítéseket lehet tenni. Ezek a remény jelei mindazok számára, akiket betegség kínoz. Annak ellenére, hogy nagyra becsüljük az egészséget, nem attól függ az emberi élet értelme és értéke. Ennek megértése sok beteg számára már értékes emberi segítséget jelent.

2. Az orvosi kezelés

Századunkban az orvostudomány rendkívüli léptekkel halad előre. A sebészetben úgy tűnik, semmi sem lehetetlen. A járványok, amelyek egész városokat kipusztítottak, megszűntek. Az orvosi gondoskodás által sok betegség majdnem, vagy teljes mértékben kipusztult. A penicillin föltalálása egész szanatóriumokat tett fölöslegessé, és megszüntette például a rettegett tuberkulózis borzalmait.

A beteg joggal remélheti, hogy az orvosok ismerik az ő betegségét és hatékonyan tudják azt kezelni. Az orvosok nem csupán a beléjük vetett nagy bizalmat élvezik, hanem hivatásuk magaslatán szociális tekintélynek is örvendenek. Ők azok az emberek, akikhez nagy reményeket fűzünk annak megtartásában és újrateremtésében, amit a lakosság a legnagyobb értéknek tart, és ez az egészség.

Mindenesetre az orvosok ma is tapasztalják művészetük komoly határait. Sok betegség kihalt, úgyhogy a kötelező megelőző oltást akár meg is lehetne szüntetni (pl. a himlő ellen), ugyanakkor más betegségek esetében kilátástalannak tűnik a harc. A ráknak, a cukorbetegségnek, a szív- és érrendszeri megbetegedéseknek már a neve is riasztó. Éppen úgy növekszik az allergiás megbetegedések száma, a megjavított kezelési módszerek ellenére is. Mindezekelőtt a depresszióké és egyéb pszichikai megbetegedéseké. Gyakran bizonyos gyógyszerek, melyekbe az ember nagy reményeket vetett, valami új bajt produkálnak: a cortison-, a penicillin- és sulfonamidmérgezések, amelyekkel szemben az orvos gyakran tehetetlen. Az orvosok újra fölismerték, hogy a testi betegség gyakran a szellemi túlerheltség, a belső rendellenesség vagy a lelki törés jele, ami kihat a testre. Ezért gyakran nem szükségesek a kémiai készítmények, hanem a kezelésen a beteg eddigi életét kell átbeszélni és földolgozni.

3. Lelki segítség

Mindinkább közismert lesz, hogy mennyire függ sok betegség esetében a gyógyulás a betegséghez való hozzáállástól, és hogy

milyen nagy mértékben lehet oka egy betegségnek a lelki vagy szociális konfliktus. A mai pszichológia képes arra, hogy fölismerje ezeket az okokat, hogy fölfedje az összefüggéseket, és tanácsadással segítse a betegeket. Keresettek a homeopátiák és a természetes gyógymódok, amelyekkel nem csupán a „betegséget”, hanem a beteget is kezelik, és az emberen, mint egészen segítenek.

4. A betegápolás

A betegek házi ápolása ma nagyobb jelentőségű, mint korábban volt. A megfelelő ápolásról szóló ismeretek tovább bővülnek, orvosi és ápolási segédeszközök állnak rendelkezésre.

A modern kórházak a képzett kórházi nővéreken keresztül valóban a mind tökéletesebb betegápolásra törekszenek. Tisztaság és rend, jó ágy és különféle segédeszközök könnyítik meg a beteg életét és arra szolgálnak, hogy a körülményekhez képest jól érezze magát. Természetesen ez sem tud megadni mindent, ami ma lehetséges. Sok páciens számára a kórházba szállítás a teljes kiszolgáltatottságot jelenti. Egy ember sincs, aki őt szeretettel fölkarolná, — egy esetté vált: egy vakbél, egy gyomorrák, egy embólia. Sokakat úgy kezelnek, mint egy kiskorú gyermeket és problémáival magára hagyják.

5. A látogatás

Az egészségesek világától való elszakadás minden beteg számára betegsége mellett még egy komoly megterhelés. Ezért kívánja meg normális körülmények között minden kórház a beteggel való kapcsolattartást, a látogatást. Ma már ez gyakran nemcsak a rokonoknak lehetséges és megengedett. Sok pap működik a betegek látogatásának szolgálatában és tartja velük a kapcsolatot. Apróbb szolgálatokat végeznek és jelzik, ha nagyobb mértékű segítség szükséges.

6. Szociális intézmények

Aki otthonában részesül ápolásban, annak lehetősége van különböző szervezetekhez fordulni segítségért, például látogatást kérni. Aki nem tud főzni magának, „mozgó étel” szolgálattal viszik neki enni. Aki hirtelen lesz rosszul, az szakorvost hívathat vagy kórházba szállíttathatja magát a „Vöröskereszt” vagy a „Mentőszolgálat” segítségével.

A betegség nemcsak testi és lelki, hanem egyben komoly anyagi megterhelést is jelent. Egy meghatározott kezelés vagy operáció, a gyógyszerek, a segédeszközök vagy egy kúra anyagi költségei a beteg és hozzátartozói részére súlyos és aggasztó problémát jelentenek. A betegkassza, nálunk az SZTK nagymértékben segítenek ezen a gondon. Mindenesetre a betegnek ha minden tekintetben méltányos szolgáltatokat vár, fizetnie kell.

III. Bibliai példák

1. A betegség az Ószövetségben

A pogány népek a betegséget nem természetes okra vezetik vissza, hanem az embernek az istenséghez való megromlott viszonyára. Ezért a beteg gyógyítása elsősorban a pap feladata volt, és a gyógyítási eljárást mindenekelőtt az imádság és az áldozat jelentette. A „gyógyítók” is emberek voltak, akik mély kapcsolatban álltak az istenséggel és így a beteg Istenhez való viszonyát képesek voltak újra rendezni.

Izrael népe hasonlóképpen azt tartotta, hogy a betegség Istentől származik, ezért a gyógyulás is csak rajta keresztül lehetséges. Az Isten büntetésként adja a betegséget: „Ha nem hallgattok rám, és nem tartjátok meg parancsaimat, ha elvetitek törvényeimet, figyelmen kívül hagyjátok utasításaimat, s megszegitek szövetségemet azáltal, hogy nem igazodtok előírásaimhoz, akkor én is úgy bánnok veletek. Meglátogatlak benneteket remegéssel, sorvadással és lázzal, amely elemészti a szemet és kioltja a leheletet” (Lev

26,14-16). Izrael elképzelése szerint az Isten azért bocsát a jó emberre is betegséget, hogy kipróbálja őt: „A sátán eltávozott az Úr színe elől, és Jóbót rosszindulatú fekélyvel sújtotta tetőtől talpig” (Jób 2,7).

Az Isten az, aki meg is őriz a betegségtől és meg is gyógyítja azt, és akit az emberek mint orvost látnak: „Ha hallgatsz Uradnak, Istenednek szavára, és azt teszed, ami helyes az Ő szemében, ha engedelmeskedsz parancsainak és követed minden utasítását, akkor nem sújtalak semmiféle betegséggel, amelyekkel az egyiptomiakat sújtottam. Én az Úr vagyok, a te orvosod” (Kiv 15,26). Jób mindenben aláveti magát az Istennek, az Úrnak: „Ha sebet üt rajtad, majd be is köti, ha szétzúz is, meggyógyít keze” (Jób 5,18). A zsoltárok között betegek megrázó imái is szerepelnek: „Nincs erő testemben, mivel haragszol rám, s mert vétkeztem, nincs épség csontjaimban. Fejem fölött túlonúl összezsapott a bűn, és hatalmas teherként rám nehezedik. Sebeim mérgesek, üszkösek balgaságom miatt” (Zsolt 38,4-6). A beteg a gyógyulását elsősorban az imádságtól várja: „Uram, ne hagyj magamra, Istenem, ne maradj távol tőlem! Siess segítségemre, Uram, üdvösségem!” (Zsolt 38,22; vö. Zsolt 41). A beteg számára a bűt is a gyógyulás eszköze (2Sám 12,16). Fogadalmat és áldozatot kell följánlani az Istennek a beteg gyógyulásáért.

Az ember a gyógyulás eszközeként értékeli a bort, az olajat, a balzsamot és a fügekenőcsöt. De mindenekelőtt „tiszteld az orvost, mert jó szolgálatot tesz; meg hát az orvos is Isten teremtménye. A gyógyszereket a földből adja az Úr, és az okos ember nem veti meg őket. Az embernek is ő adott értelmet, hogy magasztalja hatalmas műveit. Ápolás, enyhítés céljára használja a gyógyszerész is a gyógyszert, azért készíti. Munkálkodásának nincsen vége, jóvoltából az egészség terjed a földön. Fiam, ne késlekedj, hogyha megbetegszel, imádkozz az Úrhoz és meggyógyít téged” (Sir 38,1-9).

A betegség és az Isten előtti magatartás mély összefüggése miatt Izraelben is a papok álltak a betegek rendelkezésére, imádkoztak velük együtt és értük a gyógyulásért, áldozatot mutattak be a bűnök bocsánatáért, és ugyanakkor a gyógyulásért is. Ők voltak az „egészség ellenőrző intézők” is, mint például a lepra fölülvizsgálói (Lev 13).

Így Izrael abban a mély meggyőződésben élt, hogy a betegség sohasem csupán a test betegsége, hanem mélyen érinti az embernek embertársaihoz és Istenhez való magatartását is. Az orvosok igen nagyra értékelt tevékenysége és a gyógyszerek használata a nagy összefüggésekben értelmesnek és fontosnak tűnt előttük.

A próféták Isten nevében mutatnak rá a betegségből való meggyógyítás feladatának és művelésének jogosságára (vö. 2Kir 5; Iz 38).

2. A betegség az Újszövetségben

A betegséget az Újszövetségben sem pusztán természetes okokra vezetik vissza, hanem például a gonosz lélek művére, mint ahogyan annak az asszonynak az esetében, aki tizennyolc évig meg volt görnyedve, úgyhogy nem is tudott fölegyenenedni (vö. Lk 13,11). Jézus ezt mondja a bénának, akit meggyógyított: „Többé ne vétkezzél, nehogy még nagyobb baj érjen” (Jn 5,14). Jézus is egy olyan rosszat lát a betegségben, amit az Isten megenged, hogy a gyógyulás által megdicsőüljön az Isten (vö. Jn 11,4).

Mindenekelőtt pedig arra mutat rá Jézus, hogy ő Isten megbízásából és hatalmával jár el, és hogy ennek révén úr a betegség fölött. Rámutat arra, hogy vele egy új időszak kezdődött el, mint-hogy a betegség elvesztette eddigi hatalmát: „Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, s süketek hallanak” (Mt 11,5).

Jézus megosztja a betegség fölötti hatalmát tanítványaival is, hogy ennek segítségével Istentől való küldöttségüket tudják igazolni: „Gyógyítsátok meg a betegeket, és hirdessétek: közel van hozzátok az Isten országa” (Lk 10,9). „Azok (a tizenkét tanítvány) elmentek s hirdették a bűnbánatot, sok ördögöt kiűztek, s olajjal megkenve sok beteget meggyógyítottak” (Mk 6,12-12).

A közösség előljárói magától értetődőnek tartották, hogy a betegeknek gondját kell viselni, és egészségüket vissza kell adni. Így rendelkezik a Jakab-levél: „Beteg valamelyiketek? Hívassa el az egyház előljáróit, és azok imádkozzanak fölötte, s kenjék meg olajjal az Úr nevében. A hitből fakadó ima megszabadítja a betegeket és az Úr talpra állítja. Ha pedig bűnöket követett el, bocsánatot nyer” (Jak 5,14-15).

IV. A szentségből fakadó remény

1. A betegek szentségének ünneplése

A betegek szentségén keresztül Jézus és az apostolok művét folytatja az egyház, amely gyökerében a gyógyulást szolgálja: a betegeknek meg kell tanulniuk, hogy megtalálják betegségük valódi értelmét és megértsék, hogy a betegség a maga mélységében érinti az embertársakkal és az Istennel szembeni magatartást.

A pap látogatása, mint a közösség előljárójának és reprezentációjának megjelenése (mint ahogy minden egyes látogatás) annak a jele, hogy a beteg nincs magára hagyva. Az elszigeteltség, amelyet minden betegség magával hoz, megszakad. A pap személyes látogatása a beteg számára azért igen jelentős, mert gyakran ő az egészségeseknek kiszolgáltatott névtelen gépezetnek érzi magát.

A hozzátartozók és a közösség képviselőjének összejövetele kihangsúlyozza a közösségnek és az egyháznak azon szándékát, hogy a beteggel együtt és érte imádkozzon. Ezáltal a pap szolgálata nem szigetelődik el a közösség imájától és szolgálatától. Ezért szükséges az, hogy a pap ne a beteggel magára hagyva szolgáltatassa ki a betegek szentségét. Inkább a beteg hozzátartozói, barátai jelenlétében, de meghívhatók a közös ünneplésre az esetleges látogatók is.

A kézzel való érintés azt a jelet támasztja alá, amit a pap látogatása jelent. Ez a részvétel és támogatás mozzanata, a segítség és az oltalom kifejezése. A keresztségnél és a bértámasznál szereplő kézföltételre emlékeztet ez: az Isten nem vonja el segítő kezét a betegről. Ezt érzi meg a beteg most először igazán, amikor magát az ő betegségébe az Isten mindenható kezeibe ajánlja.

A hívők imája egyfelől megerősítést jelent, amelyet az ember önmagától nem tud megteremteni. Az embertársak tehetetlenségét fejezi ez ki, mert az ember minden személyes erőfeszítésével végül is kéréssel fordulhat Istenhez: egyedül Ő ura a betegségnek és az egészségnek. Végül az imádság kifejezi, hogy a gyógyítás nemcsak az orvos dolga, hanem Isten ajándéka. Ezt tapasztalja meg mindenki, aki meggyógyul. Érzi, hogy az orvosok minden tudománya ellenére Isten ajándéka az ő gyógyulása.

Az olajjal való megkenés azt jelenti, hogy Isten meg akar gyógyítani. Az olaj minden gyógyszer jelképe, amely minden esetben gyógyulást jelent. Ha az ember már nem is gyógyulhat ki a betegségéből, Isten őt a maga egészében menti meg. Ez tehát nem a betegségből való meggyógyulás, hanem az egész ember üdvössége.

A kereszt jele, amellyel a kenetet a homlokra és a kézre rajzolják, a keresztségre és a bérmlásra emlékeztet: Isten tanúskodik amellett, amit a szentség ígér.

A pap szavai, amellyel a kenetet kíséri, a Jakab-levél előírásaira emlékeztető imádság: „E szent kenet által és nagy irgalmassága szerint segítsen meg téged az Úr a Szentlélek kegyelmével: Szabadítson meg bűneidtől, üdvözítsen téged, és erősítsen meg jószágosan!”

2. A megélt szentség

Az egyház nem elégszik meg azzal, hogy kiszolgáltat a beteg számára egy szertartást. Az olaj, amellyel a beteget megkenik, azt a kívánságot jelképezi, hogy ez mindenfajta orvosság gyanánt szolgáljon a beteg számára. Napjaink beteggondozásának gyökereit az egyháznak a betegséghez való hozzáállásában találjuk. Az egyház vezette az első beteggondozó szolgálatokat, és szervezte meg a beteglátogatást. Az egyház alapította az első kórházakat. Az egyház a mai napig beváltotta a betegek szentségében adott ígérését az egyházi kórházakon, gondozóállomásokon és ápolószolgálatokon keresztül csakúgy, mint a betegek minden közösségben meglévő beteggondozásán át.

A beteg hozzátartozói és barátai számára a betegség jelentős megterhelésnek látszik. Egy bizonyos újfajta magatartásformára kell rátalálniuk a beteg felé. A betegek szentségének kiszolgáltatásánál jelenlévő résztvevőknek is el kell jutniuk arra a pontra, ahol a betegséget higgadtan szemlélnek, és képesnek kell lenniük így odaállni a beteg mellé.

Ha végül is a beteg bizakodva és higgadtan viseli a betegségét, sok más beteget és hozzátartozót tud rásegíteni arra, hogy ne zúgolódjanak, ha betegek lesznek. Úgy van ez sokszor, hogy a látogató, aki azért jött, hogy megvigasztalja a beteget, önmaga vi-

gasztalódik meg. Megtapasztalja, hogy az élet értelme nem egyedül az egészségtől függ, és hogy a beteg nem csupán a társadalom egy gondozott „esete”. A betegek sok esetben igen sokat tudnak adni az egészségeseknek azáltal, hogy föltárják az értékek igazi rangsorát. Nem azért van ez csupán, hogy reményt adjunk a betegeknek, hanem azért is, hogy észrevegyük a betegekben a remény jeleit.

A HALÁLLAL NINCS MINDENNEK VÉGE

(Az egyházi temetés mint az örök élet megvallása)

I. Ilyen az élet

Néhány évvel ezelőtt az egyik amerikai lap egy újságíró cikkét közölte, amit most rövidített formában (E. Lange nyomán, *Nicht an den Tod glauben*, München 1982, 14-16) újra közreadunk:

„Még ebben az évben meg kell halnom. A betegség nevét alig tudom kimondani. Gyógyíthatatlan és halálos. Néhány hónapja tart a pokoli harc az izomműködéssel szemben, egészen csöndben, de végsőkéig elszántan. A doktor azt mondja, addig csináljuk, amíg megbénulok és meghalok. November elején szereztem erről tudomást. Különleges betegség, a gerincvelő részeinek elkorcsosulásához és megkeményedéséhez vezet, végül a paciens legyöngülése, legvégül pedig a megbénulás és a halál következik. Az orvosok nem ismerik az okát.

Eldöntöttük, hogy papírra vetem, amit most érzek. Akkor lehet, hogy tudok segíteni másokon. Megfigyeltem magamon, hogy hétről-hétre mindig egy kicsit jobban meghalok. Ha átöltözöm, ha fürdöm, ha segítek a feleségemnek az asztalt megteríteni esténként: olyan hallatlan szaggyatást érzek kar- és lábizmaimban, amelyek soha nem hagyják elfelejtennem, hogy mi van velem. Az első jelentést arról, hogy valami nincs rendben, a múlt év közepén kaptam kézhez. Veszítettem a súlyomból és egy kis beszédhiba jelentkezett. Egyes szavakat kicsit elnyújtok a beszédben. „Ez az idegességnek tudható be, ki kell pihennie magát”, mondta a doktor. De a szavak elnyújtása még rosszabbodott és mind többet vesztettem a súlyomból. Jött a nyár és az ősz, és nem javult a helyzet. Akkor jött egy általános kivizsgálás, amit egy specialista végzett: semmi öröndetes. Azt mondta a doktor, nem tudja megállapítani, hogy mi nincs rendben. Ez a múlt év november 11-én volt. Mossollyal az arcán közölte végül, hogy a vizsgálat befejeződött. „Öltozködjék föl és hívja be a feleségét!”, mondta.

Aztán mindketten, Beverly és én, egymás mellett ültünk vele szemben. A szakorvos, egy fiatal ember, előtte egy papír feküdt az asztalon. Egy örökkévalóságig nézte, majd Beverlyhez, a feleségemhez fordult és ezt mondta: „Az ön férje halálosan beteg”. Csönd. „Amyotrophikus laterasklerozisa van.” És odatapadt a pillantása az íróasztalon fekvő levélmérlegre. A szoba forgott körülöttem és a mellem föl akart robbanni. Kezeim elszibbadtak, a lábam olyanok lettek, mint a gumi. „Úgy gondoltam lehetek nyílt”, mondta a doktor a feleségemnek. Ránéztem. Rémült volt az arca. Zavarodottan meredt a doktorra. „A gyógyulás lehetetlen”, és mindjárt folytatta: „nem ismerünk gyógyszert ez ellen. Minden szimptomája megvan”. És akkor kifejtette, hogy ez a betegség nem fertőző és nem jár komoly szenvedéssel. Feleségem föltette neki a kérdést, amit én nem mertem megkockáztatni: „Meddig fog még élni?” Az orvos gyorsan és mérgesen válaszolt: „Egy évig, ha szerencséje van”.

Fölálltam, odatámolyogtam a falhoz és ökleimmel ütlegelni kezdtem. „Tudom, mit érez ő”, mondta az orvos a feleségemnek. „De nem szabad kínozniuk magukat most azzal, hogy más orvoshoz fordulnak, hogy talán jobb diagnózist állítsanak ki. Csak eltékozolt idő és pénz lenne. Én hazamennék, és élvezném az időt, ami még maradt.” Kedvem lett volna odamenni az asztalához és az öklömmel szétverni az orrát. Még aznap este elmondtuk ezt a gyermekeknek. A három gyermek még iskolába jár. Kihívtuk őket vacsora előtt a konyhába és elmondtuk nekik, mit mondott a szakorvos. A végén sírva fakadtak. Négy nappal később a városi kórházban megvizsgálták és megerősítették a diagnózist. Nem lepett meg. Pár nappal később eljött hozzám egyik barátom és megkérdezte: „Milyen érzés az, ha megmondják az embernek, hogy meg kell halnia?” Az első éjszakákon lidércálmaim voltak. Álmomban láttam magam meghalni, kísérteties módon. A saját temetésemen voltam. Máskor, a fölébredésnél azonnal rádöbbenem arra, hogy meg kell halnom. Korábban elképzelhetetlen volt, amikor az újságban a halálhirdetéseket olvastam”.

Igen, ilyen az élet. Ilyen, amikor valaki a halála előtt áll. Természetesen minden embernek meg kell halnia. De csak igen kevesen tudják a pontos időpontot: kevesen tudják meg hivatalosan, világosan és érthetően, hogy mennyi idejük van még hátra.

A halál sokarcú. Vannak emberek, akik kételkedve fürkészik az orvos arcát és megkérdezik: „Mennyi időm van még hátra? Mikor halok már meg?” Ez előfordulhat igen nagy fájdalmak és szenvedések esetében, idős vagy magukra hagyott embereknél.

A legtöbb ember esetében viszont az az igazság, hogy a közeli halál bizonyossága szinte jégesőként éri. Ettől a pillanattól kezdve a halált nem lehet többé kikapcsolni. Ettől fogva nem lehet úgy élni, mintha az élet végtelen és üde lenne. Talán egészen másként alakulnak a válaszok, ha az 1980-as közvéleménykutatás szerinti, 20 és 60 év közötti egészséges emberek válaszát tekintjük, a közvetlenül a halál előtt állókéval szemben. Az egészségesek közül a megkérdezettek egyharmada ezt felelte: „A halál utáni élet kérdésével még nem foglalkoztam”. Éppen ilyen sokan vélekednek úgy, hogy ennek a kérdésnek nincs jelentősége az életünkben; nem érdekli őket, van-e élet a halál után vagy nincs. Ausztria lakosságának 36 %-a meggyőződéssel hangoztatja: „a halállal mindennek vége” (Zulehner, *Religion*, 149-150). Vajon ez a 36 % a halálakor is ugyanezt mondaná? Nem tudjuk.

Fontos kérdés, hogy milyen a viszonyunk a saját halálunkhoz. Az ember, csakúgy mint minden más élőlény, halandó, azonban azzal a többlettel rendelkezik, hogy tudja, meg kell halnia. Ez nem kis nehézség az ember életérzése szempontjából. Nem egyszerűen egy előre elrendelt, meghatározott számú évről van szó, amellyel biztosan számolhatunk és tervezhetünk. Tulajdonképpen életünk kalendáriumának minden lapját megkérdőjelezhetjük: ha még élek. A halál egy fiatal embernek éppen olyan közeli lehet, mint egy öregnek.

Lehetséges, hogy ennek ellenére saját halálunkhoz való viszonyunk nem a legnagyobb problémánk. Van egy ismert, természetes védekezés annak tudatosítása ellen, hogy most vagy később meg kell halni. „Amíg élek, remélek” – mondták már a régi rómaiak. A remény olyan erős kapcsolatban van az élettel, hogy a béna is, aki a „meg kell halni” tudatára fölkészült, ragaszkodik az élethez. Reményünk legnagyobb próbatétele egy szeretett személy halála. Az újságíró a legváratlanabb csapásként érte az orvos diagnózisa és arra készítette őt, hogy az esetnek megfelelő viselkedést tanúsítson. Ez természetesen a beteg feleségét és gyermekeit érintette. Nekik nem csupán ahhoz kellett igazítani magatartásu-

kat, hogy a férfinak és apának meg kell halnia. Az realitásokhoz való viszonyukat is meg kellett találniuk, hogy ezentúl örökké apa nélkül kell majd élniük. Meg kell birkózniuk a valósággal, hogy aztán apjuktól semmit sem tudnak megkérdezni, hogy a továbbiakban a hozzá való vonzalmat és gyöngédséget nélkülözniük kell. Az asszony azt kutatta, hogyan tudná férje hátralévő napjait minél szebbé tenni. Mégis rá kellett döbbsennie, hogy neki ezek az utolsó napjai, és hogy el fogja veszíteni őt. Azzal vigasztalni, hogy majd halála után újra férjhezmehet, egy goromba sértés lenne. Amit ő szeretne, az a férjének az élete. Ha nem ezt akarná, azt kellene mondanunk; sosem szerette a férjét. Aki viszont szeret, az nem tudja elviselni és fölfogni, hogy meghalt a szeretett férje.

II. Emberi megoldások

Minden embernek foglalkoznia kell azzal a ténnyel, hogy neki magának is meg kell halnia, és hogy barátai, házastársa, szülei és gyermekei is halandó emberek. Azokat a megoldásokat, amelyekkel az emberek a halállal szemben próbálkoznak, már a régi görögök megfogalmazták. Nem meglepő az sem, hogy az ember azóta semmi újat nem talált ki, mivel nincs sok lehetőség arra, hogy különböző viszonyulási módokat találjunk a halállal szemben. A következő magatartási formákra jött rá az ember:

1. Semmi közünk a halálhoz

A görög filozófus, Epikurosz, Kr. e. 300-ban így ír egy levelében barátjához: „A legrettenetesebb rossz a halál. Mi közünk hozzá? Amíg élünk, nincs halál, és ha eljön a halál, akkor nem élünk többé. Ez sem az élőknek, sem a holtaknak nem jelent semmit; tehát az utóbbiakat sem érinti, sem a többieket, akik élnek.” Epikurosz arra törekedett, hogy az embereket egy boldog életre segítse. A haláltól való félelmet olyan körülménynek látta, amely erőteljesen csorbitja az élet örömeit. Magát a halált nem szüntethette meg, azt ajánlja tehát, hogy egyszerűen ne vegyünk róla tudomást, tegyünk úgy, mintha semmi közünk sem lenne hozzá.

A régi filozófus elgondolása ma is magatartási minta sok ember számára. Aki a gyakran hallott kifejezést — „a halállal mindennek vége” — vallja, az tartja ennek egy másik változatát is: „semmi közünk a halálhoz”. Aki tehát egyetért ezzel a mondattal, fölmentette magát ebben az egyént érintő, súlyos problémában való állásfoglalástól: egyszerűen nem vesz tudomást róla.

Az ember ilyen állásponttal sokkal kevésbé tud vidáman élni, ha a saját haláláról van szó. Egy szeretett személy haláláról sem lehet olyan könnyedén mondogatni: semmi közöm ehhez a halálhoz. Mégis sok ember azt keresi, hogy milyen figyelemelterelő módszerrel feledtesse el önmagával egy szeretett személy halálát. Utazásokon vesz részt, belemerül a munkába vagy szórakozásba. Keresi, hogyan alkalmazkodhatna az elkerülhetetlenhez, hogy a szeretett személy halála fölött érzett gyász tönkre ne tegye számára az élet örömeit.

2. A halál természetes

Halálraítélése után Szókratész (Kr. e. 5. sz.) ezt mondta bíráinak: „Nem tudjátok, hogy sok évvel ezelőtt, amikor megszülettem, a természet rendje szerint már halálraítélt voltam?” Tehát a halál nem természetellenes, hanem az életnek a természet szerint előre látott befejeződése.

Sokan a mai emberek közül szintén ebben a gondolkodásban találnak megkönnyebbülést, hogy a halál hozzátartozik az élethez. Saját magukat a természet részének érzik, amely mindig újra meg újra születik, és meghal. Megkísérlik, hogy fölismerjék az élet törvényét, amihez a halál törvénye is hozzátartozik. Egy fiatal, egészséges és tehetséges ember halálát mégis tragikusnak tartják, de nem tartják tragikusnak azoknak az embereknek a halálát, akik már végigélték az életüket. Szókratész is, aki pere idején 60 éves volt, ezt mondta: „Az valóban bűn lenne, ha ilyen idős korban kelletnél megjátszanám magamat, ha végül mégis meg kell halnom”.

Eszerint az álláspont szerint nem arra megy ki a dolog, hogy ilyen idős korban megmentse az életét, hanem hogy az életet nyugodtan és illendően vesse el magától. A méltó halál mindig hatásos volt, és segítette a hátramaradottakat.

3. A halál jobb, mint az élet

Már Szókratész megmondta: „Talán jól gondolkodik az istenség velem kapcsolatban, ha kellő időben a legkönnyebb módon elveszi az életemet”. Sokak számára a halál az elviselhetetlen szenvedéstől való várva várt szabadulásnak tűnik. Mások számára a halál a családban vagy a hivatásban, a magán- vagy nyilvános életben fölmerült megoldhatatlan szituációkból való menekülés. A legtöbb haláleset után a hozzátartozók és ismerősök ezzel vigasztalják egymást: ez volt számára a legjobb, hogy meghalhatott. Úgysem kapott volna már többet az élettől. Nem tudta megoldani a problémáit; most megoldotta ezeket a halál.

Egyesek számára az a mondat, hogy a „halállal mindennek vége”, a teljes reménytelenséget tükrözi. Mások viszont ebből reményt kovácsolnak: csak egyszer kell ezt a sok szenvedéssel teli és kevés örömet nyújtó életet elviselni és végigszenvedni. Egyszer minden elmúlik — ennek a világnak nemcsak minden öröme, hanem minden nyugtalansága és terhe, minden kellemetlensége és minden konfliktusa is. Ha a halál visszazuhanás is a semmibe, ha az ember tökéletes megsemmisülése lenne is, számos élethelyzetben egyénileg jobb, mint az élet.

4. Nincs halál

A halál nem jelenti az emberi élet valóságos megszűnését, hanem csupán megváltozását vagy átváltozását. „Az a nap, amelytől te, mint utolsótól félsz, az örökkévalóságod születésnapja”, írta a római Seneca az 1. sz.-ban. Előtte 400 évvel a görög filozófus, Platón tanította, hogy a halál csak a testet öli meg. Az ember lelke halhatatlan. Ha a test meghal, a lélek hozzájut valamihez, mert a test „útjában van a teljes látás megszerzésének”. Arisztotelész, Platón nagy tanítványa úgy mutatja be a testet, mint a lélek börtönét. Ha a lélek kiszabadul ebből a börtönből, semmi sem gátolja abban, hogy az ismeretek mélységére juthasson. A test fáradékony-sága és nehézkessége olyan mint egy ólomsúly, amely alatt a lélek nem képes kibontakozni.

Az ember halhatatlanságára nyomós érvet hoz a francia filozó-

fus, Gabriel Marcel: „Nem szerethetek anélkül, hogy ne kívánnám annak halhatatlanságát, akit szeretek”. Az ő egyik színdarabjában találjuk ezt a mondatot: „Valakit szeretni azt jelenti: te nem fogsz meghalni.” Számára a halál „az abszolút remény ugródeszkája. Abban a világban, amelyben nem lenne halál, a remény csak álarc-ként létezne”. A szeretet tehát bizonyosság: akit szeretek, az nem halhat meg. Ha pedig ő halhatatlan, akkor számára nem létezik a halál. Sőt sokkal inkább megőrzi a halálon keresztül a már végleges és gyönyörű alakját. A halálon keresztül válik végtelenül szeretet-reméltóvá.

Sokan éreznek így, ha egy szeretett személy sírjánál állnak. Úgy gondolják, hogy a halál csak szemfényvesztés lehet. Az elhunyt valamilyen formában tovább él; családjában, műveiben, azokban a benyomásokban, amelyeket embertársaira gyakorolt.

„Aki szereteteinek emlékében él, az nem halott. Csak az halt meg, akit elfelejtettek.” Sok sírfömlíraton látjuk ezt a mondatot, de ez a halhatatlanság nem lesz túl hosszantartó, ha a meghalt személy csupán a hátramaradottak emlékeiben él. Az előző mondatot azért kedvelik annyira, mert a hátramaradottak meggyőződését fejezi ki: az elhunyt nem halott. Nincs halál.

III. Bibliai példák

1. A halál az Ószövetségben

Izrael népe csak lassanként jutott el a halál utáni lét hitére. A bölcsességi irodalom tanácsa az, hogy használjuk ki az életet, amennyire csak lehet. „Rajta hát, edd vidáman a kenyeredet, és idd jókedvűen a borodat! Mert kezdettől fogva tetszik az Istennek, ha így teszel. Viselj mindig fehér ruhát és fejedről ne hiányozzék az olaj! Élvezd az életet feleségeddel, akit szeretsz, hiábavaló életed minden napján, amivel Isten megajándékozott a nap alatt. Mert ez a te osztályrészed az életből, és az amiért fáradozol a nap alatt. Ami tennivalót csak talál kezed, azt mind tedd meg, amíg képes vagy rá. Mert az alvilágban, ahová mégy, sem dolgozni, sem ter-

vezni nem lehet, ott nincs sem tudás sem bölcsesség" (Préd 9,7-10). Úgy tűnik, hogy a halál az első emberek bűnének büntetése: „Porból vagy és visszatérsz a porba”, szolt Isten Ádámhoz a bűnbeesés után (Ter 3,19).

Dániel könyvében azonban ez áll: „Akik a föld porában alsznak, azok közül sokan föltámadnak, némelyek örök életre, mások gyalázatra, örök kárhozatra" (Dán 12,2). — Izajás próféta azt írja: „Életre kelnek majd halottaid, és holttestük föltámad. Keljetek föl és ujjongjatok mind, akik porban nyugosztok" (Iz 26,19). — „Tudom jól, él ügyem szószólója, ő lép majd föl utoljára a földön" (Jób 19,25).

E reményteli szavak ellenére az ősi Izraelben általánosságban nem hittek a halál utáni valóságos életben. Valójában azt nem mondták, hogy „a halállal mindennek vége”, de azt igen, hogy „majdnem mindennek”. Ami még megmaradt számunkra, ahol a halottak nem élnek, hanem elkülönítve vannak. A jámbor zsidó ember bizonyos féltékenységgel beszélt a túlvilágról. Az volt a vágya, hogy magát életében és halálában egészen Istennek szolgáltassa ki, és egyedül rá hagyatkozzék. Így növekszik mindig újra a remény: „Örökre megsemmisíti a halált. Istenünk, az Úr letörli a könnyeket minden arcáról" (Iz 25,8).

2. A halál az Újszövetségben

Jézus meglepő módon foglalkozik a halállal. Amikor a zsinagóga-elöljáró kéri őt, hogy jöjjön el a kislányához, aki éppen most halt meg, ezt mondja: „A kislány nem halt meg, csak alszik" (Mt 9,24). Megfogta a kislány kezét és talpra állította, mintha valóban csak aludt volna.

Amikor egy város felé tartott, onnan éppen egy halottat hoztak ki, egy özvegyasszony egyetlen fiát. Odalépett a koporsó mellé és így szólt a halotthoz: „Ifjú, mondom neked: kelj föl" (Lk 7,14). A halott fölült és beszélni kezdett, mintha éppen csak egy kicsit elszunnyadt volna.

Halott barátjának, Lázárnak sírjához érve Jézus így kiáltott: „Lázár, jöjj ki!" (Jn 11,43). És a halott kijött.

Jézus csaknem azt a benyomást kelti, mintha nem venné ko-

molyan a halált. Úgy tűnik, számára nem jelent többet, mint egy rövid alvást, amelyből bármikor föl lehet kelni. Lázár nővéreinek barátságából, az özvegyasszonynak szánalomból teszi meg ezt.

Jézus a saját halálát keserűnek és komolynak fogta föl. Így imádkozott az Olajfák hegyén: „Atyám! Ha lehetséges múltjék el tőlem ez a kehely” (Mt 26,39). Amikor megfeszítették így kiáltott: „Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46). A haldokló Jézusnak ez a fölkiáltása felejthetetlen benyomást kellett hogy keltessen. Máté, Márk és Lukács értesítenek erről.

Jézus barátai csak nagy nehézségek árán szedik össze magukat a Jézus halála miatti mélységes rémületből. Csak nehezen kezdenek hinni a föltámadt Jézus küldetésében. Úgy tűnt nekik először, mint üres „asszonyi fecsegés” és az evangélista Lukács nyomtatékosan megjegyzi, hogy nem hittek neki (Lk 24,11). Először csak akkor kezdenek hinni, amikor maguk is látják a föltámadottat.

Pál úgy dicséri a föltámadt Jézust, mint egyetemes győztest a halál fölött: „Halál, hol a te győzelmed, halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55). Neki, akárcsak a többi apostolnak, nem volt könnyű, hogy a halálból föltámadottnak a küldetését hirdesse. Az athéniek ugyan figyelmesen hallgatták prédikációját, de amikor a halálból való föltámadásról kezdett beszélni, a legtöbb hallgatója csak kicsúfolta és kigúnyolta (ApCsel 17,32). Pál Agrippa király előtt élettörténetének elmesélése közben a halálból való föltámadásról kezdett beszélni. Festus, a római helytartó fölháborodva szakította félbe az elbeszélést: „Elment az eszed, Pál! Nagy tudásod az őrültségbe kergetett” (ApCsel 26,24). Pál és a többi apostol ha csak a lélek halhatatlanságáról beszéltek volna, igazában sokszor megértő fülekre találtak volna. Ők ennek ellenére a test föltámadását hangoztatták, vagyis az egész ember életéről beszéltek, hogy ez a halál után az Istenhez támad föl. Az valójában nem okozott volna nagy nehézséget, ha azt hirdetik, hogy a keresztre feszített Jézusnak halhatatlan lelke van. Ők azonban azt hirdették, hogy „testben” él a halála után, és hogy ők Jézusnak a testi mivoltát tapasztalták meg.

IV. Az egyházi temetésből fakadó remény

1. Az egyházi temetés szertartása

Az egyházi temetés bizonyos fokig a keresztelési szertartásra emlékeztet: „A keresztségben ugyanis eltemetkeztünk vele együtt a halálba, hogy miként Krisztus az Atya dicsőségéből föltámadt a halálból, úgy mi is új életre keljünk. Mert ha halálának hasonlóságában egybenőttünk vele, úgy leszünk föltámadásában is” (Róm 6,4-5). A hívő emberek tehát félelem nélkül léphetnek a sírba, mint ahogyan a keresztelendőt a vízben megkeresztelik. A hívők egy szeretett személyt is anélkül a félelem nélkül temethetnek el, hogy vele minden reményüket el kellene temetniük. Az egyházi temetésre összegyűlt közösség megéli annak a küldetésnek komolyságát, amiben hisz. Ők, és kiváltképpen a hátramaradottak erősítik egymást a reménységben, hogy az elhunyt nem csupán jótetteiben marad meg, hanem ő maga él tovább a halál után, hogy életét újrakezdte, és hogy az ő élet utáni vágya beteljesedett.

A sírnál mondott ima a hívő bizalom kifejeződése az emberi tehetetlenséggel szemben.

A sírhely megáldása jelenti a sírt, mint Krisztus sírját, ahonnan csak föltámadás jöhet. A megáldó imádság korábban „a sírhalom megáldását” jelentette. Ez valójában egy föloldozás: a hozzátartozók és barátok föloldozása az alól, amit az elhunyt velük szemben vétett. Vajon ki áll meg egy szeretett személy sírjánál anélkül, hogy ne gondolna arra, hogy mennyi súlyos bűn terhelheti őt? Hány jó szót nem mondott ki? Hány jó tettet nem tett meg? Ez mindenkinek eszébe jut, aki a nyitott sírnál áll. Ha meg tud bocsátani, akkor a halott él. Újra megkapja az életet az élő Isten kezéből, és ez az élet nem egyeztethető össze azzal, hogy a hátramaradottak valamit még bűnéül rónak föl az elhunytnak. Egy egyházi temetésen a résztvevők közül sokan megtapasztalják, hogy valójában olyan ez, mint egy hivatalos föloldozás. Ezért megkönnyebbülten és megnyugodva távoznak, mert egy tehertől szabadultak meg.

A halott koporsójának és a temetés résztvevőinek *szentelt vízzel való meghintése* szintén a keresztségre emlékeztet: Isten állja a szavát, amit a keresztségben megígért. Akkor egy új életet ígért

meg, és ezt a vízzel, az élet ősi jelével jelképezte. Most találta meg ez az élet végső beteljesülését.

A keresztt, amelyet a sír fölé tűznek, csakúgy mint a víz, a halálnak és életnek, a meghalásnak és a föltámadásnak a jele. A kereszt jelével kapta meg a keresztséget az elhunyt. Ezt a jelet használta mindig újra és újra egész élete folyamán. Szülei, rokonai és barátai ezzel a jellel áldották meg őt. A püspök a kereszt jelével bérmálta meg. A pap ezzel a jellel oldozta föl bűneiből, vagy kente meg a betegek olajával. Itt most a kereszt a maga teljes erejében mutatkozik meg: a halált és a föltámadást jelképezi.

A *halotti tor* nem tartozik a szűk értelemben vett temetéshez. Bizonyos módon azonban a halotti misének az átfarmálódása, ezért a halált és az életet jelképezi. Ez az elhunyt megjelenítésének egy (talán a pogányságból visszamaradt) formája, és nem csupán a visszamaradottak erejének visszanyerése a temetés után.

2. *Megélt jel*

Az egyházi temetés nem tartozik a szentségek közé, sem az elhunyt számára, sem pedig a hátramaradottak számára. De mégis egy mélyértelmű esemény. Mindenkinek, aki ezen részt vesz, vigaszt nyújt azzal, hogy kifejezését adja az elhunyt iránti nagyrabecsülésének. Megmutatja ezzel, hogy tiszteletben tartja a hátramaradottakat. Belenyugszik a halálnak az istentiszteleten keresztül nyújtott értelmezésébe, és ezzel önmagában egy nyugodt, hívő és higgadt magatartást alakíthat ki a halállal szemben.

Ezen a módon járulhatunk hozzá ennek a problémának a megoldásához, amely ott áll minden ember előtt. Az egész emberi társadalom számára is jelent ez valamit, hisz sok olyan ember él közöttünk, aki a halált nem egy totális katasztrófának látja, és nem reménytelenül áll oda egy szeretett személy sírjához. Azzal segítene ezek az emberek, hogy megkönnyítik az élet értelméről fölmerülő kérdés megoldását, amely minden haláleset alkalmával jelentkezik. Az egyházi temetés a nemkeresztények számára egy indítás, hogy rákérdezzenek a hitre. De a nemhívók felé is kérdést vet föl, a halálhoz való hozzáállás problémáját: a halállal nincs mindennek vége; a halállal az örök élet veszi kezdetét.

PAPOT KERESÜNK

(Az egyházi rend mint küldetés a lelkek szolgálatára)

I. Ilyen az élet

1. Papot keresünk

Egy 1980-as közvéleménykutatás szerint (P.M. Zulehner, *Religion im Leben der Österreicher*, Wien 1981, 155) az osztrák lakosság 56 %-a úgy nyilatkozott, hogy személyes kétségbeesésében paphoz fordulna tanácsért. Éppen így a megkérdezetteknek csaknem a fele nyilatkozott úgy, hogy lelki szükség esetén a pap tanácsát kérné ki. A lakosság több mint 40 %-a szívesen venné a pap látogatását. Éppen ilyen sokan állítják, hogy a pap manapság nagytekintélyű személy.

A hívők kétharmad része úgy vélekedik, hogyha a plébániájuk plébános nélkül maradna, némely beteg a betegek szentsége nélkül halna meg; a vasárnapi misék látogatottsága fokozatosan visszaszorulna; a gyermekek vallásos nevelése megszűnne: a keresztény hit lassan-lassan elerőtlenedne.

Sok ember számára a pap sokkal több mint egy olyan személy, aki az egyházi ténykedést főntartja. Ha egy plébánia plébános nélkül marad, mindig világosan megmutatkozik, hogy milyen sokan értékelik a papot azok közül is, akik az egyházi életben kifejezetten nem vesznek részt. Sőt némelyek a plébános elvesztése elleni tiltakozó akcióban is részt vesznek. Kijelentik, hogy a plébános egyszerűen hozzájuk tartozik és nélküle a község „egy reménnyel szegényebb”.

2. Miért van szükség papra?

Életével senki sem boldogul önmaga. Mindenkinek szüksége van embertársakra, akik megértik őt, és akiktől tanácsot kérhet.

Szüksége van emberekre, akik ösztönzik a lelki életre és a problémák egymásközi megvitatására. Az ember „reménytelenül vallásos”, ahogyan nemrég valaki mondta. Szüksége van, hogy a világot fölmérje. De szüksége van a kiszámíthatatlanra, a titokzatosra is, ami számokban nem fejezhető ki, csak jelekben és szimbólumokban.

Olyan emberek iránti vágyakozásról van itt szó, akiknek intenzív kapcsolatuk van a valósághoz, mégpedig olyan valósághoz, amely az elsőrendű és mindennapi valóságot meghaladja. Az emberi közösségnek szüksége van „idealistákra”, akik életüket egy magasabb érték szolgálatába állítják. Sok ember sóvárog valaki után, aki valamiféle kiutat mutathat a céltalan és megcsömörlött életből. Szükségük van valakire, aki a nagyobb összefüggéseket fölfedi, és értelmet ad mindennek. Szükségük van emberekre, akik segítenek, hogy legyőzzék a konfliktusokat egy nagyobb és mélyebb szemléletmóddal. Mindenekelőtt szükségük van támogatóra az élet zsákutcaiban, csalódásaiban, a betegségben és halálban. Keresnek is olyan embereket, akik az élet mélyebb dolgain gondolkodnak, amelyeken ők saját maguk nem tudnak gondolkodni. Olyan embereket akarnak, akik a jó törekvéseket szorgalmazzák, amelyeket ők a kívánt mértékben nem tudnak szorgalmazni.

3. Paphelyettes

„Nekem nincs szükségem papra”, mondja némelyik ember. Talán neki azért nincs szüksége rá, mert neki amúgy is megvan a titkos papja. Esküszik az egészséges táplálkozásra és életmódra, és ehhez megvan a tanácsadója. A „szent könyvei” a táplálkozási ABC-k és turisztikai térképek. Ismer egy füvesasszonyt, akivel tanácskozik — nemcsak az egészségéről, hanem a gondjairól és az élet értelméről is.

Az újságok nem adnának ki horoszkópokat, ha azokat nem olvasná sok ember. Úgy tűnik, a jövőmondók üzlete nem megy rosszul, még ha kevesen is vallják be, hogy maguknak kártyát vetnek, tenyérből és csillagokból jósoltatnak. Mások egy olyan valakihez mennek, aki tud bánni az ingával és „kiingáztatják” egészségüket vagy jövőjüket.

Megint mások távolkeleti útra indulnak, hogy Indiában vagy másutt Távolkeleten egy bölcsét fölkeressenek, akinek az életüket föltárják és aki őket az élet értelmébe, a meditációba és egy új életmódba bevezeti. Vannak olyanok is, akik feltétel nélkül csatlakoznak egy szektavezetőhöz.

Akinek nincs papja, annak megvan a paphelyettese: emberek, akik életértelmezést és értelmet próbálnak adni.

II. Emberi megoldások

Olyan időben, amikor annyi ember kérdezi az élet értelmét és nem akarja elfogadni, hogy csak a termelésnek szolgáljon, kell, hogy sok embere és eseménye legyen a társadalomnak, akik távolabbi értelemben azt teljesítik, ami a papokhoz vezet.

A társadalomnak kellene az események és az emberek, akik másoknak segíteni tudnak, hogy az életükkel boldoguljanak.

1. A természet

Egyes emberek a természettel való kapcsolatban találják meg a mélyebb vonzalmat az életükhöz, egy lelki élményhez, és megkönnyebbülést terheikben és konfliktusaikban. Némelyek valóban az erdőbe mennek imádkozni. Egy mezei és erdei kiránduláson, a virágok és az ég megpillantásán keresztül emelkedettnek, oldottnak és erősnek érzik magukat. A hegy csúcsán állva vagy a menedékház előtt a ragyogó csillagos eget szemlélve, már nem tűnnek számukra a problémák olyan fontosnak, és panaszuk sem oly nagyok. Pataknál ülve vagy kitekintve a távoli tengerre, közel érzik magukhoz az élet titkát. Némelyek a természet apostolaivá válnak. Föltárják másoknak a természet eseményeit, szépségének meglátását és megértését. Emberek, akiknek mély kapcsolatuk van a természethez, többnyire nemcsak testileg, hanem lelkileg is erősebbek mint mások, akik a készülékek és gépek mesterséges világában élnek vagy akarnak élni.

2. A művészet

Sok embernek van kapcsolata a transzcendenshez a művészet által. Meghallgatnak egy lemezt vagy elmennek egy hangversenyre; ez kiemeli őket a mindennapi élet szürkeségéből és mélyebb valóságot sejtet meg velük. Saját maguk zenélnak, festenek, rajzolnak vagy faragnak. Megvásárolnak valamit a lakásuk számára, amit nem lehet hasznossági szempontok szerint megítélni. A nagy művészek ezért számítanak titkos papoknak, akik egy más világ nyelvén beszélnek és számunkra a hozzájárulást közvetíthetik. Sok művész nincs úgy biztosítva akár anyagilag, akár egzisztenciálisan, mint más hivatásokhoz tartozók. Bizonyára túlzás lenne azt mondani, hogy ők a mai idők koldulóbarátai. De valóban némely művészetben van valami a koldulóbarátok gondtalanságából. Számukra mindennél előbbrevaló a művészetük és a művészi kifejezésük, ezért sok dologról meg tudnak feledkezni, amik másoknak oly sokat jelentenek. Fiatal művészek körében ma is nagy az idealizmus, ők elsőnek nem a számlát nyújtják be. Így nem csal a művészet nyelve, hanem a művészek tanúságtétele is azt bizonyítja, hogy akadnak olyan emberek is, akiknek élete nemcsak a termelésben és fogyasztásban merül ki.

3. A tudomány

Némelyek a pszichológiával és szociológiával való foglalkozás által jobban megértik önmagukat és embertársaikat. Könnyebben átlátják a konfliktusokat, amelyeket rendezni képesek. Könyveket olvasnak az ember származásáról és fejlődéséről, a magatartáskutatásról az antropológiáról és így megkísérik a nagyobb összefüggések megtalálását. Belátóbbak lesznek saját gyöngéikkel és türelmesebbek mások viselkedésével szemben. Ha a házasságukkal, gyermekeikkel vagy a hivatásukkal nem boldogulnak, fölkeresnek egy tanácsadó állomást, és kikérik egy szakember segítségét. Néha az ilyen beszélgetések fölülmúlják azt, amit pszichológiai szempontból adhatnak. Szóbakerülnek kérdések az értelemre, felelősségre és lelkiismeretre vonatkozóan. A tudománnyal és annak eredményeivel való törődés által egyesek megmenekülnek attól,

hogy szektavezetők vagy sarlatánok hálójába kerüljenek. Természetesen a humán tudomány önmagában semmiféle lelkivezetést nem kínál föl. Nem képesek utat mutatni a természetfölötti világba, de képesek egy meglátást élesebbé tenni és egy bíráló, tehát egy megkülönböztetett magatartáshoz hozzásegíteni.

4. A mintaképek

Egyesek számára egy-egy író egyenesen papi jelentőséget kapott. Sokan fölülvizsgálták és megváltoztatták életfölfogásukat Erich Fromm „Haben oder Sein” (Birtokolni vagy lenni) c. könyve alapján. „A szeretet művészete” c. könyve sokak számára életük meghatározójává vált. Mások Konrad Lorenz magatartáskutató vagy akármelyik politikai író felé vonzódnak.

Mások számára Teréz anya egy jobb világ szimbólumává lett. Fiatal és felnőttek rendszeresen utaznak Taizébe, hogy az evangélikus szerzetesekkel imádkozzanak, csöndet tartsanak vagy vallási beszélgetéseket folytassanak. Taizé vezetője, Roger Schutz életük vezető személyévé vált. Az ember ilyen személyek felé vonzódik. Ők egy jobb jövő reményének jelei, egy más világ világossága.

III. Bibliai példák

1. Az ószövetségi papok és próféták

Minden népnek és vallásnak megvannak a papjai. Családok vagy törzsi vezetők folytattak (vagy folytatnak) papi funkciókat. Jeruzsálemben a templomnál végezték a papok szolgálatukat. Valóságos ügyekben oktatást tartottak, áldozatokat mutattak be, igazgatták és felügyeltek a templomra. Mai értelemben vett lelkipásztori tevékenységet nem fejtettek ki. Mégis Izrael népe számára a remény jelei és közvetítői voltak: amíg a templomszolgálatot hűségesen végezték, biztosak lehettek afelől, hogy Isten hűséges az ő népéhez. S ez lett Izrael reményének hordozó alapja.

Az volt a próféták feladata az ősi Izraelben, hogy a népet (és királyait) buzdítsák az Istennel való szövetség betartására. Ez sokszor nemhogy nem könnyű, hanem életveszélyes küldetés is volt. A próféta Istentől kapott feladatra érzett meghívást, nem egyszer saját akarata ellenére is. Jeremiás meghívásának története a következőképpen szól: „Így szól hozzám az Úr: Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek; mielőtt megszülettél volna, fölszenteltelek, és prófétául rendeltelek a nemzetek javára. Erre azt mondtam: Jaj, Uram Isten! Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok. De az Úr válaszolt: Ne mondd azt, hogy ifjú vagyok, hanem menj el azokhoz, akikhez küldtelek, és mondd el nekik mind, amit parancsolok. Ne félj tőlük, mert veled vagyok, és megoltalmazlak — az Úr mondja ezt neked. Akkor az Úr kinyújtotta kezét, megérintette ajkamat és így szólt hozzám: Nézd, ajkadra adom szavaimat” (Jer 1,4-9).

Tehát inkább a próféták mint az akkori papok számítottak a mai értelemben vett lelkipásztoroknak. Azon voltak, hogy az embereknek konfliktusaikban tanácsot adjanak, vezessék őket, és életük értelmét úgy tárják föl, hogy az nagyobb összefüggésbe kerüljön Istennek népével kapcsolatos terveivel.

2. Papok az Újszövetségben

„Egy az Isten, s egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Krisztus Jézus” mondja az első Timoteus levél (2,5), Ő az egyedüli út Istenhez (vö. Ján 14,6). Ő az egyedüli, a tökéletes újszövetségi főpap (vö. Zsid 7-9). Ő a híd a jelen és az eljövendő világ között: „én vagyok a föltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meghal is élni fog. Az, aki úgy él, hogy hisz bennem, nem hal meg örökre” (Ján 11,25-26).

Az Újszövetségben tehát csak egy pap van, azonban sok lelkipásztor, akik az ő megbízásában járnak: „amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket” (Ján 20,21). Ők a közösség előjárói (ApCsel 20,17): prédikálnak és tanítanak (1Tim 5,17), ítélik (5,19) és vezetik a közösséget (1Pét 5,1). Imádság mellett megkenik a betegeket (Jak 5,14), keresztesnek (Mt 28,19) és vezetik az eukarisztia megünneplését (Lk 22,19-20).

Az újszövetségi népben azonban nemcsak „hivatásos papok” vannak. Sokkal inkább szükséges az, hogy a hívők egymásnak papi szolgálatokat végezzenek. „Tanítsátok egymást és buzdítsátok egymást a jóra” (Kol 3,16).

Az Újszövetség egyik legrégebbi szövegében ez áll: „Vigasztaljátok és bátorítsátok egymást, mint ahogy meg is teszték. — Kérünk továbbá benneteket, testvérek, feddjétek meg a nyughatatlanságokat, bátorítsátok a kislelkűeket, gondozzátok a betegeket, tanúskodjatok mindenki iránt türelmet. Ügyeljete, hogy senki ne fizessen rosszal a rosszért, hanem törekedjete mindig jót tenni egymással és mindenkivel” (1Tessz 5,11-14-15). Péter azonban, aki az egyházban a legmagasabb hatalmat viseli, írja: „Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságára” (1Pét 2,9). Ez az általános papság: az egyik legyen a másiknak papja, olyan jó, amennyire csak tud. Így módon nem lehetne „paphiány”, még ha a „hivatásos papok” száma túl kevés is.

IV. A szentségből fakadó remény

1. A papszentelés ünnepe

Mint ahogyan minden más szentségnek az ünnepe, úgy a papszentelés is egy istentisztelet s nem pusztán egy jogi esemény. Ezért kívánja meg az egyház, hogy a papszentelést szombaton vagy vasárnap ünnepeljük meg, amikor lehetőség szerint sok hívő tud azon résztvenni. Valóban egy papszentelési ünnepen vagy primicián sok keresztény gyűl össze. Érintve érzik magukat a papszentelés eseménye által. Sokak számára egy erős jele a reménynek, ha egy ember ilyen végérvényesen és kizárólag az evangélium és egyház szolgálatában rendelkezésre bocsátja magát.

A püspök (és az együtt ünneplő papok) által történő *kézzel* meghatalmazást, a Szentlélek átadását, tekintélyt és hivatalt jelent. A püspök a következő könyörgést fűzi ehhez: „Add meg szol-

gádnak, kérünk mindenható Atyánk, az áldozópapi tisztséget, és újítsd meg szíve mélyén a szentség Lelkét, hogy az egyházi rendnek ezt a második fokozatát kapja meg tőled Istenünk. Élete pedig legyen az erények példája.”

A pap tehát nem mint egy őstehetség cselekszik. Nem tulajdonítja magának, hogy magától az embereket Istenhez vezethesse, hanem ezt Jézus megbízatása által teszi. Katolikus papok csak az egyház megbízásából és keretei közt lehetünk. Az adja a súlyát és a kötelező erejét mindennek, amit az ember, mint pap cselekszik.

A *kezek megkenését* összeköti a püspök ezzel az imával: „A mi Urunk Jézus Krisztus, akit az Atya Szentlélekkel és erővel kent föl, őrizzen meg, hogy megszenteld a keresztény népet és áldozatot mutass be Istennek.”

A kezek megkenése a vezetésre és szolgálatra való alkalmassátételt jelenti. A kézföltétel és megkenés jelét alkalmazzuk a keresztelezésnél és a bérmlálásnál is. Ezek ott is fölhatalmazást és megbízást jelentenek, amelyek Isten oltalmazó és újjáteremtő kezére emlékeztetnek. A papszentelésnél ezek még nagyobb jelentőségűvé váltak: ami az ígélet és a megbízatás minden keresztény számára, azt képviseli a pap hivatala, élete és tevékenysége által.

A *kehely és a paténa kenyérrel és borral történő átadását* a püspök a következő szavakkal kíséri: „Vedd a szent nép áldozati adományát, amelyet Istennek kell bemutatnunk! Szívleld meg és kövesd is, amit művelsz: alakítsd életedet az Úr keresztjének titka szerint.” Ez a szertartás arra utal, hogy a pap a szent dolgokkal és eseményekkel való foglalatosságra van kötelezve, mindenekelőtt az eukarisztia szolgálatára.

A *papi ruhák* fölvétele jelzi, hogy a pap a hivatalát mint új életformát veszi át, és számára mint tisztségviselőre olyan feladatok hárulnak, ami nem minden kereszténynek jut osztályrészül. A hivatalos és általános papság „lényegében és nem csak rangjában különbözik egymástól. Mégis egymás mellé vannak rendelve: úgy az egyik, mint a másik is a maga külön módján részesedik Krisztus egyetlen papságában” (Lumen Gentium, 10).

A hivatalos papok tehát nemcsak „jobbán” papok, mint a többi keresztény, hanem más módon is papok. Mindenekelőtt abban, hogy ők Krisztus személyét sajátos módon jelenítik meg (Lumen Gentium 28; Presb. Ord., 12).

2. Átélt szentség

Az emberek legmélyebben gyökerező reménye Jézus Krisztusban teljesedett be: „Olyan főpapunk van, aki a Fölség trónjának jobbán ül a mennyben” (Zsid 8,1). Tehát nemcsak egyes emberek vannak, akik szavukkal és életükkel egy másik jobb világ létét sejtetik meg. Krisztusban ez a másik világ már megkezdődött. Ő maga a híd, az út, a közvetítő és a kezes ezért. Minden kereszténynek része van az ő papságából, amelyet a hivatalos papok sajátos módon mutatnak be. Ezáltal teljesülhet az egyházi és papi emberekbe vetett remény. Ők a hivataluk által bizonyos értékeket tartanak fenn. A hivatásuk által jelképezik azt az igényt, hogy a tapasztalható, mérhető és hasznos világ nem az egész valóság, hanem hogy remélhetünk egy új eget és egy új földet (vö. Jel 21,1). Így a papok már hivataluk által is a világ végső értelmének és emberi életnek a jelei. Ezáltal nagyon sok olyan embernek jelentenek reményt, akik közvetlenül nem veszik igénybe a papok szolgálatát.

Az összes hívők általános papsága minden egyháznak közös hitkincse. Minden egyházban vannak olyan papi emberek, akik a Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott nagy összefüggéseket és az élet mélységeit tárják föl és tartják szem előtt.

Ezenkívül a római katolikus egyház (és a görögkeleti egyházak) hivatalos papsága három fokozatot ismer: püspök, pap, diakónus. A papság és a felelősség mértéke szerint tagozódik, amelyet az egyházi tisztségviselőnek kell átvennie: a püspökök alkotják az egyház legfelső vezető testületét (az apostoli kollégium utódaiként). Az ő feladatuk a pápával együtt elsősorban az, hogy tanúi legyenek Jézus Krisztus szavának és művének, amely minden korra kötelező. Ez az egyház tévedhetetlenségének legmélyebb értelme: teljes és hivatalos tanúi által biztosítja, hogy a nagy remény, amelyet az emberiség Jézus Krisztusba helyezett, mindenkor tévedhetetlenül hirdettessék. A papok a közösségeknek az előjárói és a püspökkel együtt a vezető szolgálatra hivatott tisztségviselői. A diakónusok a papoknak a legszűkebb munkatársai és különös felelősséggel rendelkeznek a templomban és a karitatív szolgálatokért. De mindannyian együtt hivatalos tanúi annak a reménységnek, amely a kinyilatkoztatás, istentisztelet és szentségek, valamint karitatív szolgálat által él az egyházban.

A pap természetesen (éppen úgy mint a püspök és a diakónus) csodálatos szolgálata ellenére egy gyöngé, vétke és bűnös ember marad. „De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme nem marad bennem hatástalan”, írja Szent Pál (1Kor 15,10). Minden hivatalos papot kell támogasson és hordozzon a közösség hite és a papok egymás közötti barátsága. Az ő szolgálatát sok más papi ember kell kiegészítse.

A VÉGET NEM ÉRŐ SZERETET

(A házasság, mint Isten szeretetének jele)

I. Ilyen az élet

1. Örök téma a szerelem

Ha az ember a világ összes dalát összegyűjtené és téma szerint rendezné, kétségtelenül a legnagyobb csoport a szeretetről szóló dalok csoportja lenne. Ezek a barátságról, a fájdalomról, a vágyról és a szerelmi csalódásról szólnak.

Ha az ember a világ összes könyvét összehordaná és téma szerint rendezné, a könyvek egy része főleg az ember sikeres és sikertelen szerelmi történetével foglalkozna. Minden ember élettörténete tulajdonképpen egy szeretet története: az élet annyit ér, amennyi abban a szeretet. A szeretet témája éppen ezért épp olyan gazdag, mint maga az élet.

Már a gyermek hordoz magában egy magas igényt a törődésre és egy mély félelmet a szeretet megvonásától. A féltékenységben ez a megosztott vagy elvesztett szeretet okozta fájdalom játszik szerepet.

Szerelmesnek lenni, az emberek számára egy mély, sokszor boldog, ugyanakkor fájdalmas érzések mozgását jelenti.

2. Szerelem és házasság

A házasság a rendkívüli komolyságú emberi szeretet. Normális esetben minden ember mély vágyat érez a házasságkötésre, a másik nemhez tartozó személlyel létesítendő meghatározott kötelékre. „A boldog és értelmes élethez igen fontos, hogy az ember házasságot kössön”, vallja Ausztria lakosságának 70 %-a (P.M. Zulehner, 135). Természetesen azt gondolják: az élet akkor boldog és értelmes, ha jó házasságot sikerül kötni. Viszont ez ma nehe-

zebb, mint régebben volt. A jó és boldog házasság megváltozást igényel.

Régebben a házasságkötés legelső szempontja a birtokra irányult. Sok ember volt, aki semmiképpen sem tudott megházasodni, vagy azért, mert nem volt birtoka, vagy azért, mert nem talált magának egy olyan partnert, aki tudott volna megfelelő mennyiségű, kimondottan anyagi javakból álló hozományt hozni a házasságba. Akinek volt birtoka, az elsősorban azon törte a fejét, hogy melyik jelölt tűnik legalkalmasabbnak arra, hogy a birtokot — földet, gyárat, üzletet — kézben tudja tartani és tovább tudja fejleszteni. Ha ehhez még személyes szerelem is járult, akkor jó volt: de a szerelem nem volt az elsőrangú szempont. Ezért maradt a házasságok többsége általában sértetlen, ha a házastársak közötti személyes kapcsolat nagyon rosszul működött is. Házasságuknak ez a bázisa volt az, ami összetartotta őket. Otthonukban mindkét fél folytatta tovább meghatározott szerepét.

Ma már törvénné lett, amit régen csak a vagyontalanok engedhettek meg maguknak: a szerelemből kötött házasság. Az ember boldog házasságának elsődleges szempontja a tartós, személyes és szeretetteljes partnerkapcsolat. Tehát nem házasságot és vagyont, hanem házasságot és szerelmet akarnak.

3. A szerelem mindig veszélyben van

A házasságra való mély vágy ellenére, sokaknak igen nagy csalódást okoznak a házasság realitásai. Sok házasság szakad szét és lesz belőle válás; sok házasság belülről hal meg és csak kifelé tüntetik föl rendezettnek. A házastársak közül sokan nehezen viselik el egymást, nehezebben, mint korábban, amikor az embereknek a házassággal kapcsolatban még nem voltak olyan magas igényeik. A szerelem sokkal veszélyeztetettebb mint a vagyon. A társközösségben megélt házasságot nehezebb fönntartani, mint azt, amely az egyik fél engedelmességére (alárendeltségére) épül.

A szerelem maradandósága azért van veszélyben, mert megmaradásához tartós megváltozásra és megújulásra van szükség. És a szerelem pontosan ennél a változásnál törhet szét.

A társközösségen alapuló házasság legfontosabb feltétele a

beszédre való képesség: tájékoztatni a partnert élményeiről, gondolatairól, kívánságairól, őt figyelmesen meghallgatni és kitárni neki lelke legmélyebb rétegeit is.

Ez vonatkozik az összetartozás erotikus és szexuális jelzéseinek kulturált módon való megbeszélésnek képességére is. Ez áll a partnerrel szemben való gyöngédség és figyelmesség képességére is. Sok házasságban a házastársak ezeket a képességeket családjukban és testvéreik körében nem sajátították el, mert családjaik maguk sem töltötték be eredeti feladatukat. Ott gyakran azért sem tanulta meg a fiatal, mert a nyílt beszéd hiánya és a tilalmak konfliktust teremtettek. Azok, akik ilyen konfliktusokkal lépnek be a házasságba, egymást kezdik korholni, vagy egymás haragos fenyegetéseit hallgatják. Sokan vannak, akik ilyenkor elhagyják házastársukat, vagy valaki mással megcsalják őt. Ami nagy reménységgel és örömmel indult, az sokszor a legmélyebb csalódásokkal végződik.

4. Szerelem és hűség

Minden szeretetben, tehát egy férfi és egy nő szerelmében is megvan az igény arra, hogy mindvégig megmaradjon kapcsolatuk kezdeti jellege. A szerelemnek hűségesnek kell lennie; be kell váltani a kezdetben tett ígéretet. A házassági hűség nem azon mérhető le, hogy a házastárs nem folytat szexuális kapcsolatot egy harmadik személlyel. Sokkal inkább az alkotó hűségre gondolunk itt, minden élethelyzetben megnyilvánuló jó kapcsolatra a házasság és az élet valamennyi fázisán keresztül. Mert ahogyan a szerelem átjárja az életet, a boldog életet, úgy feltétele az élet boldogságának a hűség.

A hűség feltételeinek teljesítése nehézségekkel jár: nem elég csupán életünk külsőséges dolgain állandóan és sürgősen változtatnunk, hanem az ember önmagában is változásra szorul. Itt fölmerül az emberben a kérdés: Miért szükséges ez a szerelem megmaradásához?

A válástól, a szerelem megszűnésétől való félelem, amely mindig is az emberhez tartozott, ma mind erősebben kerül előtérbe.

Minden fiatalra hatással van az a fölfogás, hogy úgy sem bírnak tartós kapcsolatot létrehozni és fönntartani. Ha valaki egy életen át való szerelemben hűséges marad, azt ők normális módon nem tartják magukra nézve elvárhatónak. Ennek a reménytelen és kétségbeesett irányzatnak az alapján tehát azt mondjuk: Bizonytalan hűség bizonytalan boldogságot szül.

II. Emberi megoldások

1. Szülőképzés

Nem csupán széleskörű tapasztalat, hanem tudományos vizsgálatok során kimutatott tény, hogy a szerelem és a hűség fönnmaradásának és ezzel a szülők együttmaradásának és a házasság fönntartásának fontos szereplője a gyermek. A szülők fölkészítésének elsőrendű pontja tehát a következő generáció. A családban kell azt a képességet megszerezni, amit később a házastárssal való megbeszélés után hasznosítani lehet.

Sok fiatal férfi és nő első gyermekük születésénél csak azt tudja, hogy ő nem úgy akarja nevelni gyermekét, ahogyan őt nevelték. Egyébként ez nem biztos, hogy így is lesz. Az újságcikkek és könyvek a szülői tanácsok áradatát hozzák. A nevelés különböző irányzatainak képviselői tartanak rendezvényeket, hogy segítsék a szülőket gyermekük boldog emberré való nevelésének feladatában. Végül tanácsadó állomások működnek, hogy a nehezen megoldható konfliktusokban a szülők segítségére álljanak.

2. Házassági előkészítés

A jegyesek számára létesült információs hálózat mellett kifejezetten ajánlatos egy hosszantartó előadássorozaton való részvétel. Ezek olyan tudnivalókkal látják el a még nem házas partnereket, amelyek megértése és megismerése a későbbiek számára fontos lesz.

Ezért mind jobban erősödik az a meggyőződés, hogy nagyon értékesek ezek az előadások, mivel később már gyakran nem lehet jóvátenni, amit korábban, a kapcsolatuk előtt kellett volna már megtanulniuk a házastársaknak. Ezért van az ifjúsági szervezetekben, az egyházban, a különböző intézményekben oly sok összejevetel a még ugyan távoli feladatok megtárgyalására. A fiatalok, akiknek túlnyomórészt csak felületes barátságon alapuló kapcsolatuk van a másik nemhez tartozókkal, nincs még választott partnerük, azért jönnek össze, hogy a szerelmi magatartást, a barátságot, a szexualitást és a partnerkapcsolatot tisztán lássák. Ezekben a kis társaságokban, ahol a fiatalok rendszeresen összejönnek, megvan az az előny, hogy itt a két nemhez tartozók megbeszélhetik egymással a partnerkapcsolathoz szükséges magatartásformákat. Rá lehet itt mutatni a családban előforduló hibák — pl. a testvérek bizonyos hibáinak — összetevőire.

3. A házasságot kísérő megbeszélések

Működnek a házastársak számára egyházi és társadalmi tanácsadóállomások. Lehetőségeik szerint ezek segítséget nyújtanak a párok egyéni szituációinak, vagy a partnerek egyéni problémáinak és az aktuális jogi problémáknak a megoldásához. A jó tanácsadók nem kívülről szemlélik a dolgokat, hanem mindkét fél szempontjainak figyelembevételével adnak személyes és kimerítő választ arra, hogy abban a szituációban mi a teendő.

Az is nagyon értékes, ha a házastársak egymás között megtanácskozzák a problémákat és úgy döntenek. Több házaspár összeül, hogy partnerkapcsolatban és a nevelésben fölmerült problémákat átbeszéljék. Ezeknek a házasság alakulását kísérő megbeszéléseknek nem az a formája, mintha a házastársak vagy a partnerek kliensek vagy páciensek lennének.

4. Társadalmi segítség

A házasságnak és a családnak nem csupán az egyén boldogsága miatt van nagy jelentősége, hanem az államra és a társada-

lomra nézve is. Ezért az állami intézményeknek is számottevő gondja a házasság és a család.

Ennek megfelelően pénzügyi támogatást is nyújtanak. Tudatosan segélyeket és pótlékokat osztanak szét az emberek között, segélyezik a szociális hivatalokat vagy anyagi támogatásokat elősegítő intézkedéseket hoznak.

5. A partnerkapcsolat formáinak változatai

Mindezek ellenére a fiatalok úgy látják, hogy mindez nem elég ahhoz, hogy egy életre szóló házastársi kapcsolatot hozzon létre. Félnak attól a lelki elkötelezettségtől, amely törést szenvedhet, amely a hozzáfűzött remény és eskü ellenére is tönkremehet. Nem tudnak hűségesek maradni a maguk választotta egyetlen társhoz. Elválnak, mert jobban esik egy másik kapcsolat, vagy éppen a partner szándéka nem egyezik az övékével. Tehát addig élnek egy partner mellett, amíg meg nem unják. Nyíltan bevallják, hogy megelégszenek egy közös lakással és egy közös ajtónévtáblával, amelyre közösen vagy külön-külön fölírhatják a nevüket. Ezért okkal mondják, hogy „félresikerült házasság”.

Sokan csodálkoznak azon a megrendülésen és lelki seb fölött, amelyet még a házasság előtti szétválás okoz. A férfi és nő között létrejött szerelmi- vagy partnerkapcsolat annyira maradandóságra épül, hogy minden szakítás mély nyomot hagy az emberben. Sok embert mozgat az az indítóok, hogy egy többé-kevésbé körülhatárolható kapcsolatban, de nem kifejezetten kötelekben éljen, és beképzelve magának, hogy számára ez is éppen olyan örömteli partnerkapcsolatot jelent.

III. Bibliai példák

1. A házasság az Ószövetségben

Az Isten az, aki a férfit és a nőt egymáshoz rendelte: „Nem jó

az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hasonló hozzá” (Ter 2,18). Isten szövetsége Izrael népével házassági szövetség. Aki az ő házassága ellen vét, az a szövetség ellen cselekszik. „Ne légy hűtlen ifjúkori feleségedhez. Mert gyűlölöm a válást — mondja az Úr, Izrael Istene — és azt, hogy igazságtalansággal borítsa el az ember a ruháját, — mondja a Seregek Ura. Tartsátok hát tiszteletben az életeteket, és ne kövessétek el ezt a hűtlenséget!” (Mal 2,15-16).

Jóllehet a házasságra lépés önmagában két család privat ügyének látszik, mégis a megélt házasságról az ember az Isten előtt számadással tartozik.

2. Házasság az Újszövetségben

Jézus nyilvános működését egy menyegzővel kezdi, melyre ő mint vendég volt hivatalos (Jn 2,1-12).

A farizeusoknak arra a kérdésére, hogy az ember milyen alapon bocsáthatja el feleségét, azt feleli: „Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette az embert és azt mondta: Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségével tart és a kettő egy test lesz? Most már többé nem két test, hanem csak egy. Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza” (Mt 19,4-6).

Különben Jézus nem csupán a házasság fölbontásával kapcsolatban szigorú. Szigorúan ítélkezik a házassági morál fölött is: „Hallottátok a parancsot: ne törj házasságot. Én pedig azt mondom nektek, hogy aki bűnös vágygal asszonyra néz, szívében már házasságtörést követett el vele” (Mt 5,27-28).

Persze Jézus számára a házasság nem egy elengedhetetlen érték. A házasság nem lehet akadály az Isten országáért vállalt hivatás követésében (vö. Lk 14,20). Az Isten országára való tekintettel mindenről, sőt szabad akaratból a házasságról is le kell tudni mondani (vö. Mt 19,22.29).

Az efezusi levél Izrael népének azt az elvét hangsúlyozza, hogy a házassági szövetség Istennek népével kötött szövetségét tükrözi, műveli tovább; Krisztus és az egyház kapcsolatára vonatkozik: „Az asszony engedelmeskedjék férjének, akárcsak az Úr

nak, mert a férfi feje az egyháznak: testének ő a megváltója. Amint tehát az egyház alá van vetve Krisztusnak, az asszony is mindenben férjének. Férfiak, szeressétek feleségeteket, ahogy Krisztus is szerette az egyházat, és fölládozta magát érte, hogy a keresztségben isteni szavával megtisztítva megszentelje. Ragyogóvá akarta tenni az egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincsen, hanem szent és szeplőtelen. Így a férj is köteles szeretni feleségét, mint saját testét. Aki feleségét szereti, önmagát szereti. A saját testét senki sem gyűlöli, hanem táplálja, gondozza, akárcsak Krisztus az egyházat. Mert tagjai vagyunk testének. „Ezért az ember elhagyja apját, anyját, feleségével tart, és a kettő egy ember lesz. Nagy titok ez, én Krisztusra és az egyházra vonatkoztatom.” (Ef 5,22-32)

A szövegből kiviláglik: a házasság a nagy és mély emberi szeretet követelménye. Ez a szeretet a hűségben teljesül ki, amelynek előképe Jézus Krisztusnak az egyházhoz való szövetségi hűsége. Ez az előlegezett szeretet éri el az emberi szeretetet, amely az Isten szeretetére irányul: Nem azt szeretni a másokban, hogy jó, hanem hogy jó tud lenni. Nem azért karolni föl a másikat mert hibás, hanem mert ezzel rájöhet a hibájára. A keresztény házastársak tehát képesek arra, hogy házasesetüket Krisztus és az ember előképe szerint, tehát Isten emberszeretetének előképéhez igazodva éljék meg.

IV. A szentségből fakadó remény

1. Az esküvő szertartása

Minden szertartás közül, amelyre az egyház meghív, az emberek legszívesebben esküvőre mennek. Ez az ünnep mindig megható.

Három kérdés vezeti ber az esküvőt: a szabadság és elhatározottság kérdése, a szerelem és hűség kérdése, majd a gyermekáldás vállalásának kérdése.

Akarom szóval nyilatkoznak a jegyesek egymásnak szándé-

kukról, majd így folytatják: „N., — Isten színe előtt feleségül veszek (feleségül megyek hozzá)!”.

Esküvel erősítik meg az új házastársak az egymásnak tett ígéretüket ilyenformán: „Isten engem úgy segítjen, Nagyasszonyunk, a boldogságos Szűz Mária és Istennek minden szentjei, hogy a jelenlévő N.-t szeretem, szeretetből veszem feleségül (szeretetből megyek hozzá feleségül), Isten rendelése szerint, és hogy őt el nem hagyom holtomiglan-holtáiglan semmiféle bajában. Isten engem úgy segítjen!”

A *gyűrűket*, amelyeket a pap előzőleg megáldott, a következő szavak kíséretében húzzák egymás ujjára: „Viseld ezt a gyűrűt szeretetem és hűségem jeléül: az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében!”

A *kézfogás* egy hivatalos kézfogás, kézszorítás. Egymásfelé fordulást, kapcsolatot, odaadást és a másik elfogadását, oltalmat és bátorítást jelent.

A *stólával való átkötés*: a pap a jegyespár egymásba fonódó kezeit stólával köti át, kezét a kezeik fölé teszi. Ez a mozdulat a keresztségre emlékeztet: Ami a keresztségi ígéretnél elhangzott, annak most a házasságban is meg kell valósulnia. Isten oltalmában kell belépni az új életteret jelentő házassági kapcsolatba.

A *közösség jelenlétének* az az értelme, hogy a házasság is a közösséghez és az egyházhoz tartozik. Ez hordozta a házasfelek felelősségét egészen, még öntudatossá nem váltak, most pedig megerősíti a jegyeseket az ő felelősségükben a közösség iránt. A házasságot nem lehet izoláltan megélni, hanem csak a közösséggel tudatosulva. Az egyes házaspárok erősítést találnak nehéz órákban a mások tapasztalatában.

A pap és a többi tanú jelenléte: Az egyház az ő küldetésében, az ő Urától rendelt eszközeivel ad keretet a házasságnak.

A *násmise* az ünneplő közönséget az eukarisztia által egy meghatározott közösségbe vezeti. A násmise vezeti a jegyespárt és minden együttünneplőt arra a tudatra, hogy a szerelem is odaadást és nagy áldozatot jelent, Jézus Krisztus áldozatához hasonlóan.

A házasságkötés szertartásán keresztül válik a frigy kezdettől a keresztény hívők kapcsolatának legmélyebb kifejezőjévé. Ezáltal állandósul a remény: van tartós szeretet és mindig megújulni és

föltámadni tudó szerelem. A szerelem nem lesz tökéletes, hacsak nem azáltal, hogy mind többször átéljük. A szeretet nem ér véget a veszekedéssel, sőt az elszakadással vagy a halállal sem. A szeretet mindig értelmes, soha nem lehet róla lemondani, soha sem veszik el. Ha a házastársi szeretet csak nagyon halvány képe is Krisztus szeretetének; ha a házastársi szeretet a megközelíthetlenség keresztje és fenyegető zátonyok közt is vívódik, mégis az eredeti házastársi szeretet egy darab mennyország a földön.

A keresztény házastársak nincsenek magukra hagyva terveikkel, hanem a pap és a közösség kíséri őket közös útjukon. A velük együtt ünneplők emlékeztetni fogják őket házassági ígéretükre, vagy valamiképpen bátorítják majd őket. Ők lesznek azok, akik velük együtt fognak felelősséget vállalni a házasságuk sikeréért.

2. A megélt szentség

Az egyház nem a házasságkötés szentségéről, hanem a házasság szentségéről beszél: a megélt házasság lesz világító jellé. Egy nászünnepe szép megrendezése nem kíván rendkívüli művészetet. De egy egész életen át egymást szeretni, mindig újra és újra egymásra találni, ez a világ számára adott erős jele a reménységnek.

Közelebbről nézve, a megélt házasság az igazán emberhez méltó jel, mely rendkívül fontos, mivel igen sok rosszul sikerült házasság van, és az ezekből származó gyermekeknek sem, de másoknak sem jelent semmit az, ami pedig mindennél fontosabb: a házassághoz elengedhetetlen a hűség. Minden jól működő házasság tehát nem csupán a házastársak számára jelent privát boldogságot, hanem sok más ember számára is reményt nyújt. Mint Krisztus és az egyház szövetségének jelét és jelképét kell halálisan komolyan vennünk a keresztény házasságot. Az egyház tehetetlensége a válásokkal és az újránházasságokkal szemben nem csupán az egyházi törvények hajlékonyságának és alkalmazkodásának hiányán múlik. Végül is sokkal inkább annak a reménység adta igénynek az elfogadásán vagy elutasításán, amelyet maga az egyház kapott, az-az hogy őt Krisztus semmilyen körülmények között el nem hagyja. Az a komolyság, amivel az egyház a házastársi

hűséget szilárdnak tartja, az egész emberiségnek nagyon sokat jelent. Tudják meg, hogy az egyház mindig a szeretet és hűség oldalán áll, még akkor is, ha a legnagyobb áldozatot kell meghoznia érte.

A megélt keresztény házasság az egyház meggyőződésének jele is, hogy: bár nem ez a földre jött mennyország, de annak egy kicsit már a kezdete lehet. Ebben áll a teljesség. A legszebb és legmélyebb kapcsolat is, ami emberek között létrejöhet, csak egy sejtése, egy ígérete annak, amit az Isten azok számára készített, akik őt szeretik (vö. 1Kor 2,9) azzal a szeretettel, amely soha el nem múlik.

REMÉNY MINDENKI SZÁMÁRA

(Az egyház mint szentség)

I. Ilyen az élet

1. A remény hiánya a jelenkorban

„Ma a nyugati világban elenyésző félben levő dolog a remény” (Erich Fromm). A mi időnkben és különösen a mi környezetünkben a reménytelenség többé nemcsak egyéni, hanem közösségi jelenség, olyan közeg, amelyben mindenkinek élnie kell. Ha azt állítjuk, hogy a pesszimizmus általánosan eluralkodott, az sem felel meg a valóságnak. Peter L. Berger szociológus szerint őrizkedni kell attól, „hogy a legtöbb modern embernek egymástól elidegenítő kétségbeesése mértéken túl ne következze be, vagyis ne túlozzuk el annak jelentőségét. Egyszerűen nem igaz, hogy a legtöbb ember a tartós félelem állapotában él...” A legtöbb ember valahogy leküzdte ezt. Némelyek a megszokott állapotok maradványaiban, illetve maradványaival élnek együtt, másoknak sikerült olyan új berendezkedést találniuk, amely bizonyos mértékben biztonságot nyújt, megint mások egyszerűen átadják magukat az intenzív tevékenységnek. Nem arról van tehát szó, hogy a modern emberek mindnyájan a kétségbeesés peremén tántorognak, hanem inkább arról, hogy az univerzumban való berendezkedés feladata manapság sokkal nehezebb.

Mindazonáltal a remény hiányának ismertető jegyei áttekinthetetlenek. Ezek háttérben gyakran a jövőtől való mérhetetlen félelem húzódik meg, a jövő elvesztése, tiltakozás ellene, vagy a jövő vállalásának a megtagadása. Az etnológia ismer olyan népeket, amelyek kihaltak maguktól, mert a jövőre vonatkozóan semmiféle utat nem láttak, mint például Ainus, japán őslakosság. Az a tény azonban, hogy az államok képtelenek fölszámolni a megfélemlítő megsemmisítésre alkalmas állapotot, önmagában is a szorongó reménytelenség kifejezője.

Jelenségnek számíthat az eljövendő élettől való félelem, amelyet, mint soha máskor, sokrétű harc előz meg, amelyet a törvény szankcionál és meghatároz. Az öngyilkosság akár a fiataloknál, akár a gyermekekenél, mind ezt igazolja. Ugyanígy a neurotikus, pszichés betegségek, a kollektív őrület, a terrorizmus, az alkoholizmus és a kábítószerfogyasztás számának növekedése. A „momentanizmus” így egy jelenség, azaz semmit sem tudnak kívánni, hanem azonnal akarnak mindent birtokolni; továbbá a szeretettől és a felelősségtől megfosztott szexualitás. Milyen kétségbeesetten birkózik gyakran az ember egy kevéske értelemért, mint a mentő szalmaszálért, és vonakodik, hogy rákérdezzen a végső lehetségi értelemre, azzal a céllal, hogy a még meglévő kis értelemcsírák ki ne hulljanak a kezéből.

2. A remény hiányának néhány alapja

A tények és tettek embere nem akarja megengedni magának a hosszú keresés luxusát. Arra hivatkozik — mint tudvalevő —, hogy a fölhalmozott atomkészlet elegendő a világ megsemmisítésére. Rámutat a különböző sugárzások életre veszélyes jelenségeire. Fölfigyel a világ és kincseinek kiaknázásában mutatkozó pazarlásra. Lassan tíz éve már, hogy a széles nyilvánosság előtt is köztudottá vált: e világ készlete véges, „ez így tovább nem megy”. Az első megrázkódtatás mégis az, hogy egyáltalán nem megy tovább! Ez a megrázkódtatás kétségtelenül még sok nemzedéken átvonul, míg megtanulunk élni a korlátozott készletekkel. A tények és tettek embere észreveszi a természetbe való erőszakos beavatkozást is.

Mégis érdemes a remény megfogatkozásának mélyebb alapjait föl kutatni, hogy a képzelet szárnyra kapjon és eszünkbe juthasson valami.

A remény lényege a várakozás. Várakozás arra, hogy a jónak részesei leszünk, hogy valamilyen érték kerül a birtokunkba. Még szebb és jobb: hogy egy jóságos Te szólít meg minket azzal a céllal, hogy hozzánk jó legyen. Márpedig a fölvilágosodás óta, mintegy kétszáz éve, egy emancipált világban élünk, amely sajnos minden értékes következménye ellenére az emberek függőségé-

ben zajlik. A mély találkozásokra, az egymáshoz való közeledés számára kedvezőtlen ez a légkör. Az emancipáció elkerülhetetlen következménye az egymástól való elidegenedés, ami oda vezetett, hogy a közösséggel való kapcsolatunk kettéhasadt. Az a keserű tapasztalatunk, hogy amit ebben az évszázadban műveltünk, megsebezte a gyermekeket. A közösséggel félelmetesen visszaéltünk. Épp ezért semmitől sem félünk annyira, mint a közösségtől, és alig van valami, amit annyira óhajtunk, mint a közösséget.

A tárgyak és dolgok világa, az általunk alkotott technikai világ, túlerőbe került. Hálát adhatunk azonban, hogy megmaradt az éhségünk egy emberibb jövő után akkor is, ha ez csillapíthatatlan: „Éppen a jövő tűnik úgy, hogy az új időknek végére el fog tűnni. Abban a mértékben, amilyené teszik, válik érdektelenné. Megszűnik jövőnek lenni. Ez leolvasható az előre elkészített programról. Ifjúságunktól kezdve öregek vagyunk, és ezért görcsösen fáradozunk a fiatalságunkért. Az élet elmúlt, amikor elkezdődött: ami mint lehetőség benne rejlik, már ismeretes. Éppen ettől félünk, éppen ez tesz bennünket bátortalanná” (Klaus Hemmerle püspök).

Az emberek egymástól való elidegenedésének hátterében áll még egy másik dolog is: elidegenedés Istentől. Reményünk megfogatkozásának ez az elidegenedés a legmélyebb gyökere. Ez a „jövő a személyben” a szó legnemesebb értelmében Isten Jézus Krisztusban, a mi környezetünkben elveszett, vagy legalábbis leszűkült. Ez egy végzetes dolog. Ha ez a jövő egyszer fölnyílik, az emberi várakozást hallatlanul kiszélesíti. Ez az edény jelenleg tartalom nélküli. A barázda akkor is megmarad, ha az eke nincs ott többé. A veszteség lassan elterjed. Az ősbizalom légköre végső szereptől hatalom által fönn tartva és hordozva, olyan értelemben, hogy végső soron velünk semmi sem történhet, eltávolodott tőlünk. Ami megmarad: a magárahagyott ember, a hazátlan vándor, a halál és az univerzum szélén álló gyermek. Egyáltalán nem csoda, hogy növekszik az ő félelme. Vagy pedig „Godora vár”, mint Samuel Beckett darabjában, semmire sem vár, semmire sem többé.

3. A marxizmus mint a remény hírnöke?

A légüres térben a marxizmus mint a remény hírnöke mutat-

kozott be. Minden reményét a proletariátusba veti, amely osztály nélküli társadalomban, a szabadság birodalmában, mint a történelem céljában nyer megvalósulást. A marxista filozófus, Ernst Bloch monumentális művében „A remény princípiuma”-ban fogalmazza meg: a remény az ember egyetlen tisztességes tulajdonsága és az egyén fejlődésének lendítő princípiuma. A „Még-Nem-Lét” egy utópista léttartalommal rendelkezik. Bloch nem tud megenni Isten nélkül, azonban ő az az ember, aki jövőbeli Istenre irányultságában az ígéret földjét a földön maga valósítja meg.

Az ember jövője lesz tehát végül is az emberi élet, akkor is, ha a jövőendő most még nagyon rejtett. Jövőként elég volna az ember magának? Ha erről lenne szó, nem szűnne meg embernek lenni? Az eljövendő meglepetés csak egy egészen más lehet.

II. Emberi megoldások

1. Az emberiség mint kommunikáció

Az emberiség egyöntetűvé válása, a részadás és a részesedés egyetlen közösségből, ez mindannyiunk reménye. „A történelemben először, immár valamennyi népnek meggyőződése az, hogy a kultúra áldásait ki lehet és ki kell terjeszteni mindnyájunkra. Mindeme követelések mögött egy még mélyebb és még egyetemesebb vágy húzódik meg: mind az egyének, mind a csoportok egy emberhez méltó, tartalmas és szabad életre szomjaznak, amelyben önmaguk szolgálatába állítanak mindazt, amit a mai világ oly bőséggel kínál nekik. Ugyanakkor az államok is mind nagyobb erőfeszítéseket tesznek, hogy valamiféle egyetemes közösséget alakítsanak ki” (Gandium et spes, 9.)

A történelemben való visszatekintés segítségével jobban megértjük ezt a mindenkire kiterjedő közösség reményét.

Biológiailag az emberiség mindig egységben élt és maradt. A fajok egymás között szaporodtak és kereszteződtek. Történetileg az emberiség a korai korszakban mindenféle egység nélkül élt. Az emberiség nagy része semmit sem tudott egymásról. Nagy cso-

portok nem ismerték el egymást embernek. A legutóbbi évezred folyamán azonban mind jobban nőtt az egység. Európa természetesen csak néhány évszázaddal ezelőtt fedezte föl a világ nagy részét, és vonta bele a világtörténelem vonzásába. Európa a világ egységének sejtje lett. A XX. sz. közepe óta ez az összetartozás új fázisba lépett.

A szintézis a „világ”-gal egyre gyakoribb lett: világkereskedelem, világtörténelem, világnyelv, világirodalom, világbirodalom, világegészségügyi szervezet, Szakszervezeti Világszövetség stb. Csak a növekvő egység háttérében jöhettek létre a XX. sz.-ban — először a történelemben — a „világháborúk”, bár mindkettő európai polgárháborúként indult.

Az érték, amit ez a növekvő egység növekvő mértékben remél, az előbbi idézet szerint fogalmazódott meg: „Tartalmas és szabad élet”. Emberibbnek lenni, ez az elvárásunk. Már Immanuel Kant (+ 1804) remélte, „hogyan az átalakulás számos forradalmi fokozatán keresztül, végül is az, amire a természet legjobb szándéka szerint törekszik — egy egyetemes, a világra kiterjedő polgári állapotra, amely olyan föld, amelyben az emberiség eredeti képességei kifejlődhetnek — egykor majd megvalósul”.

2. A világ humanizálása

Az egységesedés dinamikájában az emberiség egy új önértelmezésre jutott, amely a világgal — mint természettel — való kapcsolatra vonatkozik. Az ókori ember számára a világ a természet világa volt, amely önmagában isteni, egy mindent átfogó statikus tér, amelyben később megjelent az ember. Ez a tér hol óvta, hol veszélyeztette. A modern tudat számára a világ egy olyan emberi világ, amely még ismeretlen, az ember rendelkezésére álló és átalakítandó környezet, önmegvalósításának anyaga, a jövőben beteljesedő történelmi világ.

A természet viszonyosságai ellen vívott harcban, az emberré válásért tett szolgálataiban, de a hagyomány és a társadalom kényszeréből kiindulva egyedülálló sikereket ért el. Ebben az értelemben „humanizálódott” világ, sokkal inkább az ember világa lett. Sajátos cselekedetei által azonban mint ember a világot em-

bertelenné is tette. A jövő felé irányuló lendület többé nem töretlen. Ám az már utópisztikus lenne, ha vissza akarnánk menni a kőkorszakba. Az emberiség életútján gondolatban visszaléphetünk, de nem a valóságban. Csak akkor, ha a mennyiségi gyarapodás a határaihoz ér, akkor lesz a föld igazán nyitott és hívogató előttünk a minőségi változások felé. Az ember tulajdonképpeni problémája a jövő.

3. Küzdelem a világ jövőjéért

Kétségtelen, hogy az egységesülő világgá való történelmi fejlődés feltartóztathatatlanul halad tovább. Szülési fájdalom árán születik meg az egység, az emberiségnek az emberi lét közösségévé válása; az, hogy részvétel és a részesedés egységes legyen az emberi létben. A tartalmas és szabad életben való egység utáni sóvárgás hátterében a világ ellenséges hatalmi-szférákra való szétszakadása áll. Továbbá a gigantikus fegyverkezés fenyegető volta és a béke mindennemű veszélyeztetése egyre fájdalmasabban tudatosul bennünk. Talán éppen ezeknek a veszélyeztetéseknek a tudatában van még remény a jövő számára. Már sokszor előfordult, hogy a legnagyobb veszélyből jött a szabadulás. De csak akkor, ha készek vagyunk arra, hogy egymáshoz közeledjünk, és áldozatot is hozunk.

Így alakult meg a „népszövetség” az első világháború után, a veszélyeztetettség tudatában, a nemzetközi államközösség átfogó szervezetének első kísérlete, és ezt váltotta föl a még borzalmasabb II. világháború alatt az „Egyesült Nemzetek Szövetsége”.

Sok jel arra mutat, hogy éppen a legjobbaknál növekszik a világ egészéért való felelősségtudat. Egy ilyen felelősséget a korábbi generációktól nem követeltek meg. Nem akarunk a jövőendő emberiségnek lakhatatlanná vált világot hátrahagyni.

Sokféle a fáradozás a jövőért. Emellett a sejtés, a vélekedés, a spekuláció, utópiák tervezése és a kreatív képzettársítás szeretnének jogosultságot nyerni. Itt korábban másért fáradoztak: tervért, prognózisért, kalkulációért, stratégiáért a jövő számára, a kereskedelmi tudományokért (mint a jövőendő kereskedelem előkészítése), és a futurologiáért (a jövő kutatása). A jövő megragadásának

minden módja többé-kevésbé egy racionális előrelátás a jelenlegi állapotból a jövőre valószínűségekre és lehetőségekre. Az ilyen igyekezetek jók és szükségesek.

Reményteljesek mindazok a fáradozások is, amelyek a személyes és a nemzetközi akarat kinyilvánításáért küzdenek, továbbá mindazok, amelyek minden életterület humanizációjáért és az emberi jogokért tesznek erőfeszítést. Különösen az éhség elleni harc tartozik hozzá lényegesen a jövőért való küzdelemhez: „Ahol üresek a tányérok, birkóznak az evők” (Bertold Brecht).

III. Bibliai példák

1. Az egyetemes kezdet

A Biblia monumentális kezdet leírásában szem előtt tartja az egész kozmoszt, az egész világot és az egész emberiséget. Minden az egyetlen hatalmas kezdettől származik; Istentől, a Teremtőtől. Az egész emberiséget egyetlen nagy családnak tekinti: egyetlen szülőpár áll annak kezdetén. Az emberiség azáltal nyílt meg a jövő felé, hogy feladata az egész földet emberivé tenni: hogy az otthonává váljon (Ter 1,26-30). A Teremtő jóváhagyása nemcsak egy megállapítás, hanem egy ígélet is. Ha a teremtés eredeti terve az ember gonosz tette miatt megghiúsult is, Isten mégis tud belőle jót kihozni. A Teremtő hűséges marad szavaihoz és a világhoz. A paradicsom elveszthető volt kezdetben (Ter 3,23), a végidő paradicsoma elveszíthetetlen (Jel 21-22). Amikor az ember a szabadsággal való visszaélés folytán kiszakadt a Teremtő jóindulatából és a maga boldogtalanságába rohant, csak a kígyó és a szántóföld lett megátkozva (Ter 3,14.17), maga a bűnös ember nem. Az áldás, amely az embernek szólt (Ter 1,22), nagyobb az átoknál.

Isten irgalmassága pedig nagyobb, mint büntető igazságossága. Az emberek kiűzettek a paradicsomból, Isten mégis ruhát készített nekik, hogy tovább éljenek egy szívtelen világban (Ter 3,21). A testvérgyilkos Káin egy jelet kap, „hogy senki, aki találkozik vele, meg ne ölje” (Ter 4,15). Az özönvíz történetében az

emberiség a maga gonoszsága miatt kapta büntetését. Noé azonban megmenekült (Ter 6,1-9,29). Sőt Isten az átkot is elvette a földről; az élőket nem fogja megsemmisíteni: „Amíg a föld áll, nem szűnik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka... soha többé nem lesz özönvíz és nem lesz kiirtva a föld...” (Ter 8,21; 9,7-17).

2. Izrael és a mindenkinek szóló remény

Úgy tűnik, hogy a Biblia kezdetén tapasztalt világméretű horizont ezután egyetlen személyre szűkül: Ábrahámra, Izrael ősatyjára. Ennek az egyetlen hivatása azonban áldás mindenki számára: „Te magad is áldás leszel... Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége” (Ter 12,3). Az evangélista annak az embernek a származását, aki teljességgel áldás az egész emberiség számára, határozottan Ábrahámra, mint ősatyjára vezeti vissza (Mt 1,1). Izrael egyre világosabban fölismerte, hogy az ő Istenét nemcsak mint egyetlent kell tisztelnie, hanem, hogy ő az egyetlen Isten, aki nemcsak Izraelnek, hanem minden népnek az Ura, még azoknak is, akik Izraelt szorongatják. Ez utóbbiak bálványaira érvényes: „Bizony ezek mind semmik, műveik is csak semmiségek. A bálványaik meg: szél és hiábavalóság” (Iz 45,29). Jahve „szolgáját” tette meg „a népek szövetségül és a nemzetek világosságául” (Iz 42,6). Izraelnek, ennek a pogány népek tengerében élő kis népnek úgy kellett megélnie egzisztenciáját, mint papi létet, más népek számára az igaz Isten helyettesítője. Fölhívja az összes népet Isten dicséretére (Zsolt 117,1).

3. Jézus „a világ üdvözítője” (Jn 4,42)

Jézus Palesztinában jött világra, — amely mint egy híd kötötte össze a világ legősibb magaskultúrájú népeit, Mezopotámiát és Egyiptomot, — akkor, amikor Augustus császár rendeletet adott ki, hogy az egész birodalmat írják össze (Lk 2,1). Lukács evangélista fontosnak tartja megjegyezni, hogy Jézus születése egybeesett azzal az eseménnyel, ami az egész földkerekséget érintette —

ahogy túlozva a Római Birodalmat nevezték. Lukács ennek megfelelően Jézus eredetét nemcsak Ábrahámig, hanem Ádámig vezeti vissza: Jézus ősatya Ádám, az egész emberiség ősatya (Lk 3,38).

Ez a születés minden embert érint: „dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakarató embereknek” (Lk 2,14). Az agg Simeon látta Jézust, aki minden nép számára üdvösségül jött „világossággul a pogányok megvilágosítására” (Lk 2,30). Az ígérethez való hűség miatt Jézus először Izraelhez fordul, hűsvét előtti idejében bizonyos kizárólagossággal (Mt 15,24).

Amikor azonban a „galileai krízis forrt”, több tanítvány elpártolt (Jn 6,60-67), és az ő népéből egyre többen elidegenedtek tőle, meghirdette a pogányok óráját: „Sokan jönnek majd napkeletről és napnyugatról, és letelepednek Ábrahám, Izsák és Jákob mellé a mennyek országában” (Mt 8,11). A pogányok áradtak feléje és részesedtek az ő üdvözítő hatalmában (Mt 8,5-13; 15-21-28; Jn 12,20-23). Halálát életáldozatnak fogta föl, amely „sokak javára válik” (az utolsó vacsora szavai), ez annyit jelent: mindenkinek, (sem a héberben sem az arámban nincs a „mindenki” szónak megfelelő kifejezés, ezért mondják, hogy „sokakért”).

Ő az, aki „váltságul adta magát mindenkiért” (1Tim 2,6). Abban a kibontakozásban, amely a föltámadáson és az Isten egyetemes üdvözítő akaratán keresztül az ítélkezésig vezet — a tanítványok meghirdetése által nyer érvényt az ő küldetése, mint a világnek szóló üdvösség (Mt 28,18-20; Lk 24,47; ApCsel 1,8). A pünkösti ünneppel kapcsolatban sok népet felsorolnak, akiknek hirdették az evangéliumot, és akik megtalálták a hitet (ApCsel 2,9-11). Az Apostolok Cselekedetei nyomon követi a krisztusi üzenet terjedését egészen Rómába, a földkerekség fővárosába való megérkezésig (ApCsel 28,16-31).

Hogyan mondjuk, hogy Jézus a „világ Üdvözítője”? Az Írás ezt úgy fogalmazza meg, hogy ő elveszi a világ bűneit (Jn 1,29). Beláthatatlan pusztítással rombol a gonosz a világban, egy vér és könnyfolyamban. Amennyiben a gonosz az abszolút jó és szent Istennek ellenszegül, bűnnek nevezzük. Az ő zsoldja, az, amit mint bért az emberiség a világ bűnét szolgálva fizet ki, s ez a halál (Róm 6,23). Megöli az embert — testileg, lelkileg, szellemileg: a földi élet és a megígért örök élet számára. Jézus személyében legyőzte

a kettős gonosz hatalmat. Ezáltal teljesen megszűnt a rossz világ-hatalma. Jézus megdöntötte a halált (Róm 6,9). Olyan győzelmet vívott ki, amely az egész világnak javára válik. Állandóan munkálkodik művén, hogy megszabadítsa a bűn és a halál birtokából, mert ez az emberiség történelmének legnagyobb rombolója. A Szentírás egy rendkívül jól összpontosított mondatban fogalmazza meg Jézusnak ezt a nagy tettét: „Azért jelent meg az Isten Fia, hogy a sátán művét romba döntse” (1 Jn 3,8).

4. Jézus és az emberek egysége

Itt arról az önfenntartás ösztönének a leküzdéséről van szó, amelyben az embereknek — csoportoknak, osztályoknak és népeknek — visszautasításban, legyőzetésben, elvetésben, kiirtásban kell részesülniük. Reményből való lét itt lehetetlen, csak egy félelemben való élet. Ezért Jézus Hegyibeszédében minden megtorlást visszautasított, sőt az ellenségszeretetet hirdette (Mt 5,38-48): Mindig és korlátozás nélkül meg kell bocsátani az ellenem vétkező testvérnek (Mt 18,21). Ez nemcsak egy parancs, hanem inkább egy följajlás: „Én meg, majd ha fölemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok” (Jn 12,32). Azáltal, hogy Krisztus maga szerint alakítja az embereket, fölszabadítja őket egymásnak és egymás számára formálja őket. Ő az egyesítő. Az egységes lét a vele való kapcsolatban nagyobb és erősebb minden elkülönüléstől. Az elkülönülés relatív módon boldogító. Örökre példaszerű az, ahogyan már az első tanítványok körében megtörtént: Egy teljesen új közösség alakult ki azok között, akik „egy szív, egy lélek” voltak, sőt mindenük közös volt (ApCsel 4,32; 2,24). Többé még a birtokuk sem különítette el őket egymástól.

Az Efezusi levél szerzője ámulva áll meg egy hasonló csoda előtt: megdőlt a zsidók és a pogányok közti ősi ellenségeskedés. Azok a pogányok, akik most lettek kereszténnyé, korábban remény nélkül éltek a világban, ki voltak zárva az Izraelnek adott ígéretek közül. A törvény, amely Izraelnek szólt és nem a pogányoknak, elválasztotta őket egymástól, mint egy fal. A törvény semmilyen egységet nem teremthetett köztük, sőt ellenkezőleg. Egészen más. Ő mindenkiért, zsidókért és pogányokért egyaránt meghalt,

mindegyikükért egyaránt. Az ő személyében, a hitbeli kapcsolat által új emberré lesznek. Krisztus lelke szerzett a zsidóknak és pogányoknak közös belépőt az Atyához. Ezáltal békét teremtett, és kiengesztelte azokat, akik eddig halálos ellenségei voltak. Jézus kiengesztelte őket az Atyával és egymással is. Krisztus halála szüntette meg eddigi ellenségeskedésüket (Ef 2, 11-22). „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga, vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindannyian eggyé lettek Krisztus Jézusban” (Gal 3,28). Egyedül az Úr tudja, hogy azóta mi történt általa a béke és a kiengesztelés terén a világban, a régi fal lebontása és az új közösség kialakítása terén. Ez a nagy lehetőség milyen gyakran maradt és marad kiaknázatlan kincs. Ugyanakkor azonban nagyszerű remény is.

Amit az emberiség a saját erejéből nem képes megtenni — mivel a hatalmas rossz nem engedi magát jóvá tenni —, hogy az emberiségből egyetlen kiengesztelt család legyen, amelyben mindenki jelent valamit a másik számára, „valamit mond neki”. Ezt az ígéretet birtokoljuk Krisztusban, amikor ő a halálból való föltámadásra eljut, miután az emberiség minden ellenségét, végül a halált is legyőzi (1Kor 15,20-28). A falak lerombolását, amelyek mindenkor szétválasztották az emberiség családját, Krisztus szinte kozmikus méretben hajtja végre. „Hiszem a holtak föltámadását és az örök életet”. A hitvallás egyben a remény megvallása is. Keresztényként remélünk minden idők embereként: „Ígérete alapján új eget és új földet várunk, az igazságosság hazáját” (2Pét 3,13).

Csak a lépéseket tevő világ jut jobb sorsra.

IV. A szentségből fakadó remény

1. Szentség az egyház?

Az egyház a világ számára ténylegesen szentségnek értendő: „Az egyházat Isten küldi a népekhez, hogy az üdvösség egyetemes szentsége legyen... A világnak korunkban kialakult rendje egészen új helyzetet teremtett az emberiség számára. Éppen ez az, amiért az egyház, a föld sója és a világ világossága, még sürge-

többnek éri a hivatást: üdvözítsen és újítsen meg minden teremtményt, hogy Krisztusban egyesüljön újra minden, és benne az emberek egy családdá és Istennek egyetlen népévé legyenek” (Ad Geutes, 1.). Az egyház valami különleges módon szentség, tulajdonképpen „az üdvösség egyetemes szentsége. Amit a hét szentség jelent az egyes ember számára, azt jelenti az ember, mint szentség, a világ számára. Az egyház pedig Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének” (Lumen Gentium, 1).

Az a tény, hogy az egyház magától értetődően szentség, nem új dolog. Az egyházatyáknak is ismerős volt, a zsinat ezt elevenítette föl. Számunkra sem kell szokatlannak lennie: a katekizmus a szentséget így határozza meg: Krisztus alapította, a belső kegyelem külső jele. Ez a meghatározás kétségtelenül alkalmazható az egyházra is. A belső kegyelem Jézus Krisztus. Istennek ez a legnagyobb kegyelme nemcsak egyeseknek szól, hanem a világnak és az emberek világának is, mint egésznek. Az egyháznak, mint szentségnek „külső jele” a krisztushívők látható közössége: Jézus tanítványainak közössége. Tulajdonképpen ennek a szentségnek is Krisztus a kiszolgáltatója: ő ajándékozza az egyházat a világnak.

Ez minden szeretet sajátossága, amely kifejeződik szóban és cselekedetben, vagy akár mozdulatban, azért, hogy a másik, aki szeret, tudjon erről és ebből élhessen. A szentségek Isten szeretetének a mozdulatai. Isten, aki nagyon szereti a világot (1Jn 4,8.16), nem tesz mást. Ennek a szeretetnek a legvilágosabb kifejezője Jézus, az Isten fia (Jn 3,16). Ezért nevezhetjük őt „őszentségének”. Isten szabadító szeretetének csak Jézus Krisztus adhatja meg a legnagyobb tartalmat. Az egyház mint szentség Krisztus erejéből él, úgyszólván a hét szentség forrása. Az egyház nem a „nyolcadik szentség”, hanem a „forrásszentség”.

2. Az egyház reménye mindenkinek szól

Ez nemcsak úgy értendő, hogy az egyház mint helyettesítő remél mindenki helyett. Inkább úgy, hogy mi, mint az egyház remélünk Isten szabadító üdvösségében minden kor embere számára.

Az egyház úgy értendő, mint egy továbbító mozdulat, amellyel az Isten mindenki számára, — azok számára is, akik nem tartoznak kifejezetten Fia közösségéhez, — meghirdeti a maga jóakarátát. Azáltal, hogy az egyház missziós tevékenységével eléri a népek világát, Isten egyetemes üdvözítő akaratát és Krisztus tanúságát akarja kiterjeszteni: hogy az egész emberiség mint közösség üdvözüljön.

Az egyház nemcsak a maga üdvösségét reméli, lehetőség szerint kizárva azt, hogy másokat elítéljen, Krisztusban úgy hisz, mint saját megváltójában, mint a világ megváltójában (Jn 4,42), aki az egész emberiség bűnét elvette (Jn 1,29; 1Jn 3,5). Mert a Mester a felebaráti szeretet útját mutatta meg tanítványainak, amelyet semmiféle nemzeti vagy rendi hovatartozás nem határol le. A tanítványok ellenségeiket nem zárhatják ki ebből a szeretetből (Mt 5,44), tehát az üdvösségből sem.

Jézus maga „nyílt határokat” ismert. Volt körülötte egy csoport, amely kifejezetten és szembeötlően az ő személyéhez kötődött. Rajtuk keresztül folytatta küldetését. Másrészt azonban működése azoknak is szólt, akik nem tartoztak kifejezetten az ő látható tanítványközösségéhez, és akiket nem vett be. Isten irgalmának továbbadásából semmiképp nem zárta ki őket. Ezért az egyháznak is vannak „nyitott határai” és tud azokról, mivel tud az Isten népéhez való lépcsőzetes hozzátartozásról. Azok mellett, akik kifejezetten hozzátartoznak Isten népéhez, vannak, akik odarendeződnek, de az evangéliumot még nem fogadták el. Ennek az odarendezettségnek ismét több fokozata van. Az üdvösség mindig azon áll, hogy közünk van Krisztushoz. Egy zsidónak több köze van Krisztushoz, mint egy pogánynak. Végso soron minden embernek köze van Krisztushoz, mivel olyan Istennel van dolgunk, aki Jézus Krisztus Atyja volt és az is marad.

3. Az egyház mint a remény csírája

Az időben zárandokoló Isten népének meghatározottsága és célja „az Isten országa”, amelyet maga Isten kezdeményezett a földön, amelynek egyre terjednie kell, míg Isten tökéletessé nem teszi a történelem végén, amidőn megjelenik Krisztus, ami

életünk” (vö. Kol 3,14). „Maga a természet pedig a múlandóság szolgálai állapotából fölszabadul Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára” (Róm 8,21).

Ilyen ez a messiási nép, bár ténylegesen nem foglal magába minden embert és gyakran kicsiny nyájnak tűnik, mégis az egész emberiség számára az egység, a remény és az üdvösség elpusztíthatatlan magja, Krisztus az élet, a szeretet és az igazság közösségévé tette, a megváltás eszközének szánja és elküldi az egész földkerekségre a világ világosságául, a föld sójául (vö. Mt 5,13-6), (vö. Lumen Gentium, 9).

Azt is lehetne mondani, hogy az egyház a „modellező helyiség”, ahol Krisztus az intézményen át a beteljesedőt, azt ami az eljövendő ország kezdete, formálja és érleli meg.

4. Reményszolgálatok az emberiség számára

Az egyház egyik céljának, annak hogy az örökkévalóság isteni országába vezessen, a jelenkor sok reményszolgálatában kell kibontakoznia:

Krisztus jelen van a világban és vele a remény, melyet a világba hozott, hiszen máskülönben a világ embertelen lenne. Mégis Jézus az az ember, „aki bennünket minden cselekedetével tanít, hogy a távoli célok felé törekedjünk” (Roger Garaudy).

A remény szolgálatában az egyháznak hathatósan a világ szeme elé kell tárnia, hogy a világ saját erejéből nem válhat paradicsommá. A világ „jobbá válása” egyedül Isten ajándéka. A tökéletesség Isten kegyelme. A világnak először „meg kell halnia” Istenben, hogy a tökéletes alakját megkapja. És a világot figyelmeztetni kell arra, hogy egy töretlen előrehaladás a tökéletesség felé alapatlan vágyakozás.

Isten népe nem tudja a világ legbelsőbb jövőjét, csak a remény jeleit tétélezheti föl. A remény elmúlása közepette hisz Krisztusban, remél benne és vele. Az ősbizalom a világban és az emberiség remény-akarata azáltal erősödik meg, hogy az ember a legbelsejében reménykedni szeretne. A jelenlét igenlésének komoly alapja van, a sok érzéstöredék egyetlen nagy érzéshorizontba kerül: az abszolút jó tartozik annyival a „javainak”, hogy semmi jót, még

egy darabkát se hagyjon tönkremenni. Máskülönben a keresztyének közösen is az előrehozott pokolnak fognak adózni, az értelmetlenségnek.

A még oly megtépázott emberiségben is megvan a maradéka a jóra való törekvésnek és az élni akarásnak, megvan a vágy az értelem iránt. Jézus példája nyomán az egyház szeretné magát ennek a „megroppant nádnak” mint támaszt odanyújtani, és a „parázsló kanócot” a föllobbanáshoz segíteni (vö. Mt 12,20).

Egy nagy szolgálata a reménységnek, hogy jókor vagy rosszkor, eredménnyel vagy eredménytelenül a birtoklás helyett az értelmes létre buzdítson. Nem a mértéktelen birtoklási vágyé a jövő. A legdrágább anyag, amelyhez a legvégső jövő tartozik, amelynek valamivé kell válnia, az az emberiség. Akinek jóvá kell válnia, az az ember. Átala a dolgok világa is jó lesz. A probléma nem az atom, hanem az ember, aki vele foglalkozik. A probléma nem a javak gazdagságában van, hanem az emberben, aki vele bánik.

A legpozitívabb létezővel, Jézus Krisztussal szeretné az egyház magát a mérleg jobb serpenyőjében tudni és ennek túlsúlyt adni: szemben minden önpusztító tendenciával és a halál minden ígizetével. Az egyház ezért nem engedi át magát a félelemnek, vagy akár a félelemmel üzletet kötni, amint divat.

Az egyház maga is állandóan ki van téve a gonosz hatalmának, tagjai olykor rabságába is esnek. A középpontja azonban Krisztus, szétrombolhatatlanul jó. És ebből a középpontjából képes mindig újból jó lenni és egykor végérvényesen jóvá válni. Ebből a középpontból mindig lehetséges a gyógyulás a közösség számára. Ez a jó középpont áldás az egész senyvedő emberi testnek.

A világ végső sikerébe és a létbe vetett reményből fakadnak a reménység tettei: minden jó, ami történik, egy lépésnyi változás a jövő felé. Szeretet, élet, béke, szabadság, igazságosság foglalók egy még nagyobb jövőre, annak előlege, pirkadata. A jelen kellemtelenségei egy utolsó szenvedtelenségben elkeseredés nélkül megmaradnak. Mert a remény megóv az igazságos dolgokban a fanatizmustól, mintha csak ezen az egy dolgon volna a hangsúly. A remény megóv a jelenlétet bénító rezignációtól. A végső jövőbe vetett hit boldog cselekvésre szabadít föl. A keresztyéneknek nincs szükségük arra, hogy elkeseredésből legyenek jók.

A keresztyének képesek arra, hogy közösségben a szeretet

gyakorlásában, mások jövőjévé váljanak. Isten a világnak jövőt adott azáltal, hogy mint embert adta magát neki. Ez a maradandó alapmodelle minden reménynyújtásnak. Isten önmaga által reményt adott; ez a meghívás arra, hogy hasonlóképpen cselekedjünk.

S végül szeretne az egyház útmutatás lenni a reménység felé azok számára is, akik nem tartoznak hozzá. Az emberek tájékozódni kívánó világnézeti terén, olykor különféle csoportok felé. Vajon miért nem az egész világon jelenlévő egyház és az ő reménysége felé? Az egyház annál világosabb iránymutatás lehet, ha a benne különösen érdekelt csoportok ebből a reményből a jelent alakítják. Sikraszállnak az emberhez méltó létért, a szegénység és éhség elleni harcban, karitatív szolgálatokban az emberiség nagy családjáért, a béke ügyéért; így mások számára is a remény jelei lesznek.

Leendő édesanyákról azt mondjuk, hogy a „remény állapotában vannak, jó reményben” vannak. Az egyház mint édesanyánk az Úr erejében azért akar jelen lenni a világban, hogy az életnek reménye és jövője legyen. A reménynek akar szolgálni, hogy még a halál is az élet legnagyobb meglepetése legyen.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
BEVEZETÉS	7
ÁTÉLT ÉS MEGÉLT SZENTSÉGEK	7
I. Jellemző megmozdulások a mai társadalomban	7
1. Az alternatív mozgalom	7
2. A karizmatikus mozgalom	8
3. A „bio-mozgalom”	9
5. A szociális mozgalom	10
6. A „guru-mozgalom”	11
II. Átvett szentségek?	12
1. Közös ismertetőjegyek	12
2. Átvett szentségek?	12
3. A szentségekkel kapcsolatos ismeretek	13
III. Az átélt és megélt szentségek	14
AMIG ÉLEK, REMÉLEK	18
I. Ilyen az élet	18
1. A jövő nyitott	18
2. Tájékozódás a jövő felé	19
3. Viselkedési mód a jövő láttán	19
II. Emberi megoldások	21
1. A jövőben remélő	21
2. Két mód a jó jövőről	21
3. A remény jelei	22
III. Bibliai példák	23
1. Krisztus a remény	23
2. Jézus, mint aki remél	23
3. Jézusban remélni	25
4. Jézussal remélni	25
5. Jézus, mint a remény tanítója	25
IV. A szentségből fakadó remény	27
1. A szentségek — mint a remény jelei?	27
2. Hiteles krisztusi ígélet	28
3. Szó és szentség	29
4. A szeretet hét arculata	30
5. A remény ünnepei	32
MINDENKI ÉLNI AKAR	33
I. Ilyen az élet	33
1. Gyermeünk született	33

2. Az élet, amit szeretünk	33
3. A veszélyeztetett élet	34
II. Emberi megoldások	35
1. Az orvostudomány segítsége	35
2. A pedagógia segítsége	36
3. Szociális segítség	36
4. Az alternatív élet	37
III. Bibliai példák	37
1. Az „élet” az Ószövetségben	37
2. Az „élet” az Újszövetségben	39
IV. A szentségből fakadó remény	39
1. A keresztség szertartása	39
2. A megélt szentség	42
LELKESEDÉS AZ EVANGÉLIUMÉRT	43
I. Ilyen az élet	43
1. Többnek lenni, mint egy állat	43
2. Rosszra való hajlam	44
3. A lélek mint a megkülönböztetés eszköze	44
II. Emberi megoldások	45
1. Lélek — mi az egyáltalán?	45
2. „Magánkívül”	46
3. Lelkesedés a szeretetre	47
4. Lelkesedés a tudásért	47
5. Lelkesedés a szabad cselekvésért	48
6. A gonosz szellem fenyegetése	49
7. Szomorú kérdések	49
III. Bibliai példák	50
1. Lélek az Isten	50
2. A teremtés, mint Isten Lelkének működése	51
3. Isten emberré-levése mint Isten Lelkének működése	52
4. Az ember emberré levése mint az Isten Lelkének működése	52
IV. A szentségből fakadó remény	54
1. A bérmlás ünnepe	54
2. Bérmlás és keresztség	55
3. A megélt bérmlás	56
SOHA TÖBBÉ NEM ÉHEZNI	58
I. Ilyen az élet	58
1. Éhség a kenyér és a közösség után	58
2. Éhség a szeretetre	59
3. Csillapíthatatlan éhség	59

II. Emberi megoldások	60
1. Emberi szeretet	60
2. Élni tanulni hiányos szeretettel	61
3. A kollektíva mint otthon	61
III. Bibliai példák	62
1. Jézus „lakomái”	62
2. Az utolsó vacsora	63
3. Az eukarisztia kifejtése	64
4. Apostoli megbízatás	64
IV. A szentségből fakadó remény	65
1. A lakoma mint a remény jele	65
2. A kenyér és a bor mint a remény jelei	66
3. Krisztusi jelek	67
4. Az Isten igéje és az imádság mint a remény jelei	68
5. Az eukarisztia mint imádság	68
6. A Krisztusban megélt szentáldozás	70
7. A másokkal átélt szentáldozás	70
8. „Méltatlan eukarisztia”	72
9. A szentség mint társadalomkritika	72
AZ ÚJRAKEZDÉS	74
I. Ilyen az élet	74
1. Ártatlan gyermekek?	74
2. Bűnös felnőttek	75
3. Bűnös világ	76
II. Emberi megoldások	76
1. A kompenzáció	76
2. Az agresszió	77
3. Az éber álmok	77
4. A kábultság	77
5. Az elfojtás	78
a.) A bűn fölismerése	78
b.) A bűn elismerése	79
c.) A bűnbevallás	80
d.) A bűnnel való foglalkozás eszközei	80
III. Bibliai példák	81
A./ A vétek és a bűn az Ószövetségben	81
B./ A vétek és a bűn az Újszövetségben	82
1. Jézus minden ember bűnével számol	82
2. Jézus szóba hozza a bűnt	82
3. Jézus megbocsátja a bűnt	83
4. Jézusnak hatalma van megbocsátani	83

IV. A szentségből fakadó remény	84
A./ A bűnbánat szentségének ünneplése	84
1. Az egyház számol a bűnnel	84
2. Az egyház szóba hozza a bűnt	85
3. Az egyház az Isten nevében bocsát meg	85
B./ A megélt szentség	86
1. A kiengesztelt és kiengesztelő élet	86
2. A világ számára adott remény	87
VÉGRE EGYSZER EGÉSZSÉGESNEK LENNI	88
I. Ilyen az élet	88
1. Fő az egészség	88
2. Az egészség — törekeny jó	88
3. A betegség kidaszít az életből	89
II. Emberi megoldások	89
1. Erőfeszítés a betegség ellen	89
2. Orvosi kezelés	91
3. Lelki segítség	91
4. A betegápolás	92
5. A látogatás	92
6. Szociális intézmények	93
III. Bibliai példák	93
1. A betegség az Ószövetségben	93
2. A betegség az Újszövetségben	95
IV. A szentségből fakadó remény	96
1. A betegek szentségének ünneplése	96
2. A megélt szentség	97
A HALÁLLAL NINCS MINDENNEK VÉGE	99
I. Ilyen az élet	99
II. Emberi megoldások	102
1. Semmi közünk a halálhoz	102
2. A halál természetes	103
3. A halál jobb, mint az élet	104
4. Nincs halál	104
III. Bibliai példák	105
1. A halál az Ószövetségben	105
2. A halál az Újszövetségben	106
IV. Az egyházi temetésből fakadó remény	108
1. Az egyházi temetés szertartása	108
2. Megélt jel	109

PAPOT KERESÜNK	110
I. Ilyen az élet	110
1. Papot keresünk	110
2. Miért van szükség papra?	110
3. Paphelyettes	111
II. Emberi megoldások	112
1. A természet	112
2. A művészet	113
3. A tudomány	113
4. A mintaképek	114
III. Bibliai példák	114
1. Az ószövetségi papok és próféták	114
2. Papok az Újszövetségben	115
IV. A szentségből fakadó remény	116
1. A papszentelés ünnepe	116
2. Átélt szentség	118
A VÉGET NEM ÉRŐ SZERETET	120
I. Ilyen az élet	120
1. Örök téma a szerelem	120
2. Szerelem és házasság	120
3. A szerelem mindig veszélyben van	121
4. Szerelem és hűség	122
II. Emberi megoldások	123
1. Szülőképzés	123
2. Házassági előkészítés	123
3. A házasságot kísérő megbeszélések	124
4. Társadalmi segítség	124
5. A partnerkapcsolat formáinak változatai	125
III. Bibliai példák	125
1. A házasság az Ószövetségben	125
2. A házasság az Újszövetségben	126
IV. A szentségből fakadó remény	127
1. Az esküvő szertartása	127
2. A megélt szentség	129
REMÉNY MINDENKI SZÁMÁRA	131
I. Ilyen az élet	131
1. A remény hiánya a jelenkorban	131
2. A remény hiányának néhány alapja	132
3. A marxizmus mint a remény hírnöke?	133
II. Emberi megoldások	134
1. Az emberiség mint kommunikáció	134

2. A világ humanizálása	135
3. Küzdelem a világ jövőjéért	136
III. Bibliai példák	137
1. Az egyetemes kezdet	137
2. Izrael és a mindenkinek szóló remény	138
3. Jézus „a világ üdvöztője” (Jn 4,42)	138
4. Jézus és az emberek egysége	140
IV. A szentségből fakadó remény	141
1. Szentség az egyház?	141
2. Az egyház reménye mindenkinek szól	142
3. Az egyház mint a remény csírája	143
4. Reményszolgálatok az emberiség számára	144

